BAJKE INKA

BISERI
49

NARODNE BAJKE INKA

Izbor, prevod i pogovor :
Zagorka Lilić
Ilustracije:
Ljubiša Odžaklijevski
Naslovna strana:
Ljubiša Odžaklijevski

NARODNA KNjIGA
BEOGRAD 1977

VIRAKOČA I STVARANjE SVETA

Ovo se dogodilo davno, vrlo davno, kada je Virakoča, bog Inka, stao da posmatra tamni svet koji je upravo stvorio.

Jer, u to doba svetlosti još nije bilo.

Neki čovek, po imenu Taguapak, živeo je sa svojom ženom na padinama planine Borosi, u srcu Anda. Njih dvoje su u tami skupljali sebi hranu, jadikujući.

Virakoča, tvorac, sažali se na ovo dvoje jadnika i odluči da zemlji podari svetlost, kako bi ova dva stvorenja živela srećno.

Onda sa nebeskih visina Virakoča dade znak Inti, svetoj ptici. Ona dolete i stade mu sa leve strane, dok se njegov drugi pratilac, puma Titi, očiju kao zagasito crveni rubin, postavi desno od njega.

Kako su vladali ovim sumornim kraljevstvom bez zvezda, sve troje posedovalo je svetlost, koja im je omogućavala da vide a da sami ne budu viđeni.

Virakoča dodirnu rukom pticu Inti koja je u svom oku nosila dan i noć, i reče joj:

— Učini da bude podjednako svetlosti i tame.

Oči ptice Inti, koje su dotle bile bezbojne, obojiše se tako da se na jednoj polovini njenih zenica pojavi žuta boja a na drugoj plava.

Tada sve zasja.

Na nebu zablista sunce, a mesec, sav okrugao i plavičast, zauze svoje mesto pored nove zvezde.

Pumi, koja je pod očnim kapcima držala zoru i sumrak, Virakoča se takođe obrati:

— Zapali zvezde — reče dodirujući čelo životinje.

Pumin pogled zasja neobičnim sjajem i zvezde se uzdigoše na nebeski svod.

Daleko dole na zemlji Taguapak i njegova žena slavili su Virakoču i gromka pesma radosti uzdizala se prema tvorcu.

Čovek i žena, koji su upućivali Suncu himnu zahvalnosti, stekoše dušu tada Virakoča, čije je srce bilo puno ljubavi, zaplaka od sreće. Padajući na Ande, božje suze skotrljaše se niz snežne padine i dospeše u dolinu.

Tada se zbi čudo: Virakočine suze počeše da rastu sve više i više dok se među brdima ne stvori jezero i krasan vrt kraj njega.

Tako je u zemlji Inka prvi put nastalo mesto gde je svetlost zasjala na sreću ljudi.

ČETIRI BRATA AJARA

U mestu Pakari Tambu življahu četiri brata. Svaki od njih nosio je ime jednoga plemena. Ovi mladi ljudi bili su rođeni u nekoj pećini i čekali su dan svoga oslobođenja. Čekali su na blagonaklonu odluku Virakoče, svemogućeg boga, jer su znali da će jedan od njih biti odabran za prvog cara dinastije Inka, i kako su sva četvorica želela da im zapadne ta čast, bili su vrlo surevnjivi jedan prema drugome.

Jednog dana pojavi si Virakoča i reče:

— Ako želite da steknete sveto zvanje cara, morate ga biti dostojni. Neka svaki od vas nekakvim podvigom dokaže da je mudar koliko i hrabar.

Ajar Kači, najlukaviji od četvorice momaka, nadao se da će se lako osloboditi svoje braće i postati vrhovni poglavar Inka, prvi koji će se nazvati tim imenom. Ali, na svoju nesreću, on i nije bio pravi čovek, jer je u sebi nosio demonske misli; sakrivši svoju strelu ispod tunike, bio je spreman da se njome i posluži.

— Ah — reče on idući — videćete vi već šta sam ja sve u stanju da učinim!

Zatim uze bolu(*) i, stojeći čvrsto, zavitla je prema planini. Hitnuti kamen zazuja i polete kao strela, pogodivši u sami vrh Anda. Čitava stena se odvali i ogromna količina zemlje i kamenja skotrlja se u dolinu, obrazujući veliko brdo.

— Vidite, braćo moja, sa kakvom lakoćom stvaram brda i doline.

Zaista, veliki podvig. Ajar Auka, sav besan, gledajući iz daljine starijeg brata, želeo je da ga nadmaši junaštvom. On izjavi:

— Ja mogu i bolje od tebe!

I koračajući preko reka i planina stiže do brata koji je bio tako vešt u rukovanju praćkom.

Nadimajući pluća i napinjući grudi, pun samopouzdanja, da bi dokazao svoju snagu, zavitla kopljem iznad glave i upravi ga prema hramu.

— Vidiš, brate, onaj kameni kip. Ja ću zauzeti njegovo mesto — izjavi.

I stade kao kip, nogu čvrsto priljubljenih, ruku opruženih niz telo. Pusti snažan krik i u tom trenu posta taman kao noć.

Tome se Ajar Kači jako veselio, jer je znao šta će dalje snaći njegovog brata.

Ovaj se, želeći da prevaziđe samoga sebe, toliko upinjao da pokaže svoju moć da, postavši sličan najlepšem kipu hrama, nije mogao da se povrati u svoj prvobitni oblik.

Ajar Kači smatrao je da je šala uspela:

— Izvrsno, jedan manje! — reče sa olakšanjem dotičući hladni kamen koji je nekad bio živo ljudsko telo čoveka iz njegove porodice.

Vrati se likujući ostaloj dvojici braće koja stajahu zgranuta i nepomična, ne verujući svojim očima.

— A sada — reče Ajar Kači veselo — ko od vas dvojice želi da se ogleda sa mnom?

— Ja — reče Ajar Uču.

Izgledao je zaista velelepno u zlatnom odelu i sa srebrnim štitom u ruci. Odmeravajući onoga koji je pobedio jadnoga Ajara Auku, dodade:

— Možeš već početi da brojiš koliko ti je časova preostalo od života!

Onda tresnu nogom o zemlju.

— Snaga i mudrost, to sam vam ja — grmnu iz sveg glasa. — Gledajte, ulazim u telo zmije!

Ogromni gmizavac, prekriven plavičastim kraljuštima, stade da puzi između nogu Ajara Kačija. Ovaj, ne gubeći ni časka, dohvati svoju sekiru i odrubi mu glavu. Njegov brat će, dakle, stići u carstvo

gde se telo pretvara u svetlost, prepuštajući dvojici poslednjih Ajara da se nadmeću za titulu carskog Inke.

Ajar Kači osta sam sa Ajarom Mankom. Sav zanesen sobom, nije bio svestan sposobnosti onoga koji je ostao njegov poslednji protivnik.

— Sad je red na tebe — reče Ajar Kači — da mi pokažeš šta si u stanju da učiniš. Jer ja od tebe poznajem samo to tamnoputo lice i ruke sa noktima koji dosežu do stopala.

— Brate, ja malo šta znam, a nisam ni mnogo vešt. Klanjam se pred tvojim znanjem. Ali mislim da ti prvi treba da počneš nekim podvigom koji će me zadiviti i uveriti u tvoju moć.

Ajar Kači ispruži ruku prema nebu i reče Ajaru Manku:

— Vidiš li onaj oblak? E, lepo, kroz nekoliko trenutaka on će biti kraj tebe. A ja, ja ću zauzeti njegovo mesto.

U nekoliko koračaja doće do uzvišice koja je imala da mu posluži kao odskočnica. Okrenuvši se bratu, doviknu mu:

— Sunce će me primiti k sebi. Kao dokaz videćeš moju kosu kako se leluja na vetru i sija kao zlato, a onda ću se vratiti na zemlju da te zgromim i uništim!

Ali Ajar Manko, gledajući kako se njegov brat počeo dizati u nebo, doseti se šta da učini. Mirno sačeka da ovaj počne da silazi, pa ispruži svoje duge kandže, zgrabi surovog brata za kosu i strže je zajedno sa kožom. Zlog brata, koji je precenjivao svoje snage, nestade zajedno sa oblakom. Odnese ga Sunce.

Ajar Manko, poslednji preživeli Ajar, vrati se u rodnu pećinu da sačeka trenutak kada će ga Virakoča udostojiti da stane licem prema njemu.

VIRAKOČA MEĆU LjUDIMA

Vreme je prolazilo i stanovnici dolina nad kojim su se nadnosili visoki vrhovi Anda živeli su V strahopoštovanju prema svojim bogovima. Jednoga dana Virakoča, tvorac, uze na sebe obličje čoveka i siđe na zemlju u pratnji svete ptice Inti.

Virakoča i njegova saputnica voleli su da idu preko brda i dolina. U svim mestima kroz koja su prolazili, ljudi su ih prepoznavali.

Jednoga jutra stigoše njih dvojica u Urkos, malo mesto u dolini Kuska, u kome su u to vreme živeli imućni ljudi sa bezbrojnim stadima lama.

Bio je početak proleća i meštani Urkosa spremahu se da proslave praznik Ajrihua: za njih je to označavalo početak poljskih radova, te su se molili bogovima da im sačuvaju letinu.

Pred kućom Manka Kapaka, mlada sluškinja Maina bavila se oko ognjišta gde se gotovio kukuruz. Dve mlade lame igrale su se uz toplo ognjište, što je zabavljalo SinčiRoku, bebu koju je devojka nosila na leđima, privezanu komadom tkanine.

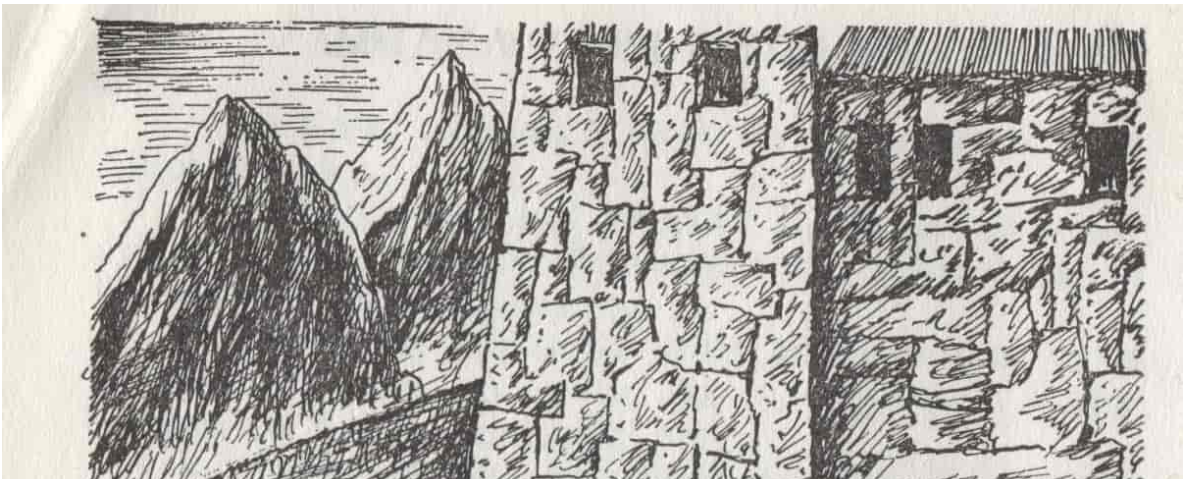

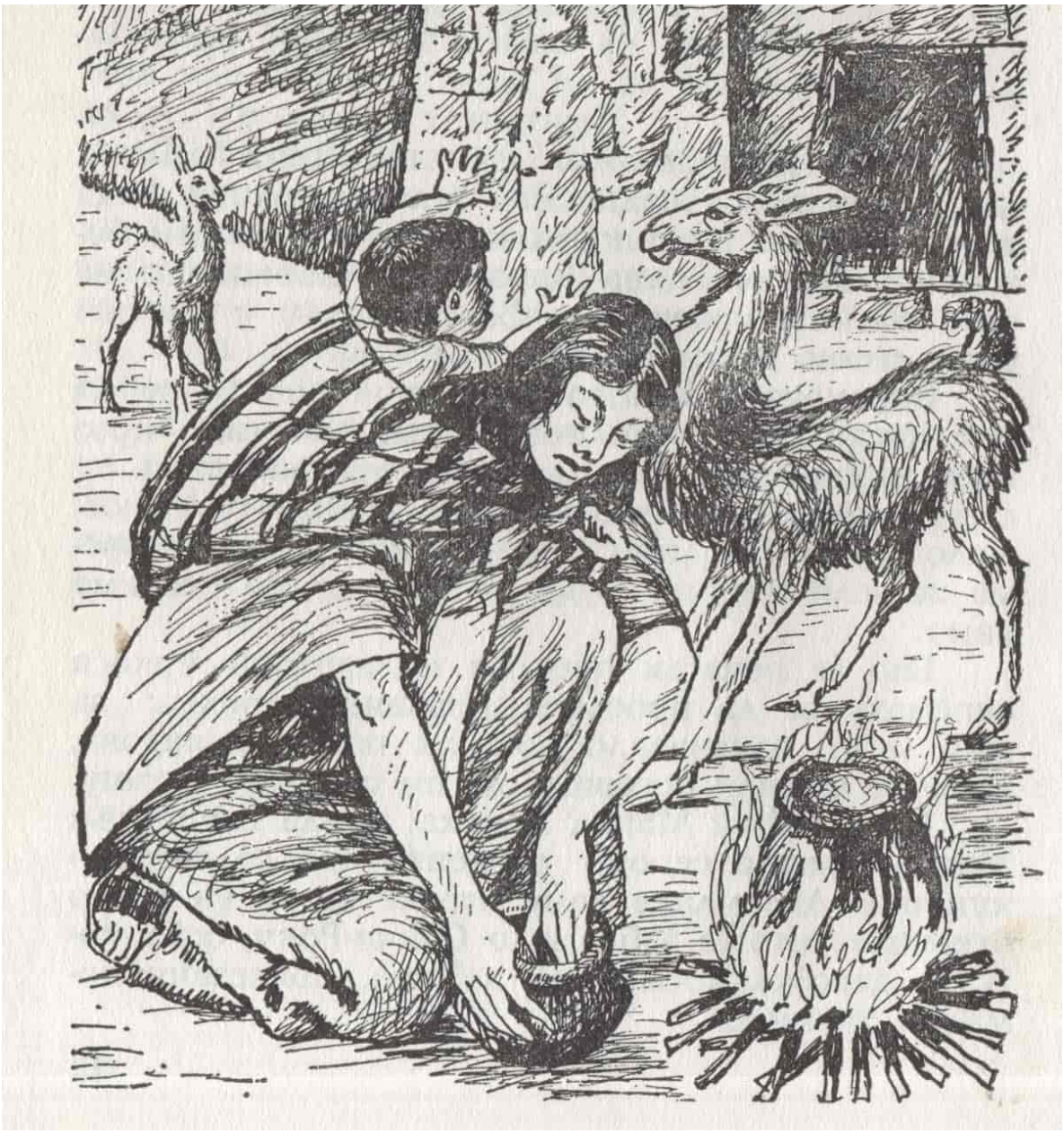

Nadgledajući jelo koje je spremala za večeru, mislila je na ono što je vrač rekao njenom gospodaru:

— Slušaj me dobro, Manko. Virakoča će doći k tebi pre proslave praznika. Već sada uredi sve unaokolo i pazi da ti sve u kući blista i bude čisto; reci ženama da pripreme ponude i neka ti sve bude spremno da primiš Virakoču i Inti, svetu pticu koja sve zna.

Ne sačekavši odgovor, starčić pronicljivih očiju naže se prema Manku Kapaku i šapatom mu reče još nešto što sirota sluškinja nije trebalo da čuje.

Misleći o tome, Maina nije zaboravila na svoju dužnost: obema rukama uze dete koje je bilo zaspalo na njenim leđima i pažljivo ga spusti u postelju. Zatim žurno izađe iz kuće svojih gospodara i pođe u sveto polje. Tamo ukloni veliki kamen pod kojim je već duže vremena skrivala trsku. Pre izvesnog vremena njoj se bila prikazala ptica Inti:

„Idi, Maina, i svojim rukama iščupaj visoke stabljike trske. Opleti ih, vesela srca, jer želim da od njih načiniš kavez za mene."

I tako toga dana Maina vide da ima dovoljno trske; nije joj trebalo mnogo vremena da je sredi i oplete, i u nekoliko poteza kavez je bio gotov.

U tom trenutku nebom se razleže tutnjava i ukaza se Inti. Dolete do mlade Indijanke i kljunom čvrsto zgrabi kavez.

Pognute glave i zasenjena svetlošću koja je blistala iz perja ptice Inti, Maina sklopi oči. Nekoliko trenutaka ostala je tako, utonula u misli. Uto se na horizontu sunce poče kloniti zalasku. „Sutra će biti veliki dan", pomisli devojka i otvori oči.

Ptice Inti već je bilo nestalo. Maina pohita kući Manka Kapaka. Cele večeri je sa ostalim devojkama spremala tunike i haljine protkane zlatnim nitima, vadila iz škrinja dijademe i vezene pojaseve i ostalu raskošnu odeću koju su njeni gospodari oblačili samo jednom godišnje. Kad je kročila u kuću, Manko Kapak i njegova žena Mama Oklo Huako upitaše je gde je bila.

Devojka sva pocrvene i prošaputa skrušeno:

— Ni po cenu svoga života ne mogu vam kazati odakle dolazim.

Hrabro je čekala kaznu kakvu je, u ovakvim slučajevima, svaka devojka zaslužívala.

Ali Manko Kapak i njegova žena ne rekoše ništa. Maina se povuče u odaje gde su se nalazile ostale sluge koje su pripadale gospodaru koga su svi poštovali.

Tada Maina poče da peva i u čistom večernjem zraku lepa indijanska melodija uznela se do Virakoče i ptice Inti.

Sveta ptica naže glavu i sasluša skladne zvuke koji su dolazili iz kuće u koju će uskoro otići.

PRIPREME ZA SVETKOVANjE

Virakoča i Inti upravo su stigli u kraj gde su dan i noć bili podjednako dugi. Seli su na jednu stenu koja je nadvisivala dolinu i odmarali se od zamornog puta. Virakoča se obrati ptici Inti, koja je u svom kavezu gladila perje na krilima.

— Manko Kapak se, eno, budi u svojoj kući. On, pobednik nad trojicom svoje braće Ajara, uskoro će dobiti ime Inka, jer je takva moja volja.

Sveta ptica upravi svoj prodorni pogled kroz slamni krov izabranikove kolibe, a zatim se obrati svom gospodaru:

— Staviću sve svoje znanje u njegovu službu i pomagaću mu savetima. Zahvaljujući tebi, Virakoči, poznata mi je njegova sudbina i kakav će biti život njegovih potomaka.

U svojoj krovinjari Manko Kapak i njegova žena, razgovarajući, vadili su iz sanduka zlatno posuđe, znak njihovog plemenitog roda.

Njihov sin Sinči-Roka još je spavao. Nad njim je bdela jedna od njegovih sestara.

Maina izaće na vrata odaje za služinčad i baci pogled na sunce koje je bilo već visoko na nebu, što je značilo da će svečanost uskoro početi. Na sunčaniku bio je označen čas, i u onom trenutku kada se Zvezda Dana bude zaustavila na srebrnom krugu, Ajrihua će objaviti ljudima da je došlo vreme poljskih radova. Tada će svi poći u sveto polje, gde se nalazilo zemljište posvećeno Suncu koje nikom drugom nije moglo da pripada.

L»udi i žene izaći će iz svojih kuća, stežući uza se velike toteme u obliku cveća, voća i raznih životinja, dok će deca, obuvena u ohate

— pletene sandale od slame — i u odeći od vikunjine(*) vune, nagrnuti na ulice, svirajući u svirale sa pet rupa.

Noseći zlatni ašov kojim će se prekopavati zajedničko polje, svesni svoje dužnosti, mladići će se ozbiljno uputiti ka mestu koje je blagoslovio bog od koga potiču sva dobra.

VIRAKOČA I INTI KOD MANKA KAPAKA

Svetkovina praznika Ajrihua bližila se kraju. Svi su se već spremali da pođu: grupe mladića i devojaka raštrkale su se po okolnim stazama, a stariji su skidali sa svojih kuća zlatne rese koje su toga jutra bili izvesili.

Manko Kapak i njegova žena, sedeći na podu zastrtom kožama, večerali su stavivši zlatne tanjire na kolena. Butke su jeli kukuruz, simbol izobilja, i pobožnim kretnjama krunili zrno po zrno, polako žvaćući.

Upravo tada uće Virakoča u njihovo boravište; bio je prerušen u prosjaka. Na ramenu je nosio kavez u kome je dremao jedan kondor.

— Zdravo, dobri ljudi — reče bog veselo. — Hoćete li dati čoveku, iznemoglom od dugog hodanja, jedan od vaših lepih klipova?

Manko Kapak dade rukom znak došljaku da sedne i ponudi ga hranom koju je tražio.

Sedajući, Virakoča stavi kraj nogu kavez. Zatim, pošto se okrepio, zahvali domaćinu za tako srdačno ukazano gostoprimstvo.

— Ja sam ovde stranac — nastavi — i otkad sam pošao od kuće, ne brojim više dane i noći, prošao sam mnoge puteve, zakucao na mnoga vrata, ali niko me nije tako primio niti mi ponudio ono što si mi ti dao.

Maina, čučeći u kutu odaje, primeti svetu pticu koja se u svom kavezu bila probudila.

„To je Inti“, pomisli, a srce joj zalupa — da iskoči.

Zasenjujuća svetlost iznenada ispuni odaju. Kože na kojima su sedeli Manko Kapak i njegova žena postadoše sasvim bele. Potom lica svih prisutnih obasja zlatna svetlost.

— Da, došao sam k tebi — reče starac — zato što sam te već odavno izabrao, jer si ti pobednik pećine u kojoj si rođen i gde ništa ne umire. Došlo je vreme da se ljudima uruči poruka. Ti, Manko Kapak, prenećeš im je. Inti, koja sluša ovo što govorim, ostaće među vama, jer ona zna sudbinu sveta, tvoju i tvojih potomaka, i bez nje se ništa ne može dogoditi. Ti ćeš biti prvi Inka, koji će vladati zemljom.

Mali Sinči-Roka približi se sitnim koracima ptici Inti. Dete pokuša da provuče svoje punačke prstiće kroz preplet kaveza.

Virakoča se okrete i, gladeći dostojanstveno svoju dugu bradu, obrati se domaćinovom sinu:

— Ti ćeš, Sinči-Roka, naučiti od Inti tajne kraljevstva jer, kad porasteš, ti ćeš vladati zemljom svoga oca.

Inti je posmatrala mališana prodornim pogledom i jednim treptajem svojih očnih kapaka osvetli ga plavom svetlošću: tada dete primi na svoje obraze svetlost jutra; zatim, na drugi treptaj, čelo Sinči-Roke postade tamno, boje sumraka.

— Tako — reče Virakoča sinu Manka Kapaka — tebi će biti poznato sve šta se događa u kraljevstvu od izlaska sunca do njegovog zalaska.

Ustajući, Virakoča iz svoje torbe izvadi Topajauri, to će reći skiptar buduće dinastije Inka, izvadi ispod svoga ogrtača i Napu, svetu zastavu, znamenje kraljevskog dostojanstva i moćn.

— Manko Kapak — prošaputa Virakoča — besmrtno čedo prve svetlosti, sine moje svetlosti, činim te gospodarem sudbine ovoga naroda. Neka nestane tame; budi zauvek carska zvezda!

I tako Manko Kapak prvi zavlada ogromnim prostranstvima kraljevstva Inka.

SINČI—ROKA, PREBLAGI

U prostranom svetilištu naslednik prestola očekivaše dolazak prvosveštenika.

Umro je Inka Manko Kapak. Nakon duge vladavine, ostavio je carstvo sinu.

Nad preminulim je bdela Inti, sveta ptica. Tokom dugih godina Inti je bila stavila sve svoje znanje u službu Manku Kapaku. Bila je spremna da isto tako bude od pomoći i sinu.

Mladi princ, kraljevski odeven i ukrašen, bio je neobično lep, ali mu se na licu ogledala tuga. Kroz nekoliko trenutaka počeće Tijijana, svečanost stupanja na presto Inka — a draga Mama Oklo Huako, njegova mati, ući će zauvek u kuću žena Sunpa.

Car, koji je sinoć umro, postavljen je u svetu stolicu hrama Kuska. Izgledalo je kao da starac spava, kose posute zlatnim prahom, ruku sklopljenih nad listovima banana, na kojima je bila prikazana istorija njegove vladavine. Lice mu je bilo spokojno.

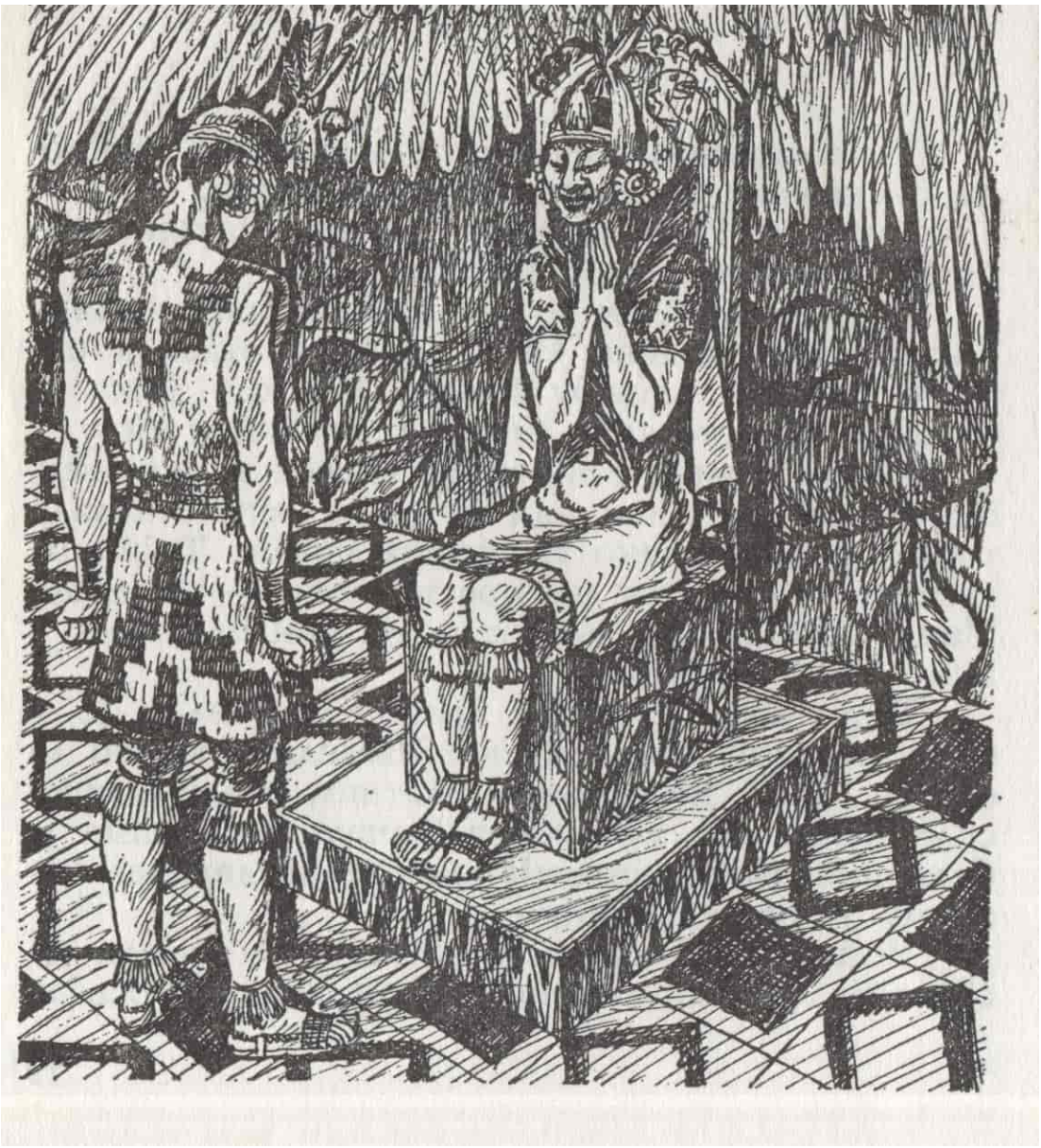

U pogrebnoj odaji ljudi koji su imali da obave balsamovanje čekali su na znak prvosveštenika da mogu uzeti vladarevo telo da ga preobrate u idola od žeženog zlata.

Sinči-Roka je nepomično stajao čelo glave svoga oca i tužno ga gledao, a krupne suze tekle su mu niz obraze.

— Obriši suze — odjednom reče Inti. — Došao je čas da podanici carstva dobiju novoga vladara; umiri se, jer se tvoj otac opet sjedinio sa Suncem. Od sada će svakoga dana njegova snaga, udružena sa snagom svemoćne zvezde, davati i tebi snagu da obavljaš svoje dužnosti.

Sinči-Roka slušaše pažljivo svetu pticu, trudeći se da shvati smisao božanskih reči. Inti, čije oči odjednom scnuše svetlucavim sjajem, potraži pogledom Virakoču.

U tom trenutku vrata svetilišta se otvoriše i starac sede brade uđe.

Uzdignutom rukom opisa u vazduhu tajanstvene znake. Zatim Virakoča — jer to je bio on — lagano priđe Manku Kapaku koji je na svom prestolu spavao večnim snom.

— Vladao si čitavo stoleće u svojih sto četrdeset i četiri godine — reče bog svečano — ali tvojoj vladavini nije kraj. Umro si, ali će tvoj duh i dalje širiti svoju moć, jer će Sunce obasjavati sve tvoje potomke i kroz njegovo zračenje ti ćeš živeti u narodu kao da i sam vladaš.

Inti zalupa krilima. Diže se snažan vihor, daleko na horizontu pesak se zakovitla pad poljem i sruči u blizinu grada. Jedan maleni oblačić koji je sledio peščani kovitlac izli se nad gradom. Za nekoliko trenutaka voda je preplavila celi Kusko. Zatim se razvedri i na mirnom nebu ukaza se duga.

Virakoča, očiju uprtih u nebeski svod, čekaše kraj nepogode.

Lice Manka Kapaka stade se menjati i dobi neobičan izraz. Glava starog cara preobražavala se, dok ne postade siva, a telo se izduži u obliku stuba.

Virakoča dotače mrtvog vladara, koji se odmah pretvori u pakarinu(*), i reče:

— Mojom voljom, Manko Kapak, postani sveti totem pokolenjima budućih vremena i svih onih koji se budu nalazili u nevolji.

U gradu su se stanovnici spremali da odaju počast novom caru. Već su ljudi i žene u raskošnoj odeći izlazili iz kuća s bučnom pratnjom dece.

Sinči-Roka, sin prvog Inke, treba da postane naslednik Sina Sunca.

SVETA PTICA

U carskom vrtu nastanila se neka ptica koju se niko nije usuđivao da uhvati.

Čim bi joj se neko približio, ona bi pobegla, a njen cvrkut razlegao se nadaleko.

Kurikinge, jer tako se zvala ptica, imala je belo i crno perje i to perje bilo je posvećeno.

Jednoga dana car Sinči-Roka šetao se po svome vrtu, obučen u odoru od fine vikunjine vune. Na glavi je nosio maskapaiču(4) čija se velika kićanka završavala sa tri mala pera.

Hodajući tako, car naiđe na Kurikingu. Stojeći nepomično na jednoj grani, ptica nije ni osetila carev dolazak.

Toga jutra Sunči-Roka bio je veoma dobre volje, i u ovom susretu video je dobar predznak.

— Znaš li, draga lepa ptico, da samo ja mogu da te uhvatim i ubijem?

Govoreći to, Inka pokaza ptici svoju kapu maskapaiču, ukrašenu crnim i belim perima.

Car se zadovoljno smešio. Uplašena ptica stade besomučno da leti oko SinčiRoke, dok se od tolikog napora ne sunovrati i pade mrtva kraj carevih nogu.

Na drvetu je ostalo Kurikingino gnezdo. U njemu su dva mala ružičasta jajeta čekala toplinu svojih roditelja.

Tada veliki Inka, videvši da će jaja propasti bez majčine toplote, iščupa iz svoje carske kape tri pera i pažljivo ih položi na jaja mrtve ptice.

Zatim naredi slugama da se u velikom kavezu načini još jedno gnezdo jer će se u njemu izleći dve svete ptice.

Zatim zapovedi da se ptičice, kad dovoljno ojačaju da mogu leteti, puste na slobodu.

BLIZANCI, LjUBIMCI BOGOVA

Ne mogu se izbrojati milenijumi koji nas dele od vremena kada su dan i noć bili podjednake dužine, jer su u to doba Sunce n Mesec bili brat i sestra.

Ira, supruga boga Pačakamaka, koja je bila plemenitoga roda, donela je na svet dvoje blizanaca. Jedno je bila devojčica, drugo dečak. Ira čekaše muža jedva sudržavajući radost pri promisli kako će saopštiti novost srećnom ocu.

„Ah", mislila je Ira, „kako će on voleti ovu devojčicu, čije čelo blista kao zvezda, i moga krupnog dečaka, čije se obrazi jutrom tako divno osvetle."

Ali se Pačakamak ne vraćaše. „Mora da se zadržao loveći ribu duž obala, tamo gde ima najviše krupne ribe", mislila je žena.

Ira čekaše. Vreme joj poče sporo prolaziti. Tešila se gledajući decu i učestvujući u njihovim igrama.

Svakoga dana izmišljala je nove zabave. Zadovoljstvo je bilo gledati devojčicu i dečaka kako se klackaju. Vinuli bi se visoko u nebo a zatim bi se spuštali, dok je oko njih sva priroda blistala.

Jednoga jutra Ira ugleda kako dolazi neki starčić, prijatelj njenog oca. Sitne očice ovog čoveka bile su pune suza.

— Kćeri moja — reče Indijanac — Pačakamak si udavio loveći ribu.

Glas čoveka postade blaži:

— Zla sudbina ga se dočepala, i to što mu se dogodilo zaista je strašno.

— Kakva ga je nesreća snašla — reče Ira plačući.

Indijanac nastavi:

— Pačakamak se pretvorio u jedno ostrvo. Osuđen je da tako večito ostane.

Pa da bi utešio ženu, dodade:

— Mogla bi ga videti. Postao je sav zelen od lišća na drveću a trbuh mu je sav od kamenja u kome se skrivaju insekti. Glava, pokrivena bokorima ljubičastog cveća, mirisna je.

Ira je neprestano plakala, jer je znala da joj ostrvo ne može govoriti niti je slušati, niti je nasmejati kad večerom zajedno sede, da joj nikad više neće donositi pletene korpe pune blistavih riba.

Najzad obrisa suze i donese ovakvu odluku:

Ići će da vidi svoga muža pretvorenog u ostrvo. Žurno obuče decu i izaće iz kolibe. Bila je noć i devojčica nije imala onaj lepi plavičasti odblesak čiju je boju Ira tako volela. Ni dečak nije zračio kao obično.

SUSRET SA VA-KONGOM

Ira je išla kroz noć stežeći uza se svoja dva deteta. Putovala je dugo ne sretnuvši nikoga. Samo su se čuli krici kondora u potrazi za plenom, dok su lame skakutale unaokolo. Hrabra Ira nije se bojala. No put je postajao sve teži i teži i deca su bila umorna.

Ira shvati da mora načiniti kraći odmor pre no što nastavi put. Kraj mesta gde se zaustavila, mlada žena spazi jednu pećinu koja kao da joj je nudila svoj zaklon.

„Nekoliko trenutaka odmora daće mi snage, a deca će moći malo da odspavaju", pomisli odjednom ohrabrena.

Pred pećinom je debela krastava žaba stajala uspravno na zadnjim nogama.

Preplašena, Ira uzmače.

Žaba je ne ispuštaše iz vida, kao da je htela da joj da na znanje da je ona čuvar svemoćnog džina po imenu Va-Kong.

U tom trenutku pojavi se gospodar grozne životinje. Va-Kong stade posmatrati ženu plamtećim pogledom, od čega se ova sva ukoči, kao osušena riba.

Užasni Va-Kong baci se urlajući na Iru da je proguta. Za to vreme oba deteta zavukla su se u jedan kut pećine, bespomoćno očekujući svoju sudbinu.

Kraj zagrljenih brata i sestre jedna lisica dojila je svoje mlade.

Va-Kong uđe u pećinu i priđe blizancima: — Sad je na vas red — reče div preteći.

Tada se umeša lisica:

— Gospodaru, budi razuman. Nemoj da ih pojedeš. Odmori se malo, a plen ti neće pobeći.

Lukava lija dodade:

— Uostalom, ja ću paziti da se ne iskradu. Idi i mirno spavaj.

Sit, div posluša mudru životinju i ispruži se na slamni ležaj gde odmah i zaspa.

BUĆENjE VA-KONGA

U kutu pećine, okružena svojim mladuncima, lisica je stražarila.

Pošto se naspavao, Va-Kong se probudi i susrete pogled Irine dece koja su predana sudbini čekala u mračnom kutu.

Ali kako se oči diva spustiše na blizance, božanska svetlost obasja celu pećinu. Lisica, koja je bila veoma mudra, shvati da će se

sad dogoditi čudo. Sjaj, što se širio od dece, bio je sjaj sunca i meseca. Irina smrt oslobodila ih je jedne čarolije i dve zvezde povratiše svoj nekadašnji oblik.

Va-Kong, iznenađen vatrenim sjajem koji se širio od malih zatočenika, zaurla. Oslepevši, stade juriti kao bezuman. Nekoliko trenutaka džinovi koraci odjekivahu po pećini, zatim se on, izbezumljen od bola i jarosti, baci u ambis koji se otvori pred njegovom jazbinom.

Ostavši sama, lisica nije mogla da veruje svojim očima gledajući šta se pred njom zbiva.

Zaokrugljujući se, dečak je gubio malo-pomalo svoj ljudski lik. Svetlost koja je od njega zračila postade žuta kao zlato. I devojčica se poče menjati. Lice joj se odvoji kao neka maska, a mesto njega ostade jedna lopta. To je bio Mesec, čije su oči netremice gledale lisicu mirnim pogledom.

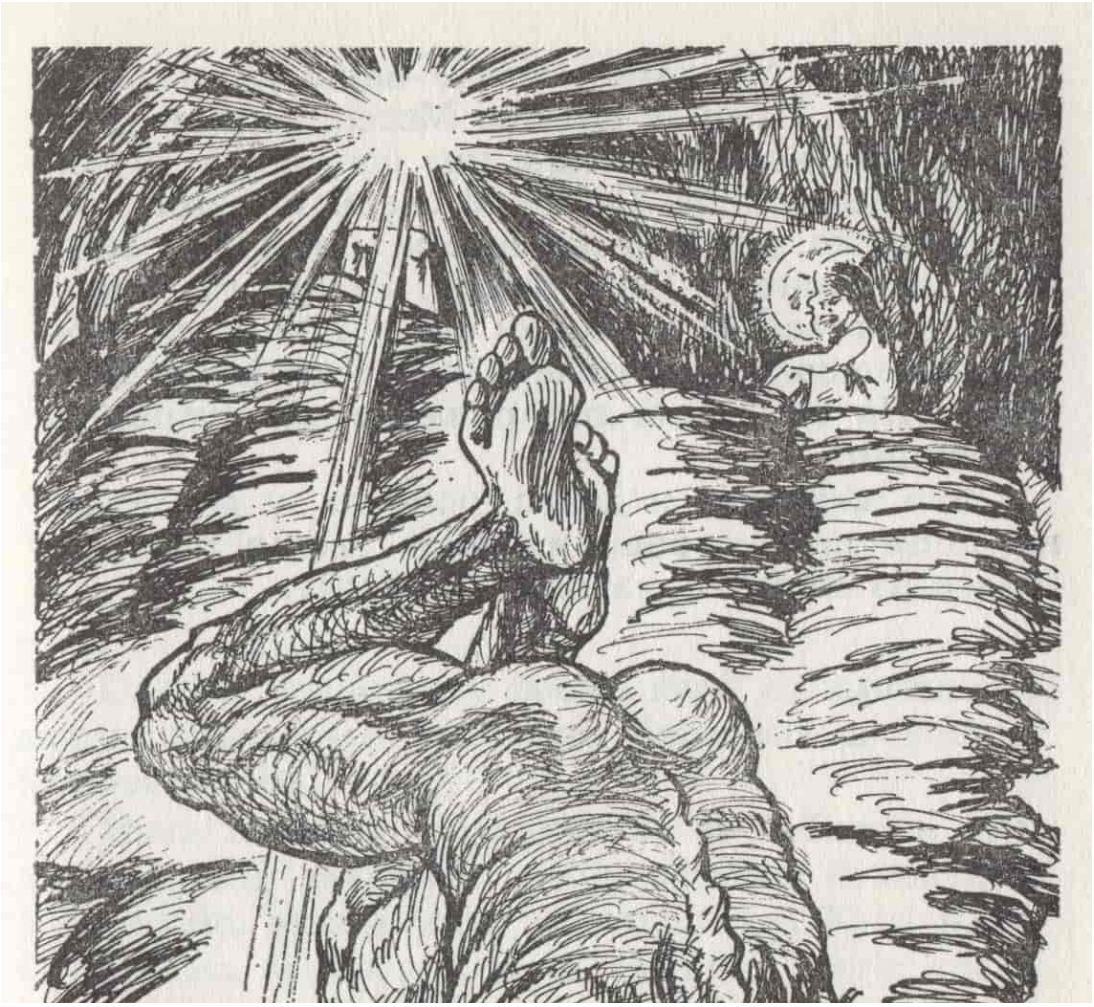

Sunce i Mesec ne mogahu više da ostanu u toj pećini. Prvi je izašao Mesec. Spazivši jednu lijanu ko ja je visila niz spoljašnju stranu pećine, dohvati je. Sunce je sledilo njegov primer. Polako, kao dva planinara, počeši se peti. Nebo ih blagonaklono primi. Zvezde su čekale svoje drugove. Na nebeskom svodu one su se uzbuđeno komešale i klizale s jednog kraja svoda na drugi. Na taj način pozdravljale su susret sa blizancima.

Eto zbog čega i danas, ponekad, u vrele letnje noći na visoravnima Anda zvezde padalice izlaze iz svojih boravišta i padaju.

BOŽJI GNEV

Ovo se dogodilo u vreme kada su planinski lanci Anda bili naseljeni bogovima i nosili njihova imena.

Inti Iljampu, onaj što se na nebeskom svodu zabavljao zatežući svoju praćku i izazivajući oluje, zauzimao je najviši vrh. Kraj njega, Sara-Mama, majka kukuruza, pravila mu je društvo, a malo dalje Kilja, mesec, bila je okružena zvezdama iz drugih sazvežđa koja su Indijanci poštovali kao majke.

V dolini nad kojom se uzdizao vulkan gde je Inti Iljampu dolazio s vremena na vreme da se snabde vatrom, u podnožju planine, mladi čovek po imenu Rijako spremao se da izvede svoje lame na pašu, kad opazi da su se životinje uznemirile. Glava podignutih prema svome gospodaru, one su meketale i nisu htele da krenu.

Rijako je i pre toga bio zabrinut jer se vulkan od ranog jutra toliko pušio da su okolna polja bila prekrivena oblakom pepela.

Ali nije imao vremena da razmišlja o tome šta se zbiva oko njega, jer se zemlja odjednom zatrese i krici užasa začuše se sa svih strana.

— 0, obožavani Inti, pokaži svoju moć, učini da se tvoj sin vrati živ kući — šaputaše Rijako pavši na kolena.

Ali planina poče da bljuje plamen i zemlja se zatrese ponovo uz strahovitu tutnjavu.

Prestrašeni seljaci istrčavahu iz kuća, vičući izbezumljeno:

— Prinećemo ti na žrtvu sve što zaželiš, Inti Iljampu!

Jedni obećavahu perje kolibrija, drugi piće i sve blago koje su imali, zaklinjući se da će prineti na žrtvu svoja stada.

Rijako, skamenjen od straha, niti bio u stanju da se pokrene. Mislio je na svoju dragu koja je pošla da odnese kinuu — planinski pirinač — svojoj staroj, bolesnoj majci.

Tada se otvori zemlja pred mladim čovekom i njegovo stado lama propade u nju.

Mladić gledaše tupo u provaliju koja je pred njim zjapila i u kojoj je upravo nestalo njegovo blago. Tog časa spazi, užasnut, reku lave koja se slivala nedaleko od njega, šireći strašnu toplotu.

„Nesrećna Ajna je tamo, s druge strane ove vrele reke, možda već mrtva", pomisli Rijako. Seljaci, bežeći, gurali su ga i vikali:

— Teško nama! Nismo davali Intiju Iljampuu dovoljno da pije. Sada, ljut, bog traži svoj deo.

Rijako nije znao šta pre da oplakuje: gubitak verenice ili svoga blaga koje će se, možda, sastati sa devojkom u utrobi zemlje. Jer Ajnina

majka živela je vrlo blizu kratera, odakle je sada kuljala vatra.

No, nije bilo vremena za razmišljanje. Trebalo je nešto učiniti. Svud okolo mladića kuće su se rušile uz strahovitu lomljavu.

Plakao je kao malo dete i uzalud pogledom tražio Ajnu, od koje je bio odvojen s jedne strane otvorenim provalijama, a sa druge vrelom lavom, te joj nije mogao poleteti u pomoć.

Odjednom, jedna lama koja je pripadala mladiću, a koja je bila upala u provaliju, ponovo se pojavi. Kao nekim čudom životinja je uspela da izađe na površinu. Priskočivši svome gospodaru, pribi se uz njega.

— O, tu si, draga moja! — reče Rijako uzimajući lamu u naručje. Mala lama bila je najlepša u njegovom stadu i bila je namenjena bogu za predstojeće svetkovine prinošenja žrtve.

— Slatka moja lamo — reče joj — ti ko ja si preživela strašni pogled Intija Iljampua, reci mi gde je Ajca, odvedi me k njoj ako možeš, pomozi mi, vidi koliko je moje očajanje veliko.

Lama se poče otimati iz njegovih ruku, i Rijako je spusti na zemlju. Lama dohvati gubicom skut ponča(5) svoga gospodara i povuče ga iz sve snage. Rijako odmah razumede šta je htela i pođe za njom. Zajedno su išli duž reke od lave, izbegavajući pukotine i opustošena

polja. Dugo su išli. Najzad stigoše do krševitog vrha brda, koji im je poslužio kao odskočnica da pređu na drugu stranu, gde se pred njima otvarao put. Bio je to onaj put kojim je Ajna išla svakoga dana.

Zemlja se tu više nije tresla. Lama se poče zaustavljati s vremena na vreme, njušeći svuda unakolo, kao da pokušava da otkrije miris drage nestale devojke. Najzad stigoše pred žrtvenu pećinu. Rijako nije mogao da zadrži krik. Ajna je bila tu, viseći nad provalijom. Bez svesti, ali živa.

Mladi čovek potrča ka svojoj verenici i oslobodi je iz tog opasnog položaja. Ajna je spasena! Rijako, srećan, blagosiljao je boga što je poštedeo dragu devojku.

U tom trenutku gnev Intija Iljampua se stiša i vulkan izbaci poslednji mlaz vatre. Bog skoči u bezdan svoga kratera i zaspa dubokim snom.

U selu Inti Iljape — koje je dobilo naziv po bogu što se sažalio na ovo dvoje mladih — dugo se pričalo o Rijaku i lami i kako su pronašli njegovu lepu Ajnu.

PRIČA O VELIKOM JUPANČIJU

Stari bolesni car prepustio je vladavinu svojim velikodostojnicima. Kada je Savet staraca naimenovao princa Jupančija, još veoma mladog, da povede borbu protivu Čanka, nova svetlost obasjala je carstvo Inka.

Jupanči je bio pametan i hrabar dečak. Odlučio je da prvi napadne Čanke koji su se spremali za rat.

No trenutak je bio ozbiljan, i pre no što je preuzeo komandovanje nad celokupnom vojskom Inka, mladić pođe da provede neko vreme kod sveštenika Susurpukija.

Tri dana i tri noći Jupanči je ostao sam u svetilištu, da bi imao vremena za razmišljanje. Podvrgao se postu i verskim obredima, udubljivao se u misli o velikoj dužnosti koju, to je znao, nije mogao izbeći.

Ali bolje da čujemo kako je o tome sam mladi Inka govorio:

— Žuborenje potoka dopiralo je do mene i mešalo se sa pevanjem ptica u vrtu svetilišta, a ja sam znao da proživljavam najozbiljnije trenutke svoga života.

— Pomišljao sam sa strahom šta me očekuje ako prihvatim komandovanje vojskom svoga oca. Neprijatelj nas je prezirao od početka svoje vladavine i zakleo se da će nas uništiti. Zato je bilo teško prihvatiti se ovog zadatka.

— Bio sam utonuo u najdublje razmišljanje kada se, iznenada, neki glas začu iza mene; u žbunju koje je zaklanjalo potok izbi svetlost.

— Ja ustuknuh, iznenađen, ali se glas obrati meni:

„Jupanči, ako se prihvatiš dužnosti da povedeš vojsku Inka u borbu sa neprijateljem, ti ćeš biti pobednik. Ne strahuj", dodade tajanstveno nevidljivo biće, „započni boj prvi. A ako u toku borbe osetiš da te napušta hrabrost, ja ću biti uza te da ti pomognem."

— Srce mi je snažno udaralo slušajući ove ohrabrujuće reči i više nisam sumnjao da ću pobednički izaći iz ovog teškog poduhvata.

— Zatim, spuštajući pogled, opazih jedno ogledalo koje je među lišćem blistalo naročitim sjajem. Požurih da ga uzmem. Tada, saginjući se nad njim, ugledah sebe, u ratničkoj opremi, sa ubojitim buzdovanom u ruci, kraj nogu ugledah sve neprijatelje carstva opružene po zemlji, a iz doline poda mnom dopirahu radosni povici moga naroda.

„Živeo Jupanči, naš novi car!" vikala je masa. Srećan, krenuh u hram Inti Huasi, dom boga Sunca, gde je samo božansko Sunce stavilo na mene vladarske znake.

Tada lika nestade, a opet se začu onaj glas kraj mene:

„Idi, dete moje", reče glas, „neka te svetlost prati, pobeda je u tvojim rukama!"

— Zatim ponovo zavlada tišina. Toga trenutka učini mi se da potok snažnije teče. Zamišljen digoh ogledalo i stadoh ga stiskati na grudi. Nepobediva snaga obuzela me je, bio sam siguran u pobedu svoje zemlje.

To veče mogao sam dati odgovor Savetu staraca. I stadoh šaputati:

— Astoigvaraka, sada ćemo se nas dvojica ogledati!

DVE BITKE

Poglavar Čanka, veličanstveno odeven, okupio je svoju vojsku. Trebalo je da boj uskoro počne.

Još je bila noć i logor utonuo u tamu, tu i tamo zasvetlucao bi poneki raspaljeni žar. Njegovi vojnici još spavahu, ali Astoigvaraka, vladar i vojskovođa svih Čanka, bio je budan.

Visok, stasit, sjajne kose, stajao je pod svojim šatorom i razmišljao na koji će način poći u napad.

Na čelu svojih trupa prići će Kusku. Napašće celokupnom vojskom. Zavaravši neprijatelja, on, Astoigvaraka, dočepaće se grada bogova. Na tu pomisao lice varvarina obasja zluradi pogled: jedan Čanka postaće gospodar Kuska, najvećeg od svih gradova.

I zvezdočatac plemena bio je budan. Sa strepnjom u srcu, nije se usuđivao da uđe u poglavičin šator. Predskazanja su bila kobna. Vrač čekaše da ga gospodar udostoji poziva.

Veliki Čanka nije držao do proročanstava. Oslanjao se samo na svoje sopstvene snage i već beše spreman da pođe.

Čas polaska, koji je Astoigvaraka odredio, samo što nije kucnuo.

Stražar dunu u školjku dva puta, što je bio znak za polazak. Uto se sunce diže.

Ali i Jupanči, spreman, čekaše najezdu pod gradskim zidinama.

Prema proročanstvu, on i njegov protivnik sukobiće se u najljućem okršaju upravo na onom mestu gde je princ video svoju pobedu u čarobnom ogledalu.

Dok je glavnina vojske Čanka čekala na naredbe svoga poglavice, a isto tako i Jupančijevi vojnici, njih dvojica su neoprezno krenuli

napred i nađoše se licem u lice. U pratnji nekolicine ratnika, baciše se jedan na drugoga; tada se i njihovi pratioci upustiše u borbu. Dođe do strahovitog okršaja.

Mladi Jupanči, ohrabren onim što mu je bog iz svetilišta rekao, borio se besprimernom srčanošću.

Iz ove strahovite borbe prsa u prsa princ je izašao kao pobednik. Čvrsto je stegao uza se plemensko znamenje koje je istrgao svome neprijatelju Čanki.

Lica niz koje se slivao znoj, sav u ranama, Jupanči je zahvaljivao bogu, dok su njegovi nastavili da se bore, ostavljajući svome poglavici vremena da predahne.

Astoigvaraka, videći da je izgubljen, potraži spasa u bekstvu, a za njim pođoše i preživeli saplemenici i vojnici zaštitnice koji čak nisu stigli ni da uđu u borbu.

Savet staraca, koji se odmah sastao, podari pobediocu Jupančiju titulu koju je i zaslužio. Imenovan je za Pačakuteka, što doslovce znači: „onaj koji je spasao zemlju".

Čanke se vratiše u svoju zemlju rasrđeni i besni. Zakleše se da će se osvetiti i počeše se spremati za novi pohod.

Drugi po rangu poglavica ovoga plemena, slavni Tomagvaraka, preuzeo je komandovanje vojskom i ubrzo posle poraza ponovo krenuo na čelu svojih trupa.

Jupanči Pačakutek, saznavši od jednog svog uhode za odluku novog vojskovođe Čanka, pođe u susret neprijatelju.

Potcenjujući vojsku Inka, Čanka se obrati neprijatelju, pozivajući njegovog vojskovođu da dobro razmisli:

— Predajte se — reče — jer ako nastavite, pretrpećete krvav poraz, a to će biti kraj vašoj rasi.

Jupanči sasluša ove izazivačke reči gordo i dostojanstveno, pa odlučnim glasom odgovori:

— Vrati se svome gospodaru Astoigvaraki i reci mu ovako: Inka Jupanči Pačakutek je Sin Sunca, čuvar Kuska, grada Tiki Virakoče Pačajačača. Ja sam ovde samo da branim grad, ali grad pripada Virakoči a ne meni. Reci gospoda troše vreme slušajući govore, već da reše spreman da se zakune na poslušnost Virakoči.

Zatim dodade:

— Reći ćeš onome koji nas tako prezire, neka zna da ljudi Kuska nisu došli ovde da troše vreme slušajući govore, već da reše spor oružjem. Ako tvoj gospodar bude pobednik, neka se slobodno proglasi gospodarem grada i preuzme titulu vladara. Ali — još je rekao — pobediće onaj koji bude Virakočin izabranik.

Kad je poglavica Čanka čuo ove reči, dade znak za napad.

Shvatajući da pokušaj zastrašivanja nije imao uticaja i da vojnici Inka odlučno nastupaju, vojnici Astoigvarake latiše se oružja.

Sudar dveju vojski bio je strahovit.

Jupanči Pačakutek, sa lukom i praćkom o boku, razmahivao je svojom sekirom, a njegov ratni poklič nadaleko se razelgao, dok su neprijateljski vojnici napadali kopljima.

Bili su to vojnici vični ratovanju, tako da je ishod borbe dugo ostao neizvestan.

Uto mladi Jupanči opazi usred najžešćeg okršaja svoga glavnog neprijatelja, Astoigvaraku, koji se i sam pridružio svojoj vojsci. Jarosno poskoči, brz kao munja, a za njim njegovi telohranitelji. Kriknu:

— Evo Virakočinog neprijatelja, uništimo ga!

I jednim zamahom odrubi glavu Astoigvaraki.

I njegov zamenik, poglavica Tomagvaraka, koji mu priskoči u pomoć, bi pogođen te pade mrtav pred noge Inka.

Dadoše znak za povlačenje. Poražena, vojska Čanka zatraži milost od hrabrog pobedioca.

Plen zadobijen od neprijatelja bio je ogroman. Pobeda je bila potpuna. Jupanči Pačakutek kasnije postade vladar za vreme koga je Kusko dostigao vrhunac moći.

Mladi pobednik vrati se likujući u palatu da ispriča svoje podvige starom caru, svome ocu, i da ga zamoli da prisustvuje proslavljanju njegove pobede.

Starome caru pokazaše i ratne trofeje. Zatim dovedoše pred njega zarobljenike. Prema običaju Inka, pobeđeni, vezani i nagi, baciše se

ničice na tle. Car, gazeći po njihovim telima, izgovaraše obredne reči:

— Neprijatelj je pod mojim nogama!

NAGRADA POBEDNIKU

Odmah posle izvojevane pobede, prvo što je Jupanči Pačakutek učinio bilo je da ode na poklonjenje hramu Sunca.

Trebalo je da se u samom Kusku izvrši prenošenje carske vlasti na njega. No, iako je to tražio od oca, ovaj je stalno odlagao taj svečani čin. Stoga će ga na presto popeti sam bog svetlosti pre no što umre onaj koji mu je dao život.

Jupanči je bio siguran da će mu Virakoča ispuniti ovu želju.

U Inti Huasiju, hramu Sunca, osećala se velika živost toga dana. Neustrašivi carević čija je lepota zasenjavala lepotu svih ostalih ljudi u carstvu, uđe u svetilište. Prisutni u hramu dočekaše ga burnim povicima.

U odori izvezenoj zlatom i srebrom, ukrašen raznobojnim dragim kamenjem, Jupanči Pačakutek nosio je na širokim prsima zlatni kolut, znak rase Inka. Grivne na njegovim rukama i nogama veselo su zveckale dok je hodao.

Junak pođe da pita proročište za savet. Velikodostojnici čekahu nestrpljivo.

Nije dugo trebalo čekati na nagradu bogova: Jupanči Pačakutek bio je i pre smrti svoga oca posvećen za vrhovnog gospodara sudbine Inka.

Čim su čuli za tu vest, pripadnici plemstva i ljudi od zakona stadoše klicati pobedniku:

— Kapak Inka! Intip čurin! — čulo se sa svih strana, što je značilo: Vrhovni gospodaru, Sine Sunca, slava tebi!

Dok se u hramu obavljala ova svečanost, vrhovni sveštenik Viljak Umu donese uz veliku pompu ljauto(6) novom vladaru, i stavi mu ga na glavu; zatim turban od najfinije vune, ukrašen zlatnim vezom i posut smaragdima.

Carević Jupanči ušao je u istoriju Perua pod imenom Pačakuteka kao jedan od njegovih najslavnijih sinova.

CAR I MLADA INDIJANKA

Carska vojska je marširala. Snažni ratnici stupali su čvrstim korakom. Četrdeset hiljada ljudi vrhovnog Inke, velikog cara Pačakuteka, nisu imali na sebi bronzane oklope, niti su nosili teške sekire, niti oštra koplja, već su svi u rukama imali ašove.

Poglavice, nad čijim su glavama vijorile perjanice živih boja, mahale su barjacima, što je označavalo prisustvo vladara.

Na čelu povorke išao je glavni zapovednik. Ponosito je sledio zlatnu carsku nosiljku koja se dostojanstveno kretala.

Stanovnici okolnih mesta okupili su se u velikom broju duž puta kojim je prolazila povorka. Tiho su razgovarali među sobom. Stari Indijanci vrteli su glavom a žene, priljubljene jedna uz drugu, ćućorile su, dok su bebe, privezane na njihovim leđima, gledale u nebo smejući se veselo.

Neobična novost kružila je među okupljenim svetom. Ika, malo selo blizu carskog grada, nije znalo za blagodeti vode. To staro naselje, koje priroda nije obdarila vodom, uskoro će je dobiti.

Kakav događaj, kakva sreća za stanovnike Ike!

Meštani su morali da idu po vodu na potok daleko u polju. Žene, leća povijenih pod teretom sudova, morale su da silaze niz padinu punu oštrog kamenja. Pošto bi zahvatile dragocenu vodu, trebalo je da se popnu uz strminu i ponovo preću isti dugi put.

Do Ike, srećnog mesta, uskoro će se prokopati kanal. Za njih je to bilo neobično važno, pogotovo što ranije nisu mogli ni da sanjaju o takvoj sreći.

Došao je i taj veliki dan. Brojna vojska zaustavila se u Iki. Vojnici se odmah dadoše na posao. Kanal, prokopan kroz dolinu, doneće svima blagostanje i napredak.

— Video sam to rođenim očima i slušao sopstvenim ušima, tako je kako ti kažem.

Čovek koji je to govorio vešto dotače prstom levo uvo, a mali prst desne ruke stavi na desno oko.

— Pričaj — reče njegov sagovornik — reci kako je to bilo. Nestrpljiv sam, brate, da čujem.

Starom Indijancu vragolasto zaigraše oči, te nastavi:

— Zamisli, brate, da za ovaj kanal treba da zahvalimo jednoj mladoj devojci.

— A — odvrati ovaj — zacelo će se žrtvovati bogovima?

— Ma ne, ne radi se o tome, ovako je bilo: Naš car, koji je, kao što i sam znaš, vrlo osetljiv čovek, zaljubio se u jednu svoju podanicu, a ona je bila rodom baš iz Ike.

— Pa šta, ne razumem šta si time hteo da kažeš.

Ovaj coknu nestrpljivo jezikom i nastavi:

— Stvar je u tome, glupi čoveče, što je dušu ove devojke već bila pogodila svetlost kojom je zračio jedan lepi mladić koga je ona poznavala od najranijeg detinjstva. Zajedno su trčali ovom dolinom, čuvali zajedno stada lama, čitali iz istih zvezda, pa kada im je došlo vreme i on postao čovek a ona žena, zaželeše da se uzmu.

— To mi ne objašnjava nastanak kanala — reče čovek pripovedaču.

— Polako, polako, doći ću i na to, jer tek tu priča postaje zanimljiva. Bolje slušaj. Car, pošto je pozvao mladića i devojku u dvor, nije na njih bio ljut, kako je strahovalo ovo dvoje mladih. Pačakutek je bio po prirodi dobar. Ono što se dalje desilo to potvrđuje. Umesto da bude uvređen, veliki Inka pokaza svu svoju velikodušnost.

„Šta bi želela?" reče Pačakutek nežnoj devojci. „Reci mi svoju želju, ispuniću je. Vernost tvoga srca zadivila me je."

Devojka sva pocrvene i poče da drhti: „Ja ne želim ništa", reče poklonivši se do zemlje." Ipak šapatom dodade: „Ja sam iz Ike, a to mesto ne zna za blagodeti vode. Kanal, eto šta je potrebno Iki."

— Zato je uzvišeni Inka — nastavi pripovedač — naredio svojoj vojsci da ostavi oružje i da se prihvati svih ašova u carstvu.

Na ove reči obojica se nakloniše, raširenih ruku, otvorenih šaka — molili su se.

U daljini se začuše prvi udarci ašova kojima su počeli da kopaju zemlju vojnici cara plemenitog srca.

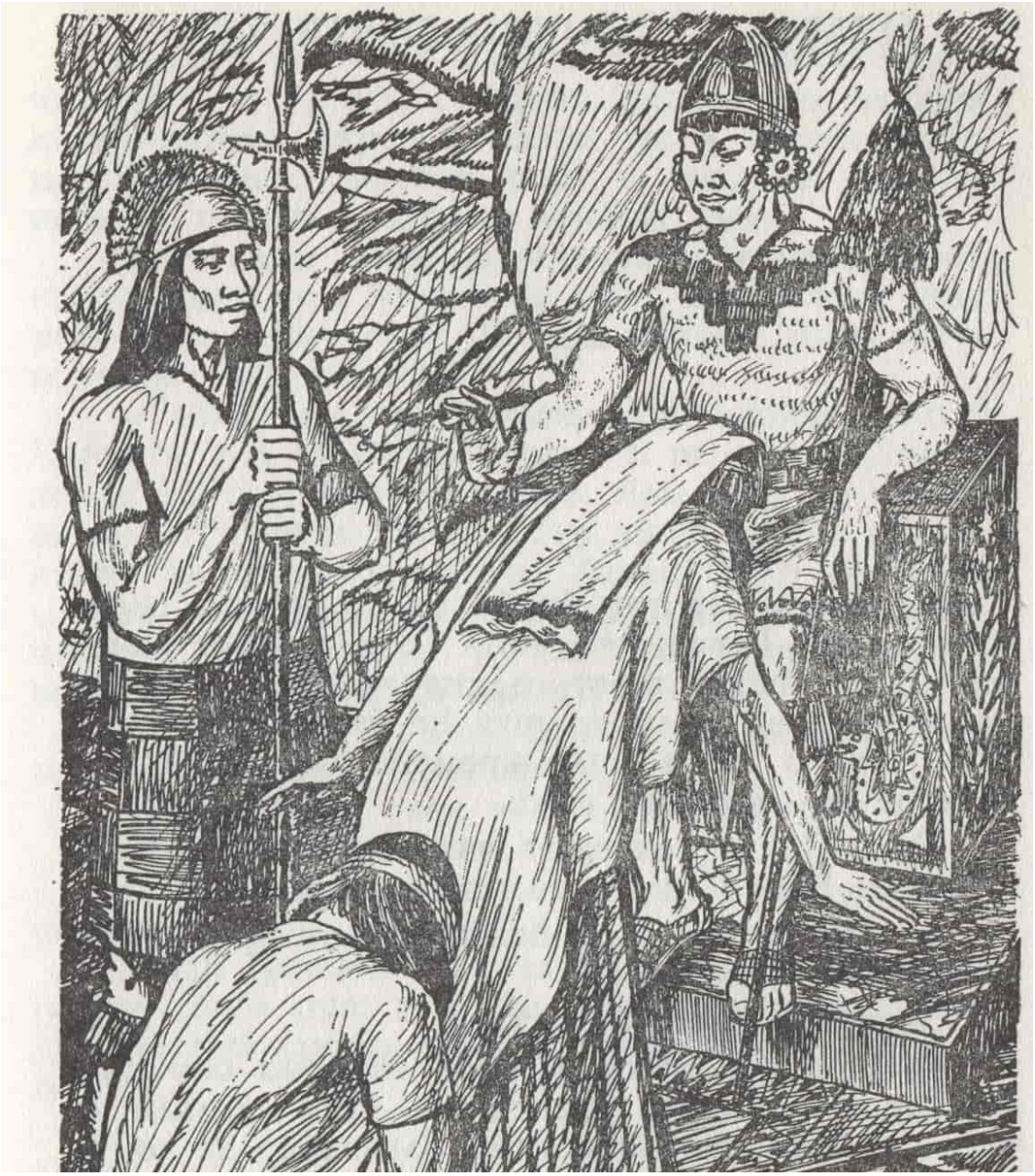

MUDROST JUPANČIJA PAČAKUTEKA

U celom carstvu borbe su se vodile skoro neprekidno. Pačakutek, koji je sa svakim danom osećao sve više teret godina na svojim plećima, pomišljao je na to šta će biti posle njega. Car je znao da ga malo vremena deli od smrti koja će ga odvesti Suncu.

Tako Pačakutek sazva članove plemena Hana i Hurin Kuska da im saopšti svoju odluku:

— Prijatelji i rođaci, vidite i sami da su me godine obrvale.

Zastade malo, pa nastavi:

— Pre nekoliko godina izabrao sam svog najstarijeg sina za naslednika, ali sumnjam da bi po svojim sposobnostima odgovarao za to. Ja ću vam, dakle, dati drugoga gospodara, svog drugog sina. Nadam se da će vas on učiniti srećnim.

Pačakutek dade znak i istog trenutka uđe mladić otvorena lica i samopouzdanog držanja. Sa poštovanjem poljubi skut odore svoga uzvišenog oca.

Vladar uze svog mlađeg sina Tupaka Jupančija za ruku i predstavi ga okupljenim velikodostojnicima carstva. Zatim on i njegova pratnja povedoše budućeg cara u dvoranu, gde su njihovi preci počivali večnim snom.

Pred svim ovim nekadašnjim velikodostojnicima carstva, obrati se sinu kao nežni otac koji voli svoju decu. I tada slavni Inka izgovori ove čuvene reči:

— Sine moj, od rođenja si živeo u Kosi Kančiju, gde si stekao znanje i vaspitanje, neophodne za tvoj budući poziv. Ali znaj da nećeš odmah stupiti na presto. Jer, iako sam te pozvao danas da ti

kažem da se Kapak Onko — sveti ogrtač — već tka za tebe, moraćeš još da pričekaš. „Nestrpljenje je znak slabosti duha i volje, nesposobnih da vladaju sobom."

Tupak Jupanči, koga će kasnije nazvati Sjajni, saže glavu i prošaputa:

— Oče, biću uvek tvoj poslušni sin.

Pačakutek nastavi:

— Ako nevolja navali na tebe, znaj da se u patnji čeliči strpljenje.

Tupak Jupanči će vladati, sledeći primer i savete svoga oca; postaće hrabar vladar, gospodariće uvek sobom i vodiće svoj narod u velike pobede.

NEOBIČNI POHOD TUPAKA JUPANČIJA

Te večeri Tupak Jupanči izgledao je veoma zabrinut. Njegova sestra, lepa Kuri, glave pokrivene mrežom od zlatnih niti, pravila mu je društvo. Kuri Koalur nije mogla pogoditi osećanja koja su uzbuđivala srce uzvišenog Inke. Svi su znali da je veliki vladar čovek odvažnog i smelog duha. Ali ko je mogao i slutiti da se moćni vladar upravo sprema da se ukrca i otisne se na more sa vojskom od dve hiljade ljudi?

Lepe careve ruke drhtale su od nestrpljenja, a prisustvo sestre izgleda da mu je smetalo. Kako je bio uvek vrlo pažljiv, naže se prema mladoj devojci i reče joj umiljato:

— Sestro, povuci se u svoje odaje, vreme je da se odmoriš.

Kuri se diže, namesti svoj ogrtač od perja kolibrija i smešeći se odgovori svom bratu:

— Poslušaću te. Želim ti laku noć.

Ostavši sam, Tupak dade znak Indijancu koji bosonog stajaše na vratima dvorane. Odmah uđe glavni komornik.

— Gospodaru — reče oborena pogleda — sve je spremno, možemo krenuti kad se sunce digne na horizontu.

SVEČANI POLAZAK

Flota Inka čekaše na moćnog Tupaka i njegove zapovednike. Noć se bližila kraju i prvi zraci sunca ugledaće splavove kako se udaljuju prema zapadu.

U jednom čamcu bio je Tupak Jupanči. Na glavi je imao kapu ukrašenu crvenim perima; u odori prekrivenoj zlatnim ljuspicama, car je izgledao veoma lepo. Pogleda uprtog na pučinu, sećao se onoga što mu je vrač rekao:

— Negde daleko na zapadu nalazi se veliko ostrvo sa basnoslovnim blagom.

Kako je vrač znao da je ta neobična usamljena zemlja bogata, da u njoj ima neizmerno mnogo zlata?

Zvuk trube povrati Tupaka Jupančija u stvarnost. To nije bio san, zaista je plovio prema zemlji neizmernog blaga, koje će uskoro biti njegovo.

Carska porodica bila je izašla na obalu. Kuri, gledajući svog ljubljenog brata, nije mogla da zadrži suze. Carica majka, uzbuđena srca, molila se bogovima.

STRAŠNA NEIZVESNOST

Devojci Kuri vreme je sporo prolazilo. Uznemirena, nije mogla da se skrasi na jednom mestu Njen brat Tupak već je odavno bio otišao. Od tada nisu imali vesti da li je živ.

Ljudi iz naroda uzalud su bacali lišće koke(7) na žrtveni kamen; njihov gospodar, Sin Sunca, ostao je nem na njihove molitve. Noću su duž obale paljene vatre. Stražari nisu smeli zaspati ni za trenutak.

Bližio se Dan mrtvih, a flota i njihov vladar se ne vraćahu. Spremajući se da obave uobičajene obrede, svi su već smatrali da Tupak i oni koji su sa njim otišli nisu više među živima.

No jednog jutra stražar koji je upravo preuzimao dužnost ugleda na horizontu jednu belu tačku koju je pratilo mnoštvo drugih. Velika flota ubrzo se ukazala i mladom čoveku je bilo jasno da se to vraća njegov gospodar sa pratnjom.

Sveštenici i carski velikodostojnici, uzbuđeni, pripremiše se za tili čas da dostojno dočekaju svoga cara.

Kuri Koalur i njena mati, carica, blistale su od sreće. Njih dve zauzele su mesto pod zlatom ukrašenim šatorom, dok se narod okupio duž obale.

Tupak Jupanči, okružen svojim zapovednicima, sa uzbuđenjem je gledao zemlju predaka. Na obali se prolomiše povici: živeo!

Kad je začuo glasove svoga naroda, nije mogao da zadrži svoju radost.

Čim bi neki od splavova dotakao obalu i posada se iskrcavala, razdragana masa bi burno klicala. No kad neki neobični ljudi izađoše na obalu, nastade neobuzdano oduševljenje. Nikad dotle narod zemlje Inka nije video takva stvorenja. Ti neznanci bili su krupni i snažni a crna koža im je sijala na suncu. Bili su nagi. Neobično su izgledale njihove glave, ukrašene kudravom kosom. Neki Indijanci priđoše jednom i dotakoše ga.

— Je si li ti to pokriven drukčijom kožom nego što je naša? — reče jedan od najsmelijih.

Siroti neznanac nije mogao da odgovori čoveku sa Ande, jer nije razumeo njegov jezik. Onda Indijanac protrlja ruku iznenađenog došljaka i zaprepašćeno uzviknu:

— Ali ta se boja ne skida! Šta, onda, radiš da ti se boja ne skida kad pada kiša?

Svi su govorili u glas i komentarisali ono što su videli, dok su službenici carske flote iskrcavali splavove: prepune kaveze iz kojih su se razlegali krici nepoznatih ptica i životinja; veliki kosmati majmuni iskočiše na žalo i izmešaše se sa gomilom.

Veselje naroda pretvorilo se u neobuzdanu razdraganost kada je sa velikog splava bio iskrcan kip nekog božanstva nepomičnog pogleda: na mestu očiju blistala su dva ogromna sjajna dijamanta.

Tupak krete na čelu povorke. Srećan, stupao je dostojanstveno. Posle godinu dana odsustvovanja, veliki Inka vraćao se pun slave; on se prvi usudio da se otisne na ogromni okean. Pošao je da otkriva nepoznate krajeve i tako stupio na ostrva Hahua Čumbi i Nina Čumbi. U ta davna vremena, on je bio prvi pobednik okeana u tom delu sveta.

DRUGI KON—TIKI

Ovo se dogodilo u Čimu, u davna vremena kada u ljudi išli nagi i živeli u plemenima raštrkanim duž obale.

Žene su nosile na leđima decu privezanu lijanama; ljudi su lovili ribu, a starci na žalu brojali su školjke, kojima su se služili umesto novca.

Jednoga jutra na žalu se razleže uzvik, a zatim se čuše i mnogi drugi. Jedna crna tačka na pučini postajala je sve veća. Ukaza se splav. Ljudi i žene, sakupljeni na obali, radoznalo su gledali splav, jer im dotada nikad niko nije dolazio sa okeana.

Splav se brzo približavao obali. Uskoro su se na njemu mogli razabrati ljudi. To su bili ljudi kosih očiju i žuta lica, čime su se razlikovali od primorskih stanovnika. Ovi, bakarne boje kože, bili su druge rase.

Stranci su dolazili sa jugozapada. Za iskrcavanje izabrali su obalu gde su guste ekvatorske šume ostavile mesto dugim plažama sa finim peskom.

Pridošlice siđoše sa splava i odmah stadoše da iz škrinja vade sedefaste perle koje su premetali između prstiju.

Stanovnici obale, zainteresovani ovim neobičnim ljudima, pokušaše da se sa njima sporazumeju. Saznadoše da im je poglavica Najlami i da je ovamo došao sa celim svojim dvorom.

Na horizontu se ukaza još splavova. Jedan za drugim pristajali su na mesto gde je njihov poglavar stupio na obalu.

Žene i deca, svi bogato odeveni u vezene haljine, okupiše se oko Najlampa koji se osmehivaše okupljenom svetu dok su ga nosili

gorostasi.

Sluge, mladići, pristupiše i počeše da posluju oko moćnog Najlampa. Sve što se toga dana događalo na obali izgledalo je njenim stanovnicima veoma zabavno. Niko od njih nije shvatao značaj dolaska ljudi sa jugozapada.

Odjednom nasta tajac. Najlamp, ozbiljna izraza na licu, primao je od jedne mlade devojke ogrtač od crvenog papagajevog perja i kapu od zelenog paperja. Onda se jedno dete sa poštovanjem približi poglavici i, sagnuvši se, omota mu oko članaka lanac ispleten od plave slame. Poglavica je upravo primao od svojih podanika simbole moći i sjaja.

Najlamp je sada bio kralj. Sa te tri boje primio je trojstvo, koje ga je činilo neranjivim i davalo mu božansku moć.

Najlamp dade rukom znak i obrati se jednom od nagih ljudi sa obale:

— Ti si najmudriji i najbolji u svom plemenu. Ti ćeš od sada biti moj komornik ovde, u mom novom carstvu.

Ovaj kome se Najlamp obratio nije mogao da veruje svojim ušima

Gospodar žutoga lica izgledao je veoma siguran u sebe, pa dodade:

— Ti, Neo, i tvoja drugarica Ena, vi ćete pripadati mojoj sviti. Ti se zoveš Neo, zar ne? — nasmeši mu se Najlamp.

Neo pade na kolena i prošaputa:

— Koji te je bog uputio k nama? Kako znaš moje ime i ime moje žene?

Kralj, čije su oči sijale neobičnim sjajem, odgovori:

— Ja znam sve.

U tom trenutku priđe mu sluga noseći u rukama božansko znamenje. To je bilo sunce čiji su zraci bili sačinjeni od dragog kamenja. Oborena pogleda, on uzdiže visoko iznad sebe Zvezdu dana.

— Zahvaljujući ovome suncu, ja mogu da čitam iz srca drugih, jer dolazim iz daleke zemlje gde su svi ljudi, koje nazivaju „Sinovima neba", bogovi.

Kralj se nastani u zemlji ljudi bakarne boje kože. Sagradi kuće i dvorce i nikad se više ne povrati u zemlju poklonika neba.

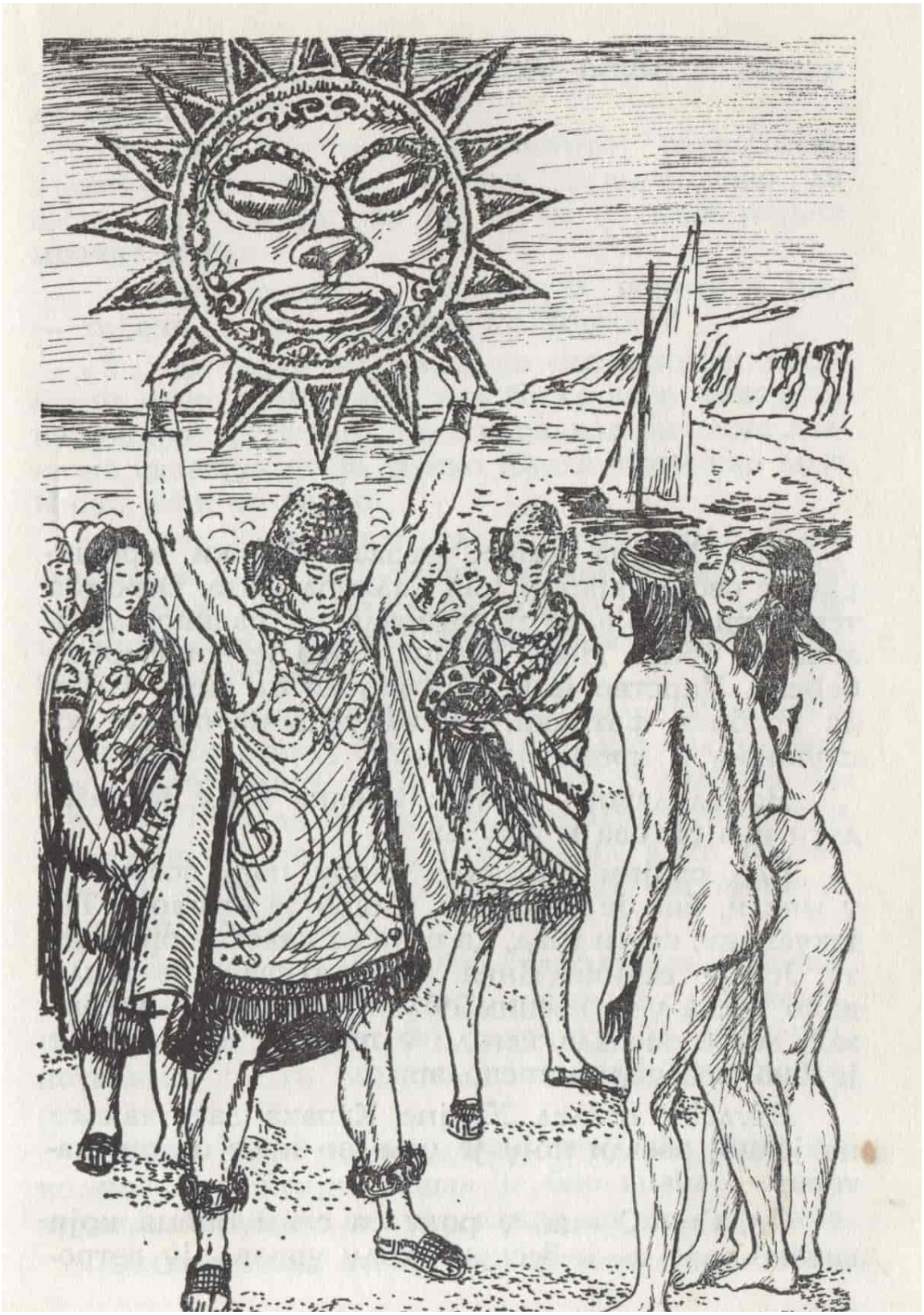

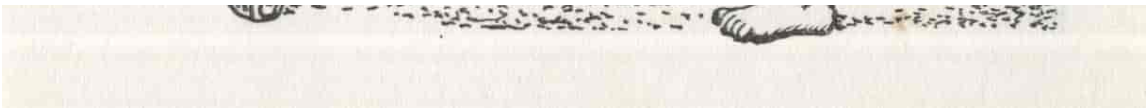

LAMA SUNČEVIH VRATA

Car Huajna Kapak, nazvan Veliki, proširio je svoje carstvo još dalje od Kita. Ogromna teritorija koja se prostirala od ravnica Amazona do obala Tihog okeana, bila je dobro obezbeđena. Carstvo je čuvala vojska od više hiljada hrabrih ratnika, naviknutih na slepu poslušnost i preziranje smrti.

No vladavina Huajne Kapaka bila je samo dugi niz ratova i pokolja.

Pod svojim šatorom, stari car, pogružen u misli, bio je zabrinut. Sinoć je stigao u Tijahuanaku, sveti grad, da pita za savet proročište. Jer je veliki Inka znao da sve nije išlo kako treba u udaljenim oblastima, gde se njegova moć manje osećala negoli u carskoj dolini, gde 1'e bio neosporni gospodar.

Bludeći pogled Huajne Kapaka zaustavi se na jednoj zvezdi koju je ugledao kroz otvor šatora.

On, Sin Sunca, u rodu sa svim onima koji visoko gore na nebeskom svodu upravljaju vetrovima, kišom, munjom i gromom, morao je čekati da mesec postane opet pun.

Opružen na postelji zastrtoj raskošnim zlatnim pokrivačem, vladar je pokušavao da zaspi, ali uzalud, jer su mu se u glavi rojile mračne misli.

— Tijahuanaku — prošaputa ponositi car — hoćeš li mi ti doneti spokojstvo?

U tom gradu nalazilo se svetilište: hram Sunca, tako nazvan jer, čim bi se zora pomolila na horizontu, Zvezda Dana upravila bi svoje

zrake na palatu koju je Manko Kapak, prvi car loze Inka, sebi sagradio.

Huajna Kapak diže glavu i njegov oštri pogled, koji niko od njegovih podanika nije mogao da izdrži, zaustavi se na jednom kitge. Bila je to Mama Pača, boginja zemlje, koja je bdela nad njegovom uzvišenom sudbinom.

— Reci mi, mati, ti koja znaš koliko toplote treba svakoj biljci, koja bdiš nad zrenjem kukuruznog klipa, reci kakva mi je sudbina namenjena. Znam da će mi kroz nekoliko trenutaka proročanstvo to reći, ali vidiš kako obamirem od nestrpljenja. Ako hoćeš da me umiriš, kaži mi to već sad.

Idol, čije je lice bilo nasmejano, gledaše ga blagonaklono. Naprotiv, dve pume od abonosa, koje su držale kip na podnožju od smaragda, netremice su ga gledale zastrašujućim pogledom.

Znači li to da proročanstvo neće biti povoljno? Ali Huajna Kapak je bio hrabar čovek: primiće sudbinu onakvu kakva mu je određena.

Veliki Inka se prenu kad začu bat koraka.

— Bez sumnje dolazi neka revnosna sluškinja da napuni svete urne — pomisli.

Odjednom se odiže zastor koji je zaklanjao ulaz u šator i uđe čovek. Ne otvarajući oči, načini nekoliko koračaja i pade pred noge velikog Inke.

Huajna Kapak se diže tako naglo da mu sa ramena skliznu beli ogrtač i otkri mu prsa, na kojima je blistala velika zlatna ploča.

— Čuri Inti, Sine Sunca — reče novodošavši — žrtvena lama pokazuje znake nestrpljenja i pre no što se Kilja, mesec, vrati u svoj dom, proročanstvo će dati svoj odgovor.

Ruka Huajne Kapaka zadrhta, ali on savlada znak svoje slabosti i čvrstim glasom naredi časkiju — glasniku — da se povuče.

BOGOVI GOVORE

Zvezde počeše da blede na nebeskom svodu odakle je mesec tražio pogledom telo životinje koja će mu dole na zemlji biti žrtvovana.

Vladar u srcu bejaše veoma uzbuđen. Pobožno uze kapu maskapaiču, koju mu je otac na samrti zaveštao. Umotavajući se u ogrtač otkan od dlake slepih miševa, pomisli:

„Bogovi žele da govore."

U delu hrama gde se nalazilo svetilište, lama se očajnički otimala. Bila je to lepa životinja, runa belog i mekog kao svila. Jadna lama čekala je da bude prinesena na žrtvu. Žalosno je bilo gledati je kako joj se glava trese od straha jer je osećala da joj se bliži poslednji čas.

Huajna Kapak odiže zavesu sa ulaza u šator i iznenađeno prošaputa:

— Kilja, hvala ti što si mi uslišila želju i ubrzala čas otkrovenja.

Bližio se sudbonosni trenutak. Čim zađe sunce, čiji se izvajani lik nalazio u svim odajama hrama, pojaviće se Kilja, mesec.

Pogleda na Sunčeva vrata koja su se kupala u blagoj svetlosti. Bio je toliko uzbuđen da nije ni primetio da je zaboravio da pozove svoga komornika koji je nosio zaklon od perja kolibrija i stavljao ga između cara i ostalih samrtnika koji bi pred njega izlazili.

Sveštenici su ga već čekali. Pošavši ispred vladara, uđoše u veliku četvorougaonu dvoranu čiji su se zidovi, u koje su bili ugrađeni safiri, pod svetlošću što je dolazila spolja, prelamali kao da su načinjeni od zvezda.

Na desnoj strani otelovljeni bog Sunca zračio je blagim pozlaćenim sjajem, a levo od njega nalazio se kip od srebra — Mama Koča, boginja mora. Natkriljujući ova dva božanstva, kao da gospodari nad njima, nalazio se kip Zemlje, a nad njim četiri zvezde Južnoga Krsta.

Na oltaru, bogato ukrašenom zlatom i srebrom, dva mladića čvrsto su držala lamu, koja je čekala svoju smrt.

V jedan od tri zlatna meseca, postavljena kraj žrtvene lame, udari prvosveštenik palicom, zatim vičnim pokretom dohvati dobro naoštren bodež.

U tom trenutku razleže se hramom titravi glas, koji ispuni stravom sve prisutne.

— Huajna Kapak, tvoja majka, Mesec, ovo ti obznanjuje: vreme prinošenja žrtava je prošlo, ratovi i pokolji ljudi moraju prestati! O, pošte dostojni Inka, uzmi zlatni kolut, iz njega ćeš saznati budućnost.

Inka se naže nad sveti predmet. Ono što tamo ugleda ispuni ga užasom: oba njegova sina, Huaskar i Atahualpa, padaju pred noge jednog čoveka. Vojnici Inka beže na sve strane, ostavljajući njihova mrtva tela. Zatim ljudi, čudno odeveni, na neobičnim životinjama, osvojiše carstvo.

— Krv tvoje rase biće prolivena. Kao kazna, carstvo Inka će se srušiti. Sa mora će doći beli čovek — nastavi Kilja.

— 0, ti, predobra, ti naša zaštitnice, zar nas ne možeš poštedeti ove pokore?

Boginja ga je podsećala na strahote koje su vladale u zemlji Inka: zar prilikom poslednje opsade nije on sam naredio da se poubija više od dve hiljade branilaca Saksahuamana, tvrćave Kuska? A njihove žene, koje su pošle za njima, bačene su u plamen lomače. Ali tim vremenima došao je kraj.

Odjednom kroz providne zidove probi se svetlost i sve preobrazi. Pojavi se sunce, a meSec se hitro ukloni.

Glas, ovoga puta grleni, razleže se hramom. Pogružen, Huajna Kapak slušaše:

— Veliki Inka — govoraše bog nad bogovima — ljudi drute rase doći će u tvoju zemlju. Oni će naučiti tvoj narod novoj veri.

Snop svetlosti pade na belu lamu. Glas joj reče:

— Huajna Kapak, pusti lamu ko ju si hteo da žrtvuješ, nemoj joj pričiniti nikakvo zlo. To će biti prvi dokaz tvoje pokornosti.

Vrativši se u palatu, vladar oseti da ga izdaje snaga. Obuze ga jaka groznica. Predskazivanja će se uskoro obistiniti.

Osećajući da mu je došao poslednji čas, stari Inka pozva svoje sinove, svoje žene i sluge i obrati im se rečima:

— Ostavljam za sobom ogromna blaga carstva, ali nije suđeno da vam ona pripadnu. Vama je namenjena druga sudbina, pokorite joj se.

KOBNI PREDZNAK

Pošto je ostareo, car Huajna Kapak odluči da se povuče iz Kuska u Kito, glavni grad oblasti koju je nedavno osvojio. Ali pre nego što je krenuo na taj put, vladar pođe u hram Sunca.

Bio je praznik IntiRajmi. Uz opšte veselje, u gradu se pripremala velika svetkovina, jer je toga dana narod proslavljao zasluge vladajućeg cara i odavao počast ranijim carevima.

Toga dana Huajna Kapak se uputi svetilištu uz veliki sjaj. Dve crvene nosiljke, u kojima su se nalazile plemenske poglavice, kasike, išle su na čelu povorke, dok je pred njima četa vojnika raščišćavala put kojim će proći povorka.

Uto se pojavi grupa mladića, živopisno odevenih, u oklopima od zlatnih pločica i sa srebrnim kacigama na glavi. Išli su usklađenim korakom. Grupa Indijanaca oko careve nosiljke svirala je u frule. Car, nemarno opružen na jastucima ukrašenim šarenim perjem papagaja, u ogrtaču ozvezdanom dragim kamenjem, s visine je posmatrao svet koji se tiskao da ga vidi.

— Veliki i moćni gospodaru, Sine Sunca, koga cela zemlja sluša — čulo se iz hiljada grla i svi su se prostirali na zemlju pred Inkom.

Uz veliku vrevu povorka stiže do hrama. Huajna Kapak uće u sveti dom i uputi se svečanoj dvorani gde su se već bili okupili

velikodostojnici i plemstvo. Prema običaju, raskošno odevene mumije bile su postavljene za gozbeni sto. Izgledalo je kao da su žive i da slušaju pevačice koje su na dolazak Inke počele pevati, slaveći moć i osvajanja gospodara dinastije.

Huajna Kapak zauze mesto između svog pokojnog oca i majke. U kosama malkija, mumija preminulih vladara, sijao je na svetlosti buktinja zlatni prah kojima su ih žene posule. Oko stola posluživali su mladići, bedara utegnutih u pregače. Inka je hvalio jelo i piće, i pre no što bi stavljao zaloga] u usta, najpre bi ga prinosio svojim roditeljima.

Po završenom obedu dva časnika garde položiše pred noge Huajne Kapaka darove koji su svake godine ovom prilikom davani.

Čekalo se na carev znak da se ustane od stola. Inka se diže i sa celim svojim dvorom izađe iz hrama.

Upravo je silazio niz stepenice bož jer obitavališta, kad mu pogled pade na orla koji je sa naporom leteo nisko, jer su ga gonile ptice grabljivice. Iscrpljeni orao pade pred noge velikog Inke.

Huajna Kapak nabra veđe i reče komorniku kraj sebe:

— Čoveče, preti nam neka nesreća. Ovo je kobni znak — reče prinoseći ruku čelu.

Inka se pope u nosiljku šapućući nešto nerazgovetno.

Posle dva dana, Huajna Kapak pođe u Kito. Pratila ga je vojska i hiljade Indijanaca. Uputio se u grad u kome je živela njegova ljubljena žena, slatka Dučicela, da nikada više ne vidi svoj Kusko.

PRIČA PARADAJZU ‚BILjCI IZOBILjA

U zlatno doba Inka u nekakvoj dolini među Andima nalazilo se malo napredno selo. Od jutra do mraka stanovnici ovoga mesta, koje se zvalo Itau, bili su zaokupljeni svojim poslovima. U celom carstvu navodili su ga za primer drugima, jer je uživalo glas mesta gde se nije znalo za lenjost.

— Idi u Itau — reče car svom sinu. — Videćeš ono što ja nazivam istinskom hrabrošću.

Carsko dete pažljivo je slušalo šta mu govoraše otac.

Pred veče vladar ispriča sinu jednu od najlepših priča zemlje Inka. I sam vladar izgledao je uzbućen dok je govorio o vrednim ljudima Itaua.

— Nije reč o ratničkim podvizima. Ti možda misliš, dragi moj sine, da ja uznosim samo takve podvige. Ali ima i drugih dela, kojima čovek dokazuje svoju vrednost i junaštvo.

Starac položi ruku na glavu dečaka, koji je bio dovoljno odrastao da je mogao da shvati mnoge stvari oko sebe. Slušao je oca, sav pretvoren u uho.

— Prošlo je otada već šest berbi kukuruza. Itau je bilo mesto u kome se zaludan čovek ne bi osećao prijatno. Svi su radili mukotrpno, a lonci im nikad nisu bili puni do vrha. Putnici su uvek zaobilazili to selo zbog ovakve oskudice u hrani.

U tom selu živela je neka starica po imenu Vea, dobrodušna i uvek spremna da pomogne svakome. Jednom, dok je prela i razmišljala o tegobama i nemaštini svojih seljana, ponesena nekim iznenadnim uverenjem ona glasno reče:

— Itau će se jednog dana obogatiti... najzad će mi se ostvariti ta velika želja!

Govoreći tako, Vea zađe za kuću. Tu ugleda mali izdanak koji je jutros izbio iz zemlje i veselo se povijao na vetru. Sagnuvši se da ga bolje vidi, začu glas:

— Ženo, uzberi me!

Uzalud je Vea širila oči što je više mogla, nikoga ne mogade da vidi. A glas nastavi:

— Otkini ovo lišće kraj svojih nogu.

Kako Vea oklevaše, glas postade uporniji:

— Ama, ne bude luda, uzberi izdanak koji je tek nikao. Ali pazi da mu ne iščupaš koren. Idi i presadi ga s leve strane potoka.

Indijanka posluša i otkide biljku sa tla. Poslušno pođe prema potoku, pažljivo noseći svoj maleni teret.

Dok je išla, starica se ipak pokolebala:

— Baš sam glupa što slušam taj glas, i to još glas koji dolazi iz zemlje. Nije trebalo da mu verujem.

Razmišljajući tako stiže do potoka. Tu na obali ugleda jednu malu lamu.

Lama, sva crna, gledaše je netremice. Obuzeta iznenada strahopoštovanjem prema ovoj lami, Vea začeprka zemlju baš ispred njenih nogu i posadi biljčicu.

Lama tada pljunu na biljčicu, pa zatim to ponovi još nekoliko puta ljutito.

Iznenada mali izdanak poče da raste sve više i više te mudra starica shvati da će sve ovo izaći na dobro.

Vea ostade cele noći na ovom čudotvornom mestu kraj biljke čije reckavo lišće beše lepe bledozelene boje. Ujutro Indijanka vide da su se na njima razvili beli cvetići, a već po podne pojaviše se i plodovi: glatke sjajne loptice koje malo-pomalo postajahu na suncu sve crvenije.

Vea nikad do tada nije videla takvo čudo. Biljka se povijala pod izobilnim rodom i Indijanka pohita da ga uzbere.

Zatim, sva srećna, dobra starica požuri u selo da ispriča šta joj se dogodilo.

Nije prošlo ni nekoliko časova, a već je celo carstvo saznalo za ovaj neobični događaj.

Okupljeni u poglavičinoj kući, ljudi su držali u rukama lepe crvene loptice koje je donela Vea, ali se niko nije usuđivao da zagrize u te neobične, njima nepoznate plodove.

Zbunjeno su stajali, trudeći se da odgonetnu šta to može biti. Tada Vea, obuzeta nekim predosećanjem, pođe svojoj kući:

— Tamo, kraj mesta gde sam začula glas, sigurna sam da ću saznati više no kad bih ostala sa ovim neznalicama od kojih ne mogu očekivati da će rešiti ovu tajnu.

Upravo se bila sagnula, kad opet ču onaj glas:

— Kćeri moja, budi sigurna da će ta biljka, čiji su plodovi dobri za jelo, doneti blagostanje selu Itau. Ništa se ne boj, kušaj taj crveni plod. Videćeš da je ukusan — dodade glas hrabreći je.

Taj crveni plod bio je paradajz.

Car je bio zadovoljan i nasmejan. Završio je priču o selu kome je sreća došla jedne noći, zahvaljujući jednoj starici i jednoj ljutitoj lami.

ZLATNI ŠTAPIĆ

Još i danas u zabačenim selima po strmim padinama Anda pričaju starice o divnom Inki Riju. To je bilo tako davno, da niko više nije znao gde se on rodio.

Još od detinjstva pokazivao je takve sposobnosti da ga njegovi roditelji, i suviše siromašni da bi ga sami mogli odgajati, poveriše mesnom svešteniku.

U petoj godini čitao je tečno sa kamenih ploča priču o postanku sveta; u dvanaestoj bio je toliko učen da je, dok je čuvao stado lama, umeo da raspoznaje život zvezda i njihove simbole.

Na dan kad je napunio petnaest godina, reče svešteniku, svome staratelju:

— Oče, pusti me da idem!

— Kuda ćeš i otkud ta iznenadna želja? — pitao je starac uzbuđenim glasom.

— Snio sam noćas kako se jedan grad uzdigao na nebo i kako su se njegove kuće, pavši na zemlju, pretvorile u metal tako tvrd, da je zbog toga postao večit.

Sveštenik, iznenađen onim što je čuo od Inke Rija, zapita ga još:

— Ali, koji ti je bog to objavio.

Inka Ri, uvijen u svoj ponču boje crvene kao granat, sa kapom od vune alpake — peruanske lame — izgledao je kao utonuo u beskrajni san; mladić je znao da će napustiti kuću onoga kome je dugovao sve, i u srcu mu je bilo teško. Ipak odgovori:

— Učitelju, nikakav bog nije mi se prikazao, već se u meni samom digao jedan glas i naredio mi da idem. „Dete", rekao je, „došlo je

vreme polaska. Ponesi samo jedan običan štap i idi samo pravo."

Na te reči sveštenik uzdrhta: setio se predanja, i reči utisnute u njegovo sećanje sada dobiše svoj smisao:

„Jedan čovek, plemenit i dobar, pobošće u zemlju štap i na tom mestu podići će se grad."

Dođe i trenutak oproštaja i Inka Ri krete na put.

— Idi — reče mu starac — i nemoj se vraćati; neka te moj blagoslov prati!

Mladić je dugo išao; njegove izranjavljene noge krvavile su; ukočena tela i sav iscrpljen stiže u jednu dolinu upravo kad je poslednji sunčev zrak iščezao sa horizonta.

Sa štapom, koji je jednim konopom obesio o vrat, odjednom pade na zemlju: znak da tu treba da se zaustavi. Mesečevi zraci razliše mu se po licu i rukama i on oseti kako mu se snaga vraća.

Kleče, poljubi tle i pobode štap u zemlju.

Tada Inka Ri opazi sa čuđenjem da se bedni štapić stade postepeno menjati i na kraju se pretvori u zlatni štap. Glas koji je dobro poznavao obujmi ga sveg, kao što more preplavi obalu kad naiđe plima.

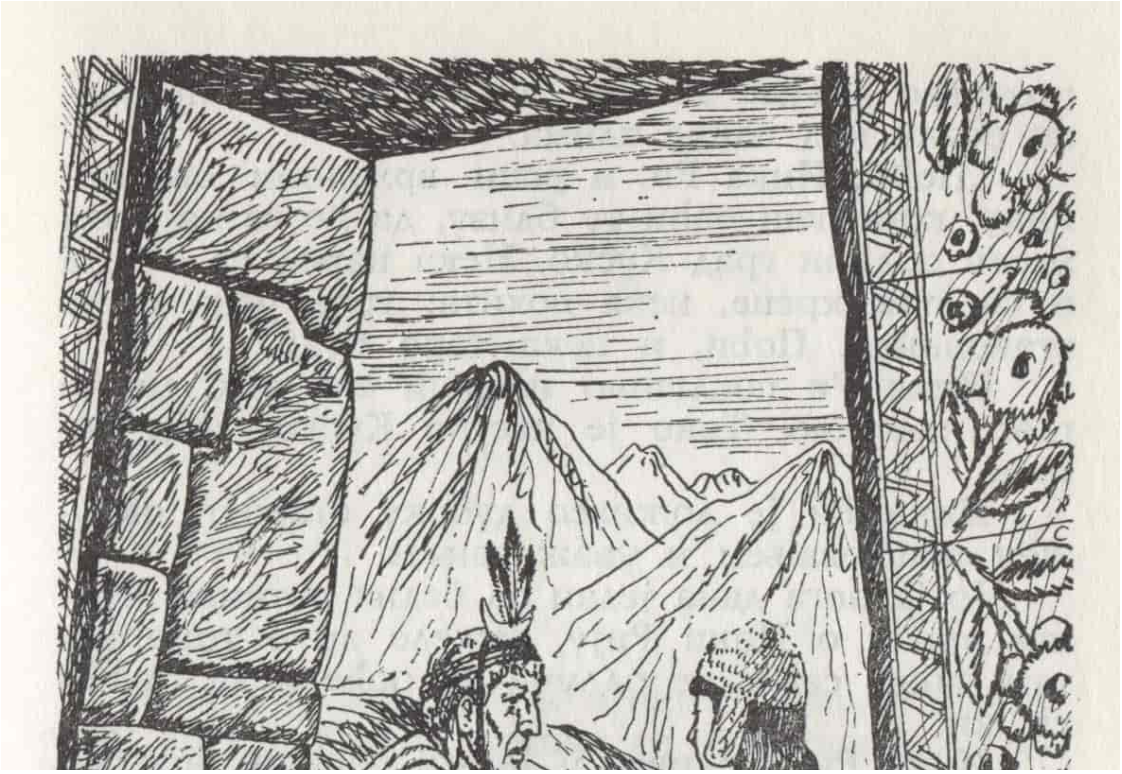

„Pođi, Inka Ri, i reci vrhovnom svešteniku, koga ćeš naći tu blizu, da će se na ovom mestu podići grad Kusko. Neka narod sa severa i sa juga krene, neka pohita: grad čeka svoje stanovnike. Pođi, i neka tako bude.“

Inka Ri poslušno izvrši sve što mu je glas naložio. Tako je nastao Kusko, grad bogova.

Inka Ri je doživeo duboku starost, okružen poštovanjem i uvažavanjem.

No jednoga dana jedan od belih ratnika, čuvši priču o Inki Riju, zažele da o tome nešto više sazna te odluči da pođe i da ga potraži.

Inka Ri je živeo u jednoj pećini, povučen od sveta, i nije želeo više nikoga da vidi. Ljut što ga uznemiravaju u njegovim molitvama, otera čoveka koji je čekao na ulazu u njegovo prebivalište.

Uvreda teško pade strancu. Zaslepljen gnevom, Španac, dograbi svoju pušku arkebuzu i opali. Inka Ri pade pogođen.

Od tada u zemlji Inka svake godine ogromna masa sveta dolazi da otpočine u hladu džinovskog drveta mango, koje je izraslo na mestu gde je nekada bila pokopana glava Inke Rija.

I danas je u narodu rasprostranjeno verovanje da će se osnivač Kuska opet vratiti. Taj dan biće dan Poslednjeg suda. Tada će se pred zadivljenim potomcima Inka pojaviti otelotvoren Inka Ri, a na mestu drveta pojaviće se opet štapić.

Carstvo Inka opet će oživeti kao u vreme Jupančija i sreća će opet zavladati u njemu.

OLjANTAJEVA TRAGEDIJA

Vazduh je bio blag i ptice su pevale u carskom vrtu u Kusku. A ipak se strahovita nesreća spremala; kobni čas će uskoro kucnuti i to još pre no što prođe ovaj na izgled tako spokojan dan.

Vojskovođa Oljantaj neočekivano se pojavi na glavnom trgu svetoga grada. Na njemu je bila odora koja je padala u bogatim naborima. Držanje mu je bilo ponosito.

Oljantaj stade; očito je nekoga tražio pogledom. Tražio je mladog Indijanca. Momak se sa poštovanjem pokloni pred slavnim junakom sa Anda i skoro nečujno mu reče:

— Gospodaru, nisam mogao da izvršim tvoj nalog.

Lice velikog ratnika se smrači:

— Ali kako, reci brzo, zar nisi mogao da nađeš prelepu Zvezdu Radosti?

Laka Noga — ime mu je savršeno odgovaralo — obori oči i drhćućim glasom reče:

— Na žalost, divna princeza se nije pojavila. Ja sam sačuvao poruku koju si mi dao da joj predam.

Verni Indijanac još prošaputa:

— Do nje može doći samo onaj ko uspe da se vine visoko u nebo kao zvezde.

Za trenutak nestade tužnog izraza sa Oljantajevog lica i pojavi se bledi smešak.

— Noć pada, vrati se u dvorac — zapovedi vojskovođa mladiću. — Moraš je po svaku cenu videti.

Zatim prinese ruku srcu i podiže pogled k nebu:

— O, noći — reče kao u zanosu — čuvaj u svom krilu najlepšu među tvojim zvezdama, Zvezdu Radosti, najčistiju i najblistaviju!

Laka Noga gledaše zbunjeno svoga gospodara, jer ga nikad nije video tako tužnog.

Neko se približavao. Bio je to prvosveštenik.

— Oljantaju, moram te upozoriti — reče klanjajući se pred onim koji je vodio u pobede silnu Pačakutekovu vojsku. — Znam da ti se srce otvorilo i ponudilo divnoj kćeri našega vladara, Zvezdi Radosti.

Zatim, nečujno, dodade:

— O, gospodaru, slavni ratniče, ne smeš u sebi gajiti bezumnu nadu. Kći vrhovnog Inke namenjena je hramu. Zvezda Radosti, čim navrši šesnaest godina, ući će u svetilište.

Oljantaj odgovori:

— Ona neće ući u kuću izabranih devica, jer će postati moja žena.

Oljantaj se naglo okrete i ode trčeći ulicama grada.

DVORAC INKA

Zvezda Radosti bila je beskrajno tužna te lepe večeri početkom leta.

Mlada devojka, raspuštene kose, očiju punih suza, sa poštovanjem je klečala pred caricom:

— Majko najbolja i najuzvišenija, budi moj tumač kod cara, tvoga muža.

Zvezda Radosti još umiljatije nastavi:

— Znaš i sama da će uskoro doći do rata i da će se Oljantaj boriti protiv naših neprijatelja samo pod jednim uslovom.

— Šta hoćeš time da kažeš? — upita Pačakutekova supruga.

— Majko, heroj Anda želi da mu budem žena!

— Zar da carstvo bude u opasnosti i zar da ta opasnost doće do tebe — reče mati strogim glasom.

— Da — odgovori mlada devojka.

— E, pa, ja se protivim tome! — planu carica.

Na te reči Zvezda Radosti nije više mogla da uzdržava suze i stade jecati.

I baš u tom trenutku Pačakutek uće u odaju. Dvorkinje se povukoše iza carice, zadržavajući dah.

Car kao da se za trenutak zbuni. Kćer mu je patila, a to mu je pričinjavalo istinsku žalost.

Imperator dade rukom znak sluzi. Pred vratima je stajao jedan čovek, pravi cin, sa kondorom na ruci. To je bio njegov komornik.

Sluge nestade da bi se uskoro vratio stupajući ispred Oljantaja.

Heroj Anda, vojskovođa Oljantaj, očiju oborenih, obrati se Pačakuteku:

— Veliki Inka, spreman sam. Neprijateljska vojska uskoro će stići pred bedeme našega grada.

Vladar slušaše neprobojnog izraza lica. Oljantaj nastavi odlučno:

— Obožavani gospodaru, stavljam u tvoju službu svu svoju snagu i hrabrost. Ali pre no što pođem u boj, želeo bih da mi uslišiš želju, koju već odavna gajim u srcu.

Oljantaj stavi ruku na srce i reče:

— Daj mi svoju kćer Zvezdu Radosti za ženu.

Na te reči car skoči. Gnevno gledajući drznika, zavika strahovitim glasom:

— Takvo skrnavljenje uvredilo bi bogove!

Tog časa devojka vrisnu i pade onesvešćena pred careve noge.

DOGOVOR

Car i Oljantaj bejahu sami u velikoj dvorani za savetovanje. Trebalo je da se slavni ratnik prikloni volji moćnog Pačakuteka. No Oljantaj se zarekao da će postići ono što želi. Očiju uprtih u krajnju zvezdu Južnoga Krsta, veliki osvajač smišljao je kako da ponovo povede razgovor, tako grubo prekinut.

— Gospodaru, sutra ću otvoriti gradska vrata i to će biti znak za polazak — reče.

— Dobro, treba da pođeš vedra srca, zato uzmi iz carske riznice sve što želiš.

— Nikakvo blago ne bi mi bilo milije od tvoje kćeri, veliki Inka!

Car se namršti:

— Kći Sunca ne može, kad jutrom otvori oči, svoj pogled da baca na običnog smrtnika, Oljantaju!

Vladar poćuta, zatim preteći reče:

— Ne zaboravi da si ti samo moj vazal! Nemoj to nikad da zaboraviš! I neka ne bude više reči o mojoj kćeri! Zvezda Radosti pripada Suncu.

OLjANTAJEV DOM

U prostranom vrtu Oljantajevog doma verne sluge brižno su bdele nad svojim gospodarem, ne skidajući pogleda sa njega.

Oljantaj je stajao oslonjen na zid svoje kuće. U glavi su mu se rojile osvetoljubive misli. Stanje u zemlji bilo je ozbiljno. Svi su znali da sudbonosni događaji mogu uslediti svakoga trenutka.

Slavni ratnik se odjednom prenu: čuo je glas Lake Noge. Mladi čovek dojuri i baci se pred noge svome gospodaru jecajući:

— Nema nade za tebe. Zvezda Radosti i njena mati, carica, nestale su!

Oljantaj preblede od jarosti.

— Svemu je kriv on, zli car, taj nemilosrdni otac. On je jedini krivac — urlao \e Oljantaj.

Te večeri slavni junak donese odluku. Rešio je da napusti vladara i pređe u neprijateljski tabor.

— To će biti moj odgovor — reče sam sebi Oljantaj i dodade — odgovor vazala!

U trenutku kada je nepokorni Oljantaj doneo tu strašnu odluku, začu se pesma. Bila je to indijanska melodija čije su reči pune nežnosti opevale draži i plemenitost njegove ljubljene.

„Srećan predznak", pomisli ulazeći u kuću.

Pred idolima, smeštenim u velikoj svečanoj dvorani, zakle se na osvetu. Lepa princeza Inka postade zalog bitke: ako ne dobije nju, neće voditi carevu vojsku u borbu.

KAZNA

Carstvu su predstojali ozbiljni događaji. Oljantaj, neverni, ozlojeđeni vojskovođa, nepobedivi heroj Anda, boriće se protiv svoje

braće! No, za koji čas srešće se sa svojim nekadašnjim gospodarem u licu Kamenog Oka, omraženog suparnika, koji je caru ostao veran sluga.

Jednoga jutra Oljantaj, na čelu svoje nove vojske, nađe se licem u lice sa vojnicima Kuska. Lako pobedi malenu četu, ali to nije bio kraj Oljantajevim nevoljama. On nije znao da je u međuvremenu car, otac Zvezde Radosti, umro. Pačakutek je pred svoju smrt odredio za naslednika svoga sina, Tupaka Jupančija, a svojim poglavicama dao naredbu da kazne izdajnika.

I dok je u planini neverni ratnik u slavu bogova ispijao jaku čiču,(8) jedan kraljev vojnik uvuče se neprimećen u neprijateljski tabor. Taj čovek, koji se privukao do mesta gde se održavala svečanost, zvao se Kameno Oko. Prema Oljantaju oduvek je gajio neizmernu mržnju.

Noć beše tamna. Sakriven iza žbunja, Kameno Oko čekaše svoj čas. A ovaj uskoro dođe.

Po završenoj svečanosti, Oljantaj se vraćaše sam u svoj šator, kada do njega dopre neki glas. Oljantaj oslušnu:

— Dragi, to sam ja, Zvezda Radosti. Car nam je oprostio i došla sam po tebe. Pođi sa mnom, ali te preklinjem, pazi da to tvoji ljudi ne primete. Sve se mora obaviti u tajnosti.

Oljantaj ne mogade da zadrži svoju radost:

— Najzad, moje zasluge su mi priznate i to zahvaljujući tebi, moja nežna verenice.

Kameno Oko, jer je to on govorio glasom mlade devojke ne bi li prevario vojskovođu koga je mrzeo, odgovori:

— O, moj dragi slavni ratniče, uradi tačno onako kako ti kažem. Kroz jedan sat izađi iz logora, a ja ću te u blizini čekati.

Oljantaj obeća da će učiniti sve što je glas tražio. Kameno Oko je likovao što je nadmudrio svoga suparnika radujući se unapred dobrom ishodu.

Čim je Oljantaj izašao iz logora u ugovoreno vreme, napadoše ga vojnici Kamenog Oka. Ovaj ga odmah zarobi i zarobljenog dovede u Kusko da ga preda Tupaku Jupančiju.

CAREVA MILOST

Kameno Oko išao je ponosito, gledajući sa visine narod koji se toga jutra sakupio u velikom broju na trgu Kuska.

Toga jutra jedna lepa princeza, zatvorena u hramu Sunca, oplakivala je svoga dragoga.

Na tribinama postavljenim duž puta, velikodostojnici carstva čekali su da vide kako sprovode zarobljenika. Na taj zaista veliki događaj čekao je sa nestrpljenjem i sam car Tupak Jupanči i njegova porodica.

Prvi zarobljenici se pojaviše, zatim, za njima, Oljantaj, ruku i nogu sputanih teškim lancima, gledajući ponosito na masu sveta.

Poraz je bio strahovit. Pošto je Oljantaj bio zarobljen, nastalo je u vojsci rasulo. Sada je deset hiljada zarobljenika dolazilo da uveliča redove vojske moćnoga Tupaka Jupančija.

Na carskoj tribini vladar nije skidao pogleda sa onoga koga se zakleo da će uništiti. Uz vladara se nalazio prvosveštenik, čela prignutog zemlji.

Ali oholost gordoga Oljantaja bila je samo prividna, jer kada je stao pred vladara, bio je u stanju samo da prošapuće:

— Ne pitaj me ništa, oče, moje nedelo je bezmerno!

Tada se uzvišeni Inka diže i snažnim glasom upita prvosveštenika:

— Ti, koji vladaš dušom meseca, reci kakvu smrt zaslužuju svi ovi izdajnici.

Među prisutnima Kameno Oko je likovao. Pogled, koji je upravio na svog suparnika, bio je pun prezira.

Prvosveštenik se uspravi i lagano izgovori reči, koje niko ne očekivaše.

— Seti se da je ovaj čovek spasao zemlju nebrojeno puta. Nije pravo da zbog jednog trenutka slabosti plati životom svoj jedini poraz.

Oljantaj, nepomičan, suznih očiju, slušaše.

Car se diže i reče:

— Neka bude onako kako bogovi žele.

Tupak Jupanči tada naredi svojim vojnicima da skinu lance sa pobeđenih.

— Živeo nam car! — vikaše razdragana masa sveta.

To je bilo prvo milosrdno delo slavnog Tupaka Jupančija, stvorenog po liku Sunca.

RĆAVI BRAT

Živela dva brata u velikoj neslozi. Ali ne stoga što bi jedan bio nakaza, a drugi lep i stasit; obojica su bili snažni, pametni i prijatnog izgleda. Ta mržnja jedino se mogla objasniti time što je Piruro bio bogat, a njegov mlađi brat veoma siromašan, pa se po bogatstvu nije mogao da meri sa starijim bratom.

Svi bi pomislili da je Mijako, siromašak, zavideo starijem bratu. Ali ne. Mijako je bio blag i dobar i nije zavideo nikome. Upravo to je smetalo Piruru, jer su vedro lice i smireni pokreti njegovog brata izazivali kod starijeg brata niska i zla osećanja.

Mijako je čuo da je Piruro pozvao mnogo zvanica na veliku gozbu. Njegova žena upravo je pripremala jelo za večeru, kad prođe Mijako pored kuće. Piruro mu dobaci zli pogled i reče glasno:

— Neka su prokleti svi koji su siromašni, oni nikad neće kročiti u moju kuću!

Mijako se tužna srca udalji.

Sunce je zalazilo. U velikoj odaji Pirurove zvanice, sedeći na zemlji, navalile su na hranu.

Zio, najmlađi domaćinov sin, bio je vrlo ponosit, jer se ovo slavlje priređivalo u njegovu čast. Povod ovoj gozbi bilo je prvo odsecanje njegove kose.

Uto uđe čovek i uputi se gospodaru kuće. Bio je to siroti Mijako.

— Brate — reče — zašto me vređaš kad prolazim pored tvoje kuće? Budimo prijatelji, pomirimo se, ti si mi jedini brat!

Ali se Piruro okrete ženi:

— Ja ne poznajem ovog čoveka, reci mu da se udalji, on je vrlo siromašan, a ja ne trpim siromahe.

Mijako shvati da ga brat zauvek odbija od sebe i obuze ga teška tuga. Ode neveseo, ali ne svojoj kući, već je dugo i besciljno lutao poljem.

Bio se već dosta udaljio kad se zaustavi na jednom brežuljku slušajući vetar koji je milozvučno šumio iznad trave. Postepeno se poče dizati iznad polja čudna svirka. Mijako se prepusti da ga uljuljkuje ova čudesna melodija i obuze ga nekakva sreća. Podsećala ga je na zvuk svirale, što u njemu ožive časove detinjstva.

Ali ta svirala, čiji je skladni glas Mijako slušao, bila je u stvari pouna, ravnica koja je govorila, čija se trava ljupko talasala, i koja mu reče:

— Mijako, imaj vere, jer ćeš i ti jednoga dana proslavljati, kao i tvoj brat, prvo podrezivanje kose svoga sina, zatim svoju treću lamu i prvo polje kukuruza.

Umoran, Mijako je bio zatvorio oči, ali se na taj govor prenu i stade gledati svuda oko sebe.

Pouna je bez prestanka talasala svoju travu i nežnim glasom mu šaputala:

— Diži se, zui, zui, hu, hu, — šumila je — pođi prema istoku, hu, hu, zui, zui, hu, hu.

Potom mu objasni:

— Idi pravo napred, ali stalno prema istoku. Posle dugog hoda stići ćeš do neke pećine pred kojom će sedeti jedan grbavko. Hu, hu — ponavljalo je polje uporno — brzo, pođi!

Čovek iđaše celoga dana i cele noći. Tako stiže do pećine i, kao što je polje kazalo, grbavi starac nalazio se na ulazu.

Starac pruži Mijaku jedan kamen i reče mu:

— Evo, uzmi ovaj kamen. Ne ispuštaj ga iz ruku ni po koju cenu!

Mijako uze oblutak u ruke. Bio je sav okrugao i gladak, ali vrlo težak.

Mijako, naviknut na mnoge tegobe, očvrsnuo na bol kao i na svakojako zlo, uze teški predmet i pođe, zahvalivši nepoznatome. Ipak, osećao se obmanutim i mišljaše: „Malo mi je tereta moga života, pa treba još i ovaj teret da vučem."

Ali pouna mu je obećala bolju sudbinu.

Išao je tako, išao, noseći kamen, sve dok se iscrpljen ne zaustavi.

Bio je gladan, bio je nesrećan, osećao se napuštenim. Pouna nije više romorila. Poželeo je da opet sluša vetar, i čekao sav pretvoren u uho. Ali je bio tako umoran, da ubrzo zaspa.

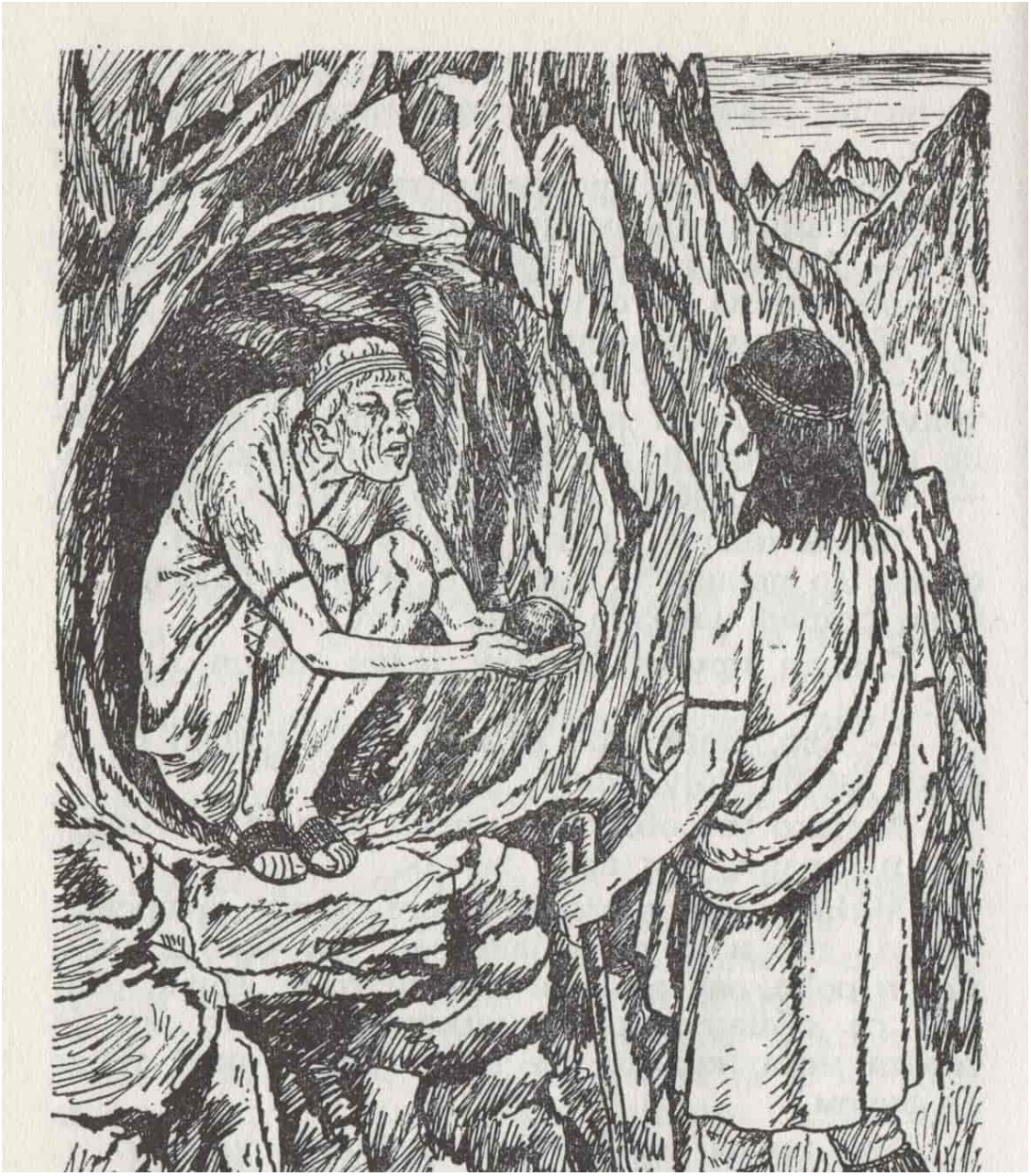

Sanjao je da mu se uho odvojilo od glave i priljubilo uz vrh brega. Zatim mu se uho vrati. Mijako ga dohvati i postavi na njegovo mesto.

Tada opet začu melodičan glas:

— Ah, draga pouno, ja, breg, moram ti reći da tvoji saveti nisu ništa doneli ovome momku, o kome si se ti, čini mi se, starala. Zaista, šta je to sa njim, zašto je tako nesrećan?

Polje odgovori preko volje:

— Ti baš ništa ne znaš. E pa zna j da ovaj sin zemlje plače zbog nepravde, jer je jedan od njegovih najbližih bogat, a on je siromašan i prezren.

Tada i pampa,(9) koja je do tada bila nema, prozbori:

— Ja ću mu dati kačamak od belog kukuruza!

— A ja od mrkog kukuruza — ponudi polje.

— Što se mene tiče, ja ću mu dati kačamak od žutog kukuruza — reče breg.

Time se razgovor završi.

Kad se probudio, naš spavač imao je šta da vidi. To što je ugledao bilo je zaista neverovatno!

Tri malena lončića, čiji su okrugli trbusi podsećali na pune stomake, nalazila su se pred njim.

Mijako se hitro diže, podiže poklopce i vide da se u svakom loncu nalazi jelo. Poče da jede sa velikim apetitom, probajući iz sva tri lonca. Ali, pomislivši na svoju porodicu, ostavi u svakom polovinu sadržine.

Kada se naš dobri čovek odlučio da pođe kući, saže se da uzme lonce. Ali su oni bili tako teški da ih nije mogao podići. Jer, o čuda, kačamak od žutog kukuruza bio se pretvorio u zlato, mrki kukuruz u bakar, a beli u srebro.

Mijako je bio presrećan, ali zbunjen. Kako da ponese toliko blago? Najzad naće rešenje:

Zakopa deo svoga blaga, a uze ostatak, odlučivši da se kasnije vrati i uzme ono što sad nije mogao da ponese. Vesela srca hitaše da ispriča veliku novost ženi i deci.

KAKO JE KAŽNjEN PIRURO

Po bratovljevu povratku Piruro nije prestajao da se ljuti, jer je saznao da je siroti Mijako sad postao ugledna ličnost, večerom se uvijao u meke pokrivače od laminog krzna, da njegova žena ima torbu od pletene trske i da deca nose lepu i udobnu odeću.

Sve]‘e to izazivalo zavist ovog sebičnjaka koji je mrzeo svoga brata.

Jednoga dana zavidljivac, čija je zatrovana duša bila puna pakosti, zakuca na vrata novoga bogataša:

— Lopove — povika — odakle si uzeo sve to što imaš?

Uvreda je bila velika i teško je pala Mijaku. Pošten, kakav je bio, ispriča šta mu se dogodilo. Piruro ga je slušao, trudeći se da dobro zapamti sve što mu je brat govorio. Već je proračunavao šta da preduzme da bi i on došao do blaga do koga je na tako neobičan način došao Mi]ako.

Sutradan pre zore Piruro krete. Iđaše dugo. Naiđe na starca, dobi od njega kamen i nastavi da ide celoga dana i cele noći. Zaustavi se

na mestu gde je njegov brat bio zadremao.

Na svoju nesreću nije usnio željeni san da pred sobom vidi tri mala lonca. Pampa se oglušila o njegovu želju, polje takođe, a ni breg ga nije udostojio svojom pažnjom.

Piruro se probudi zle volje i umesto sudova nađe: rogove, poklon brega, pramen dlaka, poklon pampe, dok je polje stavilo kraj njegove glave rep stare lame. Piruro se sasvim razbudi, proklinjući Mijaka i njegove glupe priče. Spopade ga bes kada, prinoseći ruku ustima, vide da je sva obrasla dugačkom dlakom; na najveće zaprepašćenje otkri da se pretvorio u životinju i da sada može samo četvoronoške da hoda.

Kad se vratio, niko ga nije mogao prepoznati. Čak ni njegova žena, koja napujda pse na njega. I dan-danas se još može videti kako poljem luta nekakva rogata životinja na čijim se sapima nalazi samo jedan pramen dlaka i koja za sobom vuče rep stare lame.

PASTIR I SUNČEVA DEVICA

U snegom pokrivenim Andima neki pastir je čuvao stado belih lama, određenih za žrtve koje su Inke prinosile suncu. Bio je to mladić lepog stasa i lepog vaspitanja, rodom iz Larise, a zvao se Akojanapa. Dok je tumarao za svojim stadom, imao je običaj da svira na svojoj fruli veoma umilno i lepo; još su mu sve ljubavne misli mladosti bile strane i nepoznate. Jednoga dana svirao je sasvim bezazleno na svojoj fruli, dok su mu se približavale dve kćeri Sunca. Bilo im je dozvoljeno da lutaju svuda unaokolo po zelenim livadama, ali kada bi počinjao da se hvata mrak, one su žurile do nekog od svojih hramova, gde su čuvari i stražari pazili da im se ne desi neko zlo. Dve devojke došle su, dakle, do mesta gde se nalazio pastir i upitale ga za njegove lame. Pastir, koji ih je spazio tek pošto su ga bile oslovile, od iznenađenja je pao na kolena, jer je pomislio da su devojke otelovljenje dva od četiri kristalno bistra izvora koji su u onom kraju smatrani za svetinju. Stoga se nije ni usudio da im odgovori. Ponovile su svoje pitanje i kazale mu da se ne plaši jer su one deca boga Sunca, koji je gospodar nad svim zemljama. Tada pastir ustade i poljubi im ruke. Pošto su neko vreme ćaskali, pastir reče da mu je sada vreme da pokupi stado i zamoli ih za dozvolu da to uradi. Uglađenost i lepo vaspitanje pastira prijatno su delovali na stariju princezu, imenom Sukvilantu; upitala ga je odakle je i kako se zove, na šta on odgovori da je Larisa njegov zavičaj i da se zove Akojanapa. Još dok je on govorio, Sukvilantu je uprla pogled u jednu srebrnu pločicu koju je pastir nosio na čelu, a koja se na suncu divno caklila i presijavala. Kada ju je osmotrila pobliže, spazi na njoj dve figure koje su držale neko srce i bile vrlo ljupko izrađene. Sukvilantu ga upita za naziv nakita, a on spomenu reč utusi.(10) Princeza vrati

pločicu pastiru i pozdravi se sa njim; dobro je upamtila naziv iakita i figure na njemu. Stalno je mislila na to kako su figure bile verno nacrtane, skoro kao da su žive, i razgovarala je sa sestrom o tome. Tako su stigle u hram. Na ulazu su ih vratari pregledali, da ne unose nešto što bi moglo da donese nesreću, jer se nije retko događalo da su žene potajno skrivale u svojim haljinama stvari kao priveske za čelo ili ogrlice i tako ih prokrijumčarile. Pošto su ih vratari savesno pregledali, pustili su ih unutra, gde su zatekle Sunčeve žene zauzete kuvanjem i spremanjem jela. Sukvilantu reče da je vrlo umorna od šetnje i da ne želi da večera. Ostale su jele sa njenom sestrom koja nije mogla ni da zamisli da Akojanapa može da poremeti nečiji duševni mir.

Ali Sukvilantu nije imala mira zbog velike naklonosti koju je naglo osetila prema pastiru, i žalila je što mu nije pokazala šta oseća u svom srcu. Naposletku pade u san.

U hramu je bilo mnogo raskošno uređenih odaja, u kojima su stanovale žene Sunca. Te device dovedene su iz sve četiri pokrajine kojima su Inke vladale — Sinkasuju, Kuntisuju, Antisuju i Koljasuju. U unutrašnjosti hrama nalazila su se četiri izvora čije su se vode razlivale u sve četiri pokrajine. U njima su se kupale žene, i to svaka u izvoru one pokrajine odakle je bila rodom ...

Sukvilantu, najlepšu od svih Sunčevih kćeri, ležala je u dubokom snu. Sanjala je. Činilo joj se da vidi pticu, koja je lepršala sa jednog drveta na drugo i uz to pevala slatke pesme. Pošto je, tako, pevala neko vreme, slete sa drveta i pogleda princezu; neka ne bude žalosna, reče joj, sve će se okrenuti na dobro. Princeza odvrati da za njenu nevolju ne postoji lek. Na to ptica reče da će ona već pronaći sredstvo, neka joj samo kaže razlog svoje nevolje. Naposletku princeza poveri ptici veliku ljubav koju oseća prema pastiru Akojanapi. Smrt joj je izgledala neizbežna, jer ona nije bila u stanju da se izleči od svoje ljubavne čežnje drugačije no time što će otići k njemu, koga toliko žarko voli. Ali ako to bude uradila, onda će je njen otac, bog Sunca, kazniti smrću. Ptica pevačica — bila je to ptica sekoljo(11) — reče joj da pođe i da sedne između četiri izvora. Tamo neka peva o onome što joj najviše leži na srcu, pa ako izvori budu ponovili njene reči, onda može mirno i bezbrižno da čini ono za čim

čezne. S tim rečima ptica odlete a princeza se probudi. Bila je uplašena i pošto se žurno obuče, sede između četiri izvora. Zatim poče po pamćenju da peva o onome što je videla da rade figure na srebrnoj ploči.

Toga trenutka izvori počeše da žubore iste stihove.

Pošto je princeza videla da su joj svi izvori naklonjeni, opet leže za kratko vreme da se odmori, jer se preko cele noći bila zabavljala sa pticom.

Dok se pastir vraćao kući, nije mu iz glave izbijala velika lepota princeze Sukvilantu. Ona je probudila ljubav kod njega, ali mu se istovremeno srce žalostilo pri pomisli da je to beznadežna ljubav. Dohvati svoju frulu i poče da svira pesme koje su parale srce, tako da su mu suze potekle iz očiju, a iz usta mu se ote jadikovka: „O, teško meni nesrećnome, žalošću ispunjenom pastiru, koji sam usamljen i očajan! Smrt mi se približava, jer mi nema ni pomoći ni nade!" S tim rečima leže i on da spava.

Pastirova majka je živela u Larisi. Pošto je imala dar vidovitosti, ni je joj ostao skriven razlog teške nevolje u koju je zapao njen sin, i znala je da će on morati da umre ukoliko ne bude pokušala da mu nađe leka. Ona se uputi u brda i nešto pre zalaska sunca stiže do kolibe svog sina. Pogledala je unutra i spazila ga kako leži, lica okupanog u suzama, blizu smrti; ona uđe i prodrma ga, pa kada on vide ko]e to, poče da joj priča o uzroku svoje tuge. Ona ga je tešila što je bolje mogla, i govorila mu da ne bude utučen, da će ona za koji dan da mu nađe sredstvo, koje će mu ublažiti jad. Zatim ode i poče među kamenjem da sakuplja izvesne travke, koje su smatrane kao lek protiv ljubavnog jada. Kada je bila sakupila veću količinu, poče da ih kuva, ali još nije bila završila, a pojave se obe princeze pred ulazom kolibe. Jer Sukvilantu je, pošto se smirila, sa sestrom pošla u šetnju po zelenim obroncima brda, idući u pravcu kolibe; čežnja joj nije dopustila da krene u drugom pravcu. Kada su stigle, osete zamor i sednu kod ulaza kolibe. Tada spaze unutra staru ženu, pozdrave je i zamole da im da šta za jelo. Majka im priđe na kolenima i reče da nema ničega za jelo sem neke čorbe od travki. Donese je devojkama, a one počeše sa velikim apetitom da jedu. Zatim Sukvilantu obiđe oko kolibe, ali ne nađe koga je tražila, jer je

pastirova majka sakrila Akojanapu unutra pod neki ogrtač, a princeza je mislila da je pastir otišao za svojim stadom. Tada spazi ogrtač i reče majka da je vrlo lep. Kada je upita odakle joj, stara žena ispriča da je to ogrtač koji je u stara vremena pripadao jednoj ženi koju je bog Pačakamak nežno voleo; ona ga je nasledila. Uz mnogo nežnosti princeza je molila majku sve dotle dok joj ona nije dala ogrtač. Kada ga je Sukvilantu uzela u ruke, dopao joj se još više no malopre. Posle kraćeg bavljenja u kolibi, ona se pozdravi sa staricom i pođe preko livada prema kući, gledajući unaokolo ne bi li videla onoga za kim njeno srce čezne.

Kako nije mogla da vidi traga od voljenog pastira, spopadnu je žalost i seta. Kada su je čuvari hrama po običaju pregledali, nisu našli ništa osim ogrtača koji je nosila sa sobom. Bila je spremljena raskošna večera, pa kad su svi polegali, princeza uze ogrtač i položi ga pored svoje postelje. Čim je ostala sama, poče da plače, sećajući se pastira. Naposletku je zaspala, ali odmah potom ogrtač se pretvori u čoveka, što je i ranije bio, i poče da doziva Sukvilantu imenom. Smrtno uplašena, ona skoči sa kreveta i spazi pastira, koji je ležao pred njom na kolenima i lio vrele suze. Bila je srećna što ga vidi i ispitivala ga kako je ušao u hram. On joj reče da je tome pomogao ogrtač koji je ona donela. Tada mu Sukvilantu pade oko vrata, pokri ga svojim fino ispredenim pokrivačem i oni oboje zaspaše zajedno.

Kada su ujutru hteli da ustanu, pastir se opet pretvori u ogrtač. Čim je sunce izašlo, princeza sa ogrtačem napusti hram svoga oca, stigne do jednog klanca u brdima i tu se opet sjedini sa svojim voljenim pastirom, koji se opet bio pretvorio u čoveka. Ali jedan od čuvara bio ih je sledio, pa kad je video šta se dešava, napravi uzbunu. Dvoje zaljubljenih pobegnu u brda u blizini grada Salke. Umorni od dugog puta, popnu se na vrh jedne stene i legnu da spavaju. Tada usred sna čuju glasnu buku i skoče. Već je princeza bila obula jednu cipelu a drugu uzela u ruku; kada su potom pogledali prema gradu Salki i ugledali poteru, odjednom se oboje pretvore u kamen. Još danas mogu da se vide oba skamenjena lika između Salke i Uajlapampa.

Preveo Stavra Borđević

ČUDAN DOŽIVLjAJ KITUMBEOVOG SINA

Kitumbe, brat čuvenog vojskovođe Tumbea, goreo je od želje da slavom prevaziđe svoga brata. Dosadilo mu je bilo da živi u jednoličnoj svakodnevici te uvrte sebi u glavu da i on postane heroj. Ali za to je trebalo učiniti neki podvig, a ovde gde je živeo nije imao prilike da izvrši nikakvo junačko delo. Stoga odluči da napusti zemlju.

Samo, Kitumbe je bio zaboravio jedno: da obavesti svoju ženu o odlasku. Toga se setio tek kad je prelazio planinske lance. Ali ubrzo stade misliti na drugo.

Očajna žena nije prestajala da jadikuje.

Sirota, imala je mnogo poverenja u svoga muža, pa nije mogla da veruje da se nevernik neće više vratiti. Ali, prolazili su dani i meseci, a njega nema te nema.

Ratnikova žena imala je sina, lepo dete, prava očeva slika. Jednog jutra mališan se probudi i ugleda kraj svoje postelje staru, krezubu Indijanku.

— Ah, drago moje sunašce — reče starica cereći se — hajde sa mnom. Tvoja majka mi je naložila da te povedem. Nemoj da nas čeka.

To rekavši, Indijanka uze maloga na ruke, obuče ga i izađe iz kuće.

Lica skrivenog grubom tkaninom, privezan na leđima Indijanke, dečak nije mogao da vidi ništa oko sebe. Žena je išla dugo. Posle kraćeg odmora, za vreme koga je mrmljala molitve, stigoše najzad na cilj putovanja.

Mališana žena grubo spusti na zemlju i ovaj se nađe pred majkom. Kad je ugledala dete, Kitumbeova žena ga je dugo posmatrala. Zatim, tonom koji nije dopuštao pogovora, naredi ženi što joj je upravo donela sina:

— Stavi žrtvu na ovaj kamen — reče nepokolebivim glasom. — Bogovi traže svoju hranu — dodade kao da se opravdava. — Kitumbeov sine, sad ćeš umreti!

Tada nesrećnica izvadi ispod ogrtača ogromni mač i ritualnim pokretom zamahnu njim iznad glave nevinog deteta.

Ali, srećom, jedan kondor upravo je kružio nebom. Ptica se ustremi na dete, moćnim kandžama zgrabi mališanovu halju i odlete, čvrsto držeći svoj plen, dok one dve bednice ostadoše na zemlji zaprepašćene.

Kondor je leteo, leteo. Dečak zadivljeno gledaše širom otvorenih očiju prekrasne predele koji su proletali dole ispod njega. Brzo su preleteli Ande, zatim naiće more, pojaviše se ostrva, hridi, i naposletku jedno veliko poluostrvo. Kondor se pažljivo spusti na obalu, i tu ostavi svoj teret i ponovo uzlete.

Dečak se brzo privikao na novi život. Lovio je divne ribe, brao voće sa drveća. Kraj gde se spustio Kitumbeov sin bio je prekrasan, a domoroci koju su tu živeli prihvatiše malog Indijanca. Poglavica plemena vodio ga je često u šetnju čamcem po moru, a drugovi ga naučiše da pravi ogrlice od školjki. Dečak je rastao i postao snažan i lep mladić.

No, s vremenom mu je bivalo sve dosadnije na tom poluostrvu. Stoga odluči da pođe u druge zemlje.

Splav koji je vešti Indijanac načinio, dugo je lutao morem, dok jednog dana ne stiže do neke peščane obale, gde su igrali i skakali nekakvi ljudi. Mladić se iskrca na novo ostrvo, ali doček je bio užasan. Ovoga puta nije imao vremena čak ni da pozdravi svoje domaćine. Nesrećnika zgrabi rulja ljudoždera, sputaše ga i čvrsto uvezaše.

Mladić pomisli da mu je tu kraj. Ali nije bilo tako. Jedna mlada devojka izvanredne lepote koju je pratio neki starac, dostojanstveno se uputi zarobljeniku.

Čarobno stvorenje obrati se divljacima. Što im je duže govorila, njihova lica su se sve više opuštala i izraz lica im je postajao blaži.

Pred noć lanci ko ji su stezali telo Kitumbiovog sina padoše kraj njegovih nogu. Bio je slobodan.

Lepa devojka uze svog štićenika za ruku, povede ga prema žalu od najsitnijeg peska i oni se udaljiše zajedno, veselo razgovarajući.

Nikada ih niko više nije video.

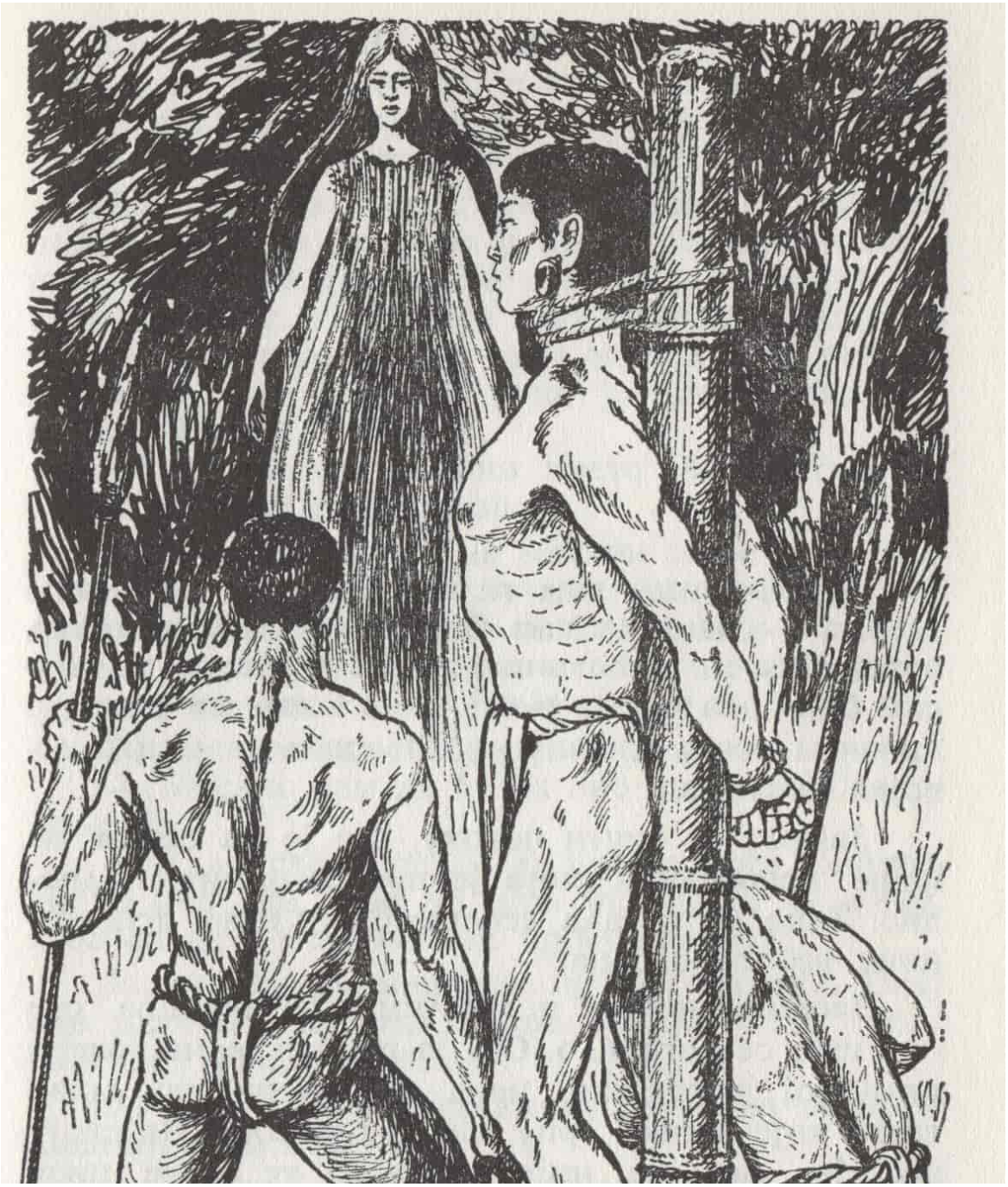

BLAGODETI VODE

— Počinila sam veliki greh — mišljaše Jasoma. — Nanela sam bol svome malom bratu, a verenik me neće više hteti za ženu, toliko sam bila zla prema njemu. Još teže mi pada da priznam svoju grešku — govorila je mlada devojka drhteći.

Jasoma se uputi potoku, gde je na obali čekaše ispovednik koga je prvosveštenik odredio. Tako Aito sada čekaše svoju prvu ispovednicu uzbuđena srpa.

Jasoma ponovo u mislima prelažaše sve ono što se dogodilo. Sve je počelo jedne večeri kada joj je susetka, neka zla žena, ponudila trave koje donose srcu mir i nežnost. Na svoju nesreću, devojka nije znala da te trave nisu imale moć kakvu je ona želela, već su, naprotiv, izazivale mržnju i surovost kod onih koji bi popili napitak spravljen od njih.

Uveče, pre spavanja, Jasoma popi pripremljeni napitak, ne sluteći njegovo pravo dejstvo.

Sutradan se digla svađalački raspoložena. Njen mali brat dođe da je zagrli i poljubi, ali ga Jasoma odbi udarcem nogom i viknu na njega:

— Ostavi me na miru. Odlazi!

Dan je bio topao. Njeni roditelji su već odavno izašli da rade u polju. Jasoma je bila prekomerno razdražljiva i samo je tražila povoda za svađu. Uto naiđe njen verenik. Blaženog izraza uputi se prema onoj koja mu je uskoro imala postati žena. U ruci je nosio preslicu na dar Jasomi. Uzviknu:

— Dobar dan, nežni cvete. Doneo sam ti nešto što đe te obradovati.

Ali mladić još i ne završi svoje reči, kad se Jasoma diže, besno istrže iz ruku dobroga mladića poklon koji joj je bio doneo:

— Gle, bedni glupače, već mi donosiš ono čime ću raditi kad se budem udala za tebe.

Zbunjen, mladi Indijanac prostenja:

— Mislio sam da će ti ovo pričiniti zadovoljstvo.

— A, doista! Hteo si da vidiš mogu li presti po ceo dan. Pre no što me uzmeš za ženu, hteo si da me staviš na probu, zar ne?

Jasoma gurnu mladića prema vratima. Ovaj ode plačući, jer nikad dotle nije video svoju verenicu u takvom stanju.

Suseda, izazvana galamom, izađe na vrata i doviknu podsmešljivo:

— Jadna bezumnice, veruješ da će nežnost zauvek ostati u tvom srcu. Vidiš kako je lako umesto nje staviti u nj ljutnju i bes. Dovoljan je jedan gutljaj da se sve promeni.

Jasoma istoga trena shvati Indijankine zle namere i seti se poklonjenih trava.

Mir i raspoloženje nisu joj se povratili. Ali je uvidela da se ružno ponela i počinila greh što je bila tako gruba.

Jasoma se kajala i iz istih stopa pođe da sve ispriča čoveku koji je na sebe primao teret tuđih grehova.

Rečica je bila na vidiku. Jasoma ugleda čoveka koji ju je čekao. To je bio ispovednik. On je držao u jednoj ruci snop suve trave, a u drugoj uzicu za čiji je jedan kraj bio privezan kamen.

Jasoma je sada stajala pognute glave, ruku raširenih, licem prema tom čoveku. Ispriča šta joj se sve dogodilo.

— Kđeri moja — reče ispovednik — otići ćeš sutra u planinu zajedno sa svojim dedom i postićeš sa njim tri noći i tri dana.

Pošto joj je odredio pokoru, kamenom koji je držao u ruci lako udari Jasomu po ramenu i reče devojci da pljune u jednu malu vreću. Zatim svečano i sam učini isto. Mrmljajući molitve, baci vreću u vodu.

Tako bogovi uzeše Jasomine grehove. Ovi, potopljeni u talase, otploviše prema moru i nikada se više ne povratiše.

Kada je došla svojim roditeljima, to više nije bila ona obesna žena koja je oterala svoga verenika i rđavo postupila prema malom bratu, već smirena i krotka mlada devojka.

MALA JUKAJEVA DEVOJČICA

Blizu Kuska živeo je bračni par siromašnih Indijanaca. Ovi dobri ljudi imali su brojnu porodicu. Između ostale dece i devojčicu po imenu Anake. Ali dete je od rođenja bolešljivo i zbog toga su roditelji bili zabrinuti.

Bližio se Dan Sitove i opet je rasla nada u srcu Jukaja, oca male Indijanke.

Narod, vršeći obred opšteg očišćenja jednom godišnje, stavljao je sebi u zadatak da istera sva zla koja su pretila gradu. Svako se trudio da na taj način odagna bolesti i patnje.

Došao je dan velikog septembarskog praznika. Jukaj i njegovi ukućani digli su se mnogo pre zore. Uputili su se na veliki trg Huakajpata. Bosonogi, čekali su izlazak sunca i dolazak cara koji će ih ovoga jutra udostojiti svojim prisustvom. Očiju uperenih u zvezdu dana, narod i car prizivali su Sunce, šaljući mu poljupce i moleći ga da ih štiti.

Tako je Jukaj pošao sa svojom porodicom. Kad su stigli na trg Kuska, ovaj se već sav crneo od naroda.

Pojavi se prva svetlost zore, sunce se rodi i tada se iz svih grudi razleže:

— Bolesti, nedaće, nesreće, napustite ovu zemlju — vikali su svi uglas.

Jukaj, dižući Anaku iznad svoje glave, gledaše u Sunce moleći mu se da mu isceli devojčicu.

Mnogi su nosili u rukama grane i lišće, neki su vukli za sobom kljaste, jer patnika je bili mnogo. Bolesnici su jadikovali na sav glas.

Anaka je imala na sebi haljinu koju su joj milosrdni susedi darovali. Devojčica gledaše duge zastave koje su ukrašavale trg, a srce joj je uzbuđeno tuklo.

Čim se sunce rodilo, poče svečanost. Na znak prvosveštenika koji se nalazio nasred trga pored cara, ceo bataljon vojnika rasturi se po gradu, udarajući u bubnjeve, što je stvaralo strahovitu buku, ali je služilo za isterivanje zla, kako se ono ne bi zadržalo na prisutnima koji su se i okupili ne bi li ga uništili.

Onda se vojnici vratiše na zborno mesto. U besprekornom redu svrstaše se u čete koje pođoše različitim pravcem, na sve četiri strane sveta.

Svi ratnici su se morali sakupiti kod reke, gde je trebalo da umoče u vodu svo ja koplja radi očišćenja. Jedan od vojnika, koji je poznavao Jukaja, zastade kraj ucveljene porodice.

— O, Jako — reče Anakin otac obraćajući se mladom čoveku — pomozi da se našoj devojci iscele ruke.

Jukajeva kći nasmeja se vojniku i ispruži prema njemu svoje prste, nagrđene bolešću, ne razumevajući sasvim šta je otac govorio.

— Hajde — reče vojnik — pohitajmo. — Govoreći to, uze devojčicu i stavi je sebi na ramena.

Vojnik potrča sa svojim lakim bremenom, za njim Jukaj, ponavljajući iste molitve koje su izgovarali i carevi vojnici, i prizivajući božje milosrđe na svoje dete.

Noseći devojčicu, dobri vojnik krete putem koji je vodio na jug. Sunce je pržilo, ali svet koji je trčao iza branitelja Indijanaca, nije se na to obazirao. Stigoše do rečice i tu se zaustaviše. Jako, sav u znoju, bez daha, stavi dete na zemlju, zatim svečanim gestom položi svoje koplje u vodu, govoreći:

— Neka ovo bude mesto gde zlo više neće harati i neka Av-Gakina bolest pođe rečicom prema moru i u njemu se utopi.

Dete uđe u vodu i zagnjuri se, a za njim masa sveta, uz bučne povike.

Tada devojčica poče da drhti svim svojim telom i naglo izađe iz vode.

— Pogledajte, pogledajte — reče zadivljena, pokazujući svima svoje ruke, na kojima su se rane bile zacelile.

Onog časa kada je mladi vojnik zagnjurio svoje oružje i dete se bacilo u vodu, nastupilo je isceljenje.

Kad se spustilo veče, Jukajevi prijatelji i susedi dolazili su u kuću čudom izlečene devojčice, noseći upaljene buktinje kojima su izgonili zla noći. Svi su, uzaleći, milovali Anaku, pružajući joj svoje amajlije i nakit da ih dotakne.

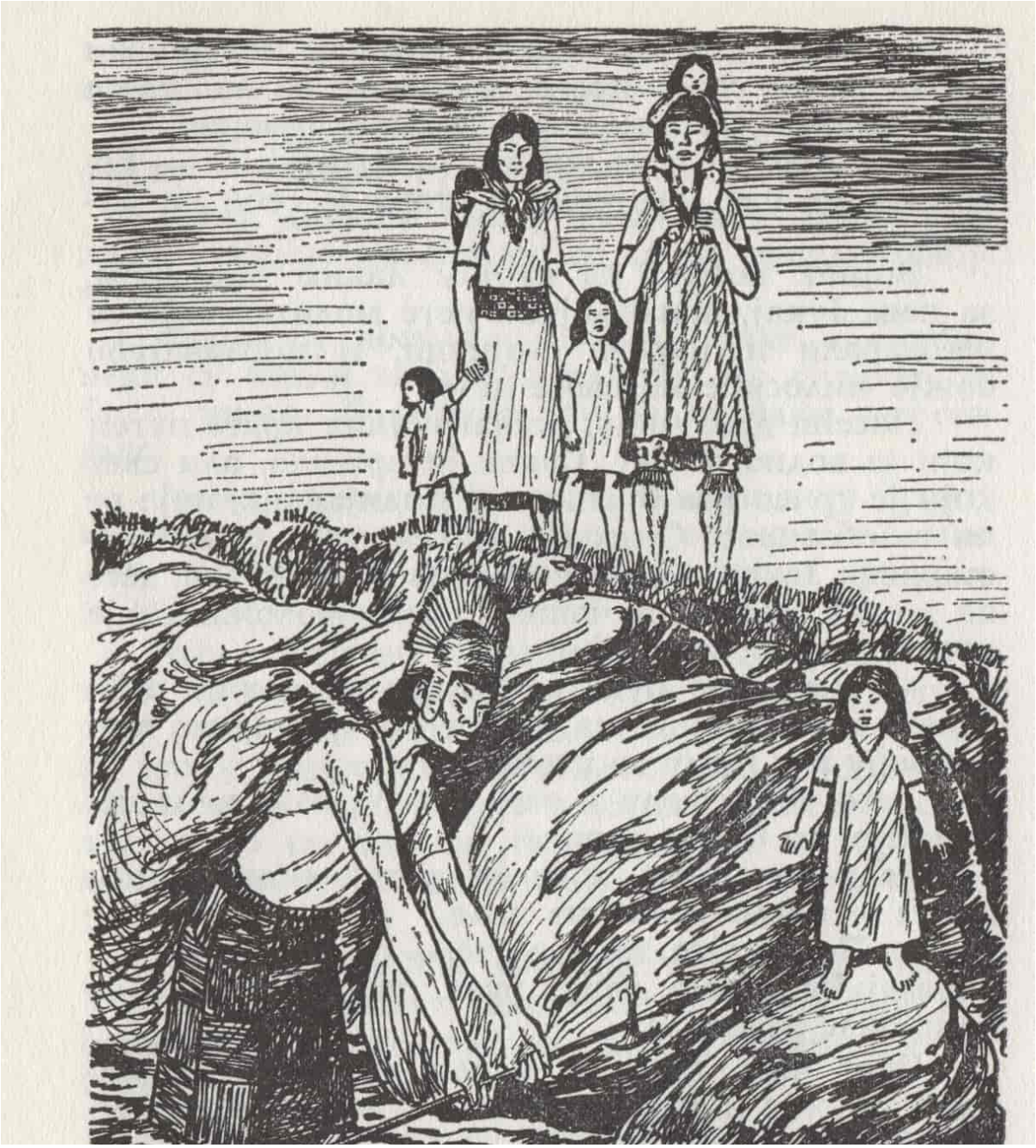

NASTANAK REČI ELDORADO(12)

Blagosloveno je bilo ono vreme kada su ljudi živeli svi zajedno u slozi u podnožju ogromnih visova Anda.

Jednoga jutra na peščanoj obali jezera Titikake, nad kojim su se nadnosile planine, Una i njen brat Maizo igrahu se školjkama duginih boja.

Za obične smrtnike to veliko jezero je samo jedno od najviših mesta na svetu. Ali za stanovnike njegovih obala jezero je od vajkada predstavljalo sveto mesto, ogledalo plave vode, na kome su se prelamali moć i sila Sunca.

U to davno doba, za jezero su bili vezani mnogi verski obredi.

Bilo je upravo vreme praznika Sunca, koji je narod svetkovao uz veliko slavlje. Iskoristivši opšti zanos, Una i Maiza iskradoše se iz kuće, uprkos zabrani roditelja da ne izlaze u njihovom odsustvu. Njih dvoje, skriveni u trsci, čekali su prolazak povorke kojom se označavao ulazak u zimu,ljudi su se već bili uputili ka obali, noseći velike ćupove pune lepka načinjenog od mehura jedne vrste jezerske ribe, dok su dečaci nosili na leđima vreće prepune zlatnoga praha. Žene, sedeći na obali, držale su u rukama zlatne posude iz kojih su potopljene trave isparavale opojne mirise.

Jedan naočiti Indijanac nadmašivaše sve svojim visokim stasom. Svud oko njega ljudi su pevali svete himne. Indijanac se zvao Apurimak i bio je prvosveštenik.

Apurimak udari u bronzani gong i u gomili nasta tajac. Podigavši oči k nebu, zadrža svoj pogled na nebeskom svodu. Završavao se topli period i zvezda dana uskoro će izgubiti svoju snagu. Natapajući se sunčevim zracima, Indijanac je hteo da zadrži njihovu toplotu

upijajući ih u svoje zenice, jer je znao da će mu ta zaliha snage koju je primao u ovom trenutku, služiti u tmurnim danima za vreme surove andske zime. Tihim i ubedljivim glasom obraćao se izvoru svetlosti:

— Snago života, izvore radosti, uđi u mene i zagrej mi srce.

Zatim dodade:

— Kad sneg proguta planine, ti ćeš oživeti u meni. Učini da onda ponovo osetim tvoju toplotu i živim od tebe.

Dižući ruke, sveštenik dodade:

— Sada će se tvoja deca obući u tvoju zlatnu odoru. O, Sunce, pogledaj nas dobro.

Apurimak tada dade znak dvojici mladića, koji su smerno stajali po strani. Oni priđoše, stadoše ispred njega i skinuše svoju odeću. Tada sveštenik uze komad tkanine, koju su donele žene, zamoči ga u ćup i pređe njim po telima mladića koja se obložiše tečnim lepkom. Iz vreće uze šaku zlatnoga praha i posu naga tela skupocenim metalom. Njihova tela zablistaše kao idoli, presijavajući se na svetlosti baklji.

Jedan za drugim, svi stanovnici mesta prođoše ispred Apurimaka, ovaj uvežbanom kretnjom odevaše zlatom tela Indijanaca. Za nekoliko trenutaka masa sveta zablista na suncu, kao da je načinjena od zlata.

Još suviše mladi da bi učestvovali u ovom odredu, Una i Maizo gledahu se zavišću odrasle svoga plemena kako postaju takmaci Sunca. Njihova mati Vijaka pođe da ih traži. Kad ih je našla, dovede ih kući uz dobru kaznu. Potom siđe na obalu da posmatra obredno kupanje. Sa zanosom je slušala pevanje, a njene zenice napuniše se sjajem onih koji su izlazili iz plavih talasa, dok se sa njih slivala voda.

Iz mase sveta koja je stajala iza sveštenika uzdiže se molitva. U opštem zanosu, svi prisutni predano su primali životne snage koje su dolazile od Sunca.

Uskoro posle iskrcavanja na peruanske obale, Španci su imali prilike da prisustvuju jednom takvom obredu. Po prvi put stranci su bili upoznati sa misterijama kulta Sunca.

Zadivljen, jedan od oficira koje je to gledao, nije mogao da zadrži uzvik divljenja: „Eldorado"!11

Od tada je ova reč postala legendarna. Vekovi su prolazili, a izraz „eldorado" poprimio je novo značenje: „raj".

DEČAK, MESEC I ZLATNI KROMPIR

Prvi mesec u godini Inka počinjao je 21. decembra i bio je posvećen mesecu. Preblaga Kilja sijala je opalnom svetlošću tog prvog dana u godini. Runo, mali Indijanac, gledaše je tužnim okom.

Otac toga dečaka bio je očajan. Živeo je bez nade, ne izlazeći iz kuće. Bilo je vreme da se obraćujući polja. Indijanci su okopavali kukuruz, krompir i oku(13). A on, siromašak, nije imao zbog čega da izlazi u polje, jer nije imao zemlju.

Dakle, toga meseca decembra, Runo je to znao, njegovi roditelji prizivahu duh svoje stare bake, koja je otišla vrlo daleko u zemlju bogova. Dete se sa svoje strane obrati mesecu i reče mu:

— Budi milosrdna prema nama, draga Kilja, podari mome ocu jedno polje.

A kako je bio vragolan, dodade:

— Kilja, izađi iz te svoje nepokretnosti za trenutak. Namigni na mene!

Oblak pređe preko Zvezde Noći i zakloni joj jedno oko beličastim velom.

Runo se nasmeja. Kilja me je razumela, pomisli i zaspa spokojno.

Sutradan se dečak probudi vrlo raspoložen. Kao i uvek, pođe roditeljima da ih pozdravi. Otac i mati su, kao i svakoga dana, strpljivo krpili staru odeću.

Sedeći na podu, roditelji mu otpozdraviše.

Tada uđe u kuću čovek i obrati se ocu:

—Susede, ja znam da ti nemaš svoje polje koje bi obrađivao. Zato sam došao da te zamolim da mi pomogneš. Sin mi je bolestan i

potrebne su mi tvoje ruke da ga zamene.

Zatim bogati Karuo ode i ne sačekavši odgovora.

Runo je razmišljao:

„Kilja, da li si zaista tako velikodušna i dobra kako svi govore?"

Uto žena reče svom mužu:

— Hajde, uzmi svoju praćku. Možda će ti zatrebati da odagneš zveri koje bi došle da unište rod dobroga suseda.

Dok je to govorili, uze iz kotarice klip kukuruza, koji su čuvali da se jede u mesecu decembru, i dade ga mužu.

Dete prošaputa sasvim tiho:

— Kilja, ti si nam zaista prava sestra!

Karuo je išao oko svoga polja, u pratnji svoje žene. Indijanka je nosila bubanj i udarala u njega snažnim, čestim udarima, što je proizvodilo veliku buku. Uz to je po taktu udarala bosim nogama o tvrdu zemlju. Sva ta buka nije bila nikakva igra, već je njome trebalo da se zaplaše štetni insekti koji su tokom zime spavali pod zemljom.

Karuo, noseći alat, čekaše siromašnog Indijanca. A kad je ovaj stigao, bogati sused mu dade motiku i njih dvojica se zajedno dadoše na posao.

Siromašni Indijanac, ne dižući glave, okopavao je krompir. Bez predaha obavljao je posao, jer je bio srećan što i on nečemu koristi. Iako rod sa polja nije pripadao njemu, osećao se korisnim, a to je za njega mnogo značilo.

Sunce se već bližilo zapadu. Vazduh je bio topao. Bio je početak leta(14). Dan se bližio kraju. Karuo pljesnu rukama u znak polaska. Tog trenutka siromašni Indijanac uzviknu radosno: izvlačeći motiku, iskopao je ogroman krompir. Ali to nije bio krompir kao drugi. Neobična krtola odjekivala je kao zvono kad bi je metalna motika dotakla.

Krompir je zaista bio ogroman. Karuo se saže i uze ga u ruku, ali je krompir bio tako težak, da ga brzo spusti na tle.

Oba Indijanpa shvatiše da je taj tobožnji krompir bio veliki zlatni grumen i da je vredeo čitavo bogatstvo.

Karuo, koji je bio vrlo bogat, uz to i vrlo dobar, izrazi Indijancu svoju radost zbog ovog srećnog nalaska, jer je dragoceni predmet postao svojina onoga ko ga je našao.

— Nosi ovo zlato i neka ono donese izobilje tvom siromašnom domu.

I Runo je bio srećan. Posle toga događaja, svako veče bi tražio pogledom mesec i uvek bi mu nestašno namignuo u znak zahvalnosti i ljubavi.

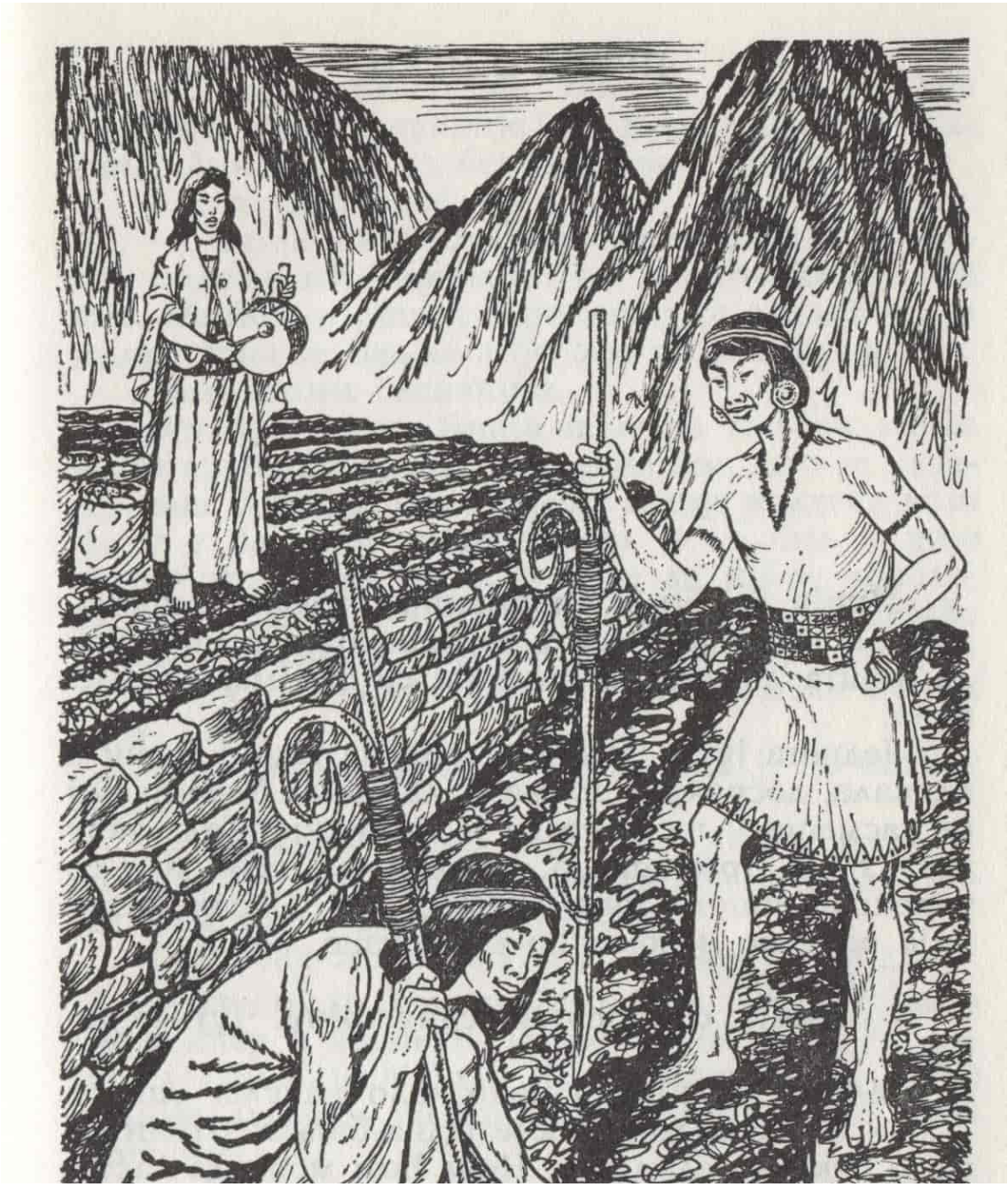

PRIČA O IGLI

Inija je bila siromašna, toliko siromašna da joj se kroz rite videla koža, a nije znala ništa da smisli kako bi se bar malo zaodenula.

Jednoga jutra dok je sedela na jednoj steni i plakala, doskakuta do nje mala lama. Devojka joj se nasmeši i naže se da je pomiluje. Tada začu neki glas. Preplašena, pogleda oko sebe, ali se unaokolo ništa nije micalo. Ni dašak vatra nije remetio nepomično kukuruzno lišće.

Glas reče:

— Inija, otkriću ti jednu tajnu. Čuj me dobro.

Mlada Indijanka radoznalo načulji uši.

— Tu na padini raste jedna biljka. Otidi do nje i otkini jedan trn. Njim ćeš moći da sastaviš te rite koje pokrivaju tvoje telo.

Glas je zvučao zapovednički.

Lamica odskoči unazad, pa ponovo progovori. Ali ovoga puta mnogo blaže:

— Inija, draga, veruj mi i učini što ti kažem.

Lama nastavi:

— Uskoro će se sve žene iz tvoga plemena služiti trnom opuncije(15) da krpe poderane tkanine. Dakle, daj se bez oklevanja na posao.

I glas još reče:

— Inija, ti ćeš biti blagoslovena. U svakoj kolibi izgovaraće se sa poštovanjem tvoje ime. Ne boj se ništa i postaraj se da dođeš do jednog trna te biljke koju sam ti pomenula.

Lama zatim odskakuta.

Ostavši sama, Inija poče da sanjari kakva će to sreća biti, ako je istina ono što je kazala lama. Devojda pruži ruku prema kaktusu koji je tu u blizini rastao. Bila je to biljka čije oštro trnje nije mamilo ljude da joj se približe. Ali Inija je bila poslušna devojka. Priđe oprezno opunciji, otkide najlepši trn i, zasekavši ga u osnovi, načini od njega mali oštri alat.

Sva srećna otrča u kolibu gde ju je čekala mati.

— Majko — reče ulazeći u bednu izbu — evo šta će nam korisno poslužiti za naše suknje u ritama i poderane ogrtače.

Govoreći to, mala Inija pokaza majci trn.

Mati joj je bila pronicljiva žena. Pogleda svoju kćer i nasmeši joj se, pa ne čekajući više dohvati neobični alat, iščupa iz svoje kudelje dugačku nit i načini petlju oko trna opuncije.

Inija je shvatila šta majka time želi da postigne. Iz korpe u kojoj su bile složene rite cele porodice uze jednu haljinu tako poderanu, da više nije ni zasluživala to ime. Njih dve dadoše se svojski na posao. U trošnoj kućici moglo se čuti kako muva leti. Ni jedna ni druga nisu gubile vreme.

Celog dana su radile. Oko njih se gomilala sva odeća koje je bilo u kući. A uveče zavlada veselje V kolibi. Poderane i iznošene stvari izgledale su kao nove; zahvaljujući igli načinjenoj od opuncije. sve je bilo zakrpljeno.

Tako je pronađena igla. Ona će za žene zemlje Inka postati neophodni pribor za rad.

Od tada se često govorilo o mladoj i siromašnoj devojci Iniji, koja je postala bogata jer je poslušala savet male lame i uzbrala opuncijin trn.

IDOLOVA OSVETA

Prošlo je već mnogo vremena od Najlampove smrti. Posle njega još mnogo kraljeva iz njegovog roda vladalo je zemljom Čimu. Jedan od njih bio je Fempeljek.

Fempeljek jedne noći pođe krišom u hram u kome se nalazila najveća svetinja zemlje: kip od žeženog zlata, najdragoceniji među svim ostalim kipovima i predmet najvećeg obožavanja. Niko ga nije smeo ni dotaći. On je bdeo nad sudbinom naroda.

Fempeljek je išao opreznim korakom. Stigavši do hrama zastade obazirući se, zatim uđe.

Najpre naiđe na kip posvećen boginji noći, sav obavijen plavičastom svetlošću. Čuvale su ga mumije. Prizor je bio čudesan.

Rodonačelnik Najlamp stajao je kraj Meseca. Njegova kosa, posuta srebrnim prahom, svetlucala je blagim sjajem. Izgledalo je da mrtvi predak neodobravajuđi prati pogledom Fempeljeka.

Vladar pređe u drugu dvoranu. Tu je Jutarnja zvezda duge talasaste kose držala u ruci baklju, dok su zvezde, njene pratilice, nudile kupe pune voća.

Zatim prođe kroz pretposlednju odaju. Tu se nalazio Iljapa — munja.

Najzad Fempeljek stiže do čuvenog idola, Sunca, koji je Najlamp doneo sa sobom iz svetih krajeva.

Kip je izražavao moć i silu, zadržavajući i sve osobine ljudi. Ne mnogo velik sveti predmet brzo nestade u vladarevom ogrtaču. Pošto je počinio tu svetogrdnu krađu, Fempeljek neometano pođe natrag.

Vrativši se u palatu, stavi dragoceni predmet u dvoranu u kojoj, je zasedavao savet.

Sutradan prvosveštenik, opazivši da nema idola, dođe i pade pred noge svoga vladara. Ovaj se tobože začudi i licemerno ga upita za uzrok njegove posete.

Sveštenik mu reče da je idol nestao, te je time obesvećen hram, što će, neminovno, navući prokletstvo na sve njih.

Fempeljek, želeći da uspokoji čuvara svetilišta, reče mu:

— Ne boj se ništa, ja, tvoj gospodar, ja sam to učinio. Ali ono što je tebi nepoznato jeste da mi je u san došao sam Najlamp i zahtevao od mene da uzmem idola i prenesem ovde, gde će biti bezbedan.

Nekako u isto vreme dok je Fempeljek sa sveštenikom razgovarao, ustala je carica. Dvorkinje je stadoše opremati. Odjednom Zena, čija je dužnost bila da carici prinese kraljevsku odoru, zanese se i pade. Obuze je drhtavica, pa nije mogla da se podigne. Stade jecati. Iz njenog grla diže se nekakav zagrobni glas:

— Kroz usta Zene, ja se javljam. Ja sam Najlamp, vaš praotac. Kralju, ljudi i žene, čujte moju osudu: Nedelo kralja Fempeljaka pokrenulo je sve sile prirode. Kazna će vas uskoro stići. Proklet neka je vaš kralj zauvek!

Glas rodonačelnika odjeknuo po celom kraljevstvu. Na ispaštanje nije trebalo dugo čekati. Danima i danima bujice vode slivahu se sa neba. Po poplavljenim dolinama ljudi su umirali, nošeni pustošnim talasima. Ipak, deo stanovništva koji se sklonio u planine, spasao se. Kiše prestadoše i preživeli siđoše iz svojih pribežišta.

Svi koji su izbegli smrti optužiše Fempeljeka za strahovitu nesreću koja se sručila na njihovu zemlju. Uhvatiše ga i baciše u more svezanih ruku i nogu.

Tako se ugasila dinastija koju je zasnovao kralj Najlamp.

DOLAZAK OSVAJAČA

Od onoga dana kada je Nunjes Balboa otkrio svom prijatelju Fransisku Pisaru postojanje zemlje zlata na jugu kontinenta koji je upravo otkrio, Španac nije prestajao da misli na taj novi raj.

Pisarovi ljudi, uprkos patnji i lišavanjima prilikom prve ekspedicije na moru oko Antila, čekali su od svog vođe naredbu da krenu V otkrivanje novih krajeva, različitih od onih ranije osvojenih, zaraženih komarcima, sa prašumama u kojima su vrveli krokodili i zmije, jer su to bili slavoljubivi ljudi, uz to željni bogatstva.

No Pisaru je na prvom mestu bilo stalo do slave. Trebalo je, stoga, brzo da dela, kao što je to radio Fernando Kortes, osvajač Meksika. Računao je da će ga poslužiti sreća da osvoji prostrane teritorije, koje bi mogao da ponudi svom vladaru, Karlu Petom. Jer Pisaro je bio iz Kastilje, a u toj surovoj i neplodnoj zemlji čast i prestiž vredeli su više od izobilja i bogatstva.

Kapetan Pisaro odluči da preduzme pohod koji bi njega i njegove pratioce odveo u tu čudesnu zemlju. Osam godina napora, nerešenih borbi, svakovrsnih sukoba bili su dovoljna priprema za ova poslednji podvig.

Fransisko Pisaro, Almagro, Fernando Luke i Ruis ukrcaše se na svoje karavele. Lutali su dugo Tihim okeanom koji im je bio nepoznat. Ovakvo putovanje bilo je dosadno ljudima, željnim akcija, te se dogovoriše da se razdvoje. Ruisova karavela će se izdvojiti, a ostali će nastaviti put juga.

Pučina je zaslepljujuće blistala; svakog jutra osmatrač sa Ruisove karavele tražio je na horizontu tamnu tačku, pa da vikne: „Zemlja“, ali, avaj, ništa se nije pojavljivalo u beskonačnom plavetnilu.

No jednoga dana diže se graja na brodu. Španci ma se približavao jedan splav na kome ugledaše domoroce mrke kože.

Splav, načinjen od spojenih debala, sa trougaonim jedrom i kolibicom na sebi, zaustavi se kraj njih.

Konkvistadori(16) gledahu radoznalo i pomalo začuđeno ove pridošlice. Shvatajući značaj ovog iznenadnog susreta, Ruis pozva neznance na brod, jer je Španac opazio da ovi Indijanci ne liče na divljake na koje su naišli kad su se iskrcali u Panami.

Uz mnogo pokreta domoroci su pokušavali da se sporazumeju sa njima. Svako je hteo da iskaže svoje zadovoljstvo pred strancima bledog lica. Bili su ponositi na ono što su sa sobom doneli. Bile su to teške zlatne tkanine, ukrasi, pehari optočeni dragim kamenjem i sanduci puni zlatnog praha. Sve ovo nudili su novim prijateljima.

Ruis, zadivljen, slušaše ne razumevajući šta ovi posetioci govore, jer nije znao njihov jezik. Ali sva ova bogatstva, razastrta pred njima, rečito su mu govorila da zemlja zlata nije daleko.

Dva čoveka sa bogatog splava, krcatog ovim stvarima, ostadoše sa Ruisom koji se poduhvati da ih nauči španskom jeziku. Osvajačima su bili potrebni prevodioci.

Otkako su doplovili u blizinu mesta Tumbes, iznenađenjima za osvajače nije bilo kraja. Jer to je zaista bila zemlja zlata, koju su upravo otkrili.

PETAO KOJI GOVORI

Toga dana, žene i ljudi čekali su od izlaska sunca da se pojave Virakočini izaslanici. A Španci, otkako su se ukotvili na pučini ispred Tumbesa, nisu se iskrcali, već su pravili samo kraće upade duž obale.

Stanovnici grada okitili su cvećem i grančicama dovratnike svojih kuća, a neki imućniji doneli su i voće da ga ponude strancima.

Uzbućenje sveta bilo je na vrhuncu, odasvud su se čuli uzvici.

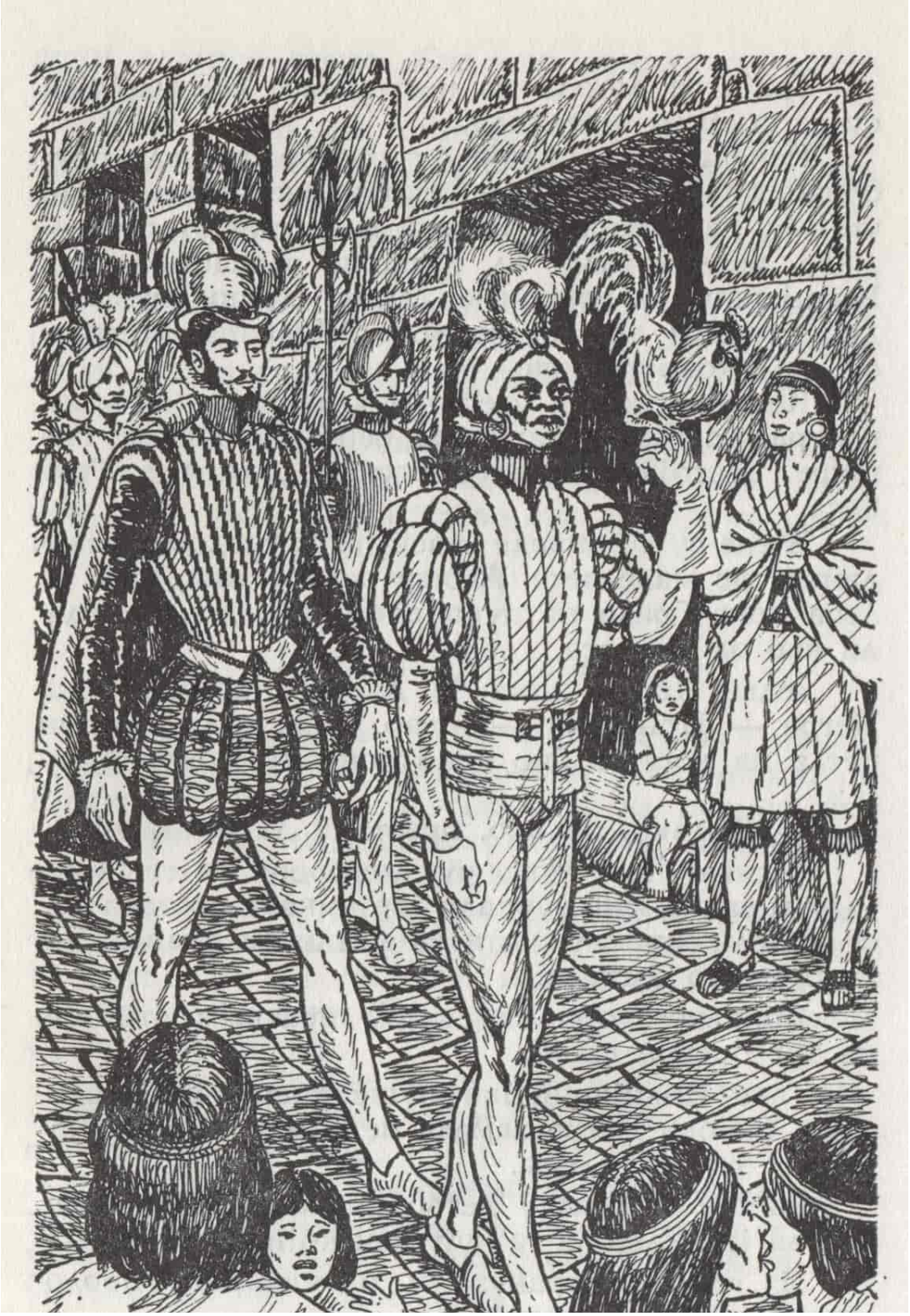

— Dakle, došao si da vidiš bledolike, sad možeš i da umreš — reče jedan od onih što su čekali duž puta.

— Imaš pravo — odgovori drugi — ali Mama Koča je molila Kilju da me još malo ostavi uz njenu suknju, kako bih se mogao nagledati tih bogova koje nam šalje more.

Graja se dizala iz nestrpljive gomile. Svi su se smejali i šalili.

Iznenada nasta tajac: grupa belih ljudi približavala se u pratnji nekolicine crnih ljudi, čiji su se zatupasti nosevi i visoki stas upadljivo razlikovali od lica i zdepastih tela Indijanaca sa peruanske obale. Crnci su paradno stupali noseći poklone Španaca za gradske velikodostojnike.

Kopkvistadori, utegnuti u odeću od crvenog velura, noseći gordo svoje perom ukrašene šešire, dostojanstveno su stupali ulicama Tumbesa.

Žene su se divile stasitom i gordom komandantu ove male čete, Alonsu de Molini, čija je lepa crna brada na purpurnom prsluku izgledala kao od abonosa.

Jedan crnac, koga je Alonso prozvao Boka Negra — Crnousti — išao je na čelu, noseći petla na koga je bio vrlo ponosit. Govorio mu je:

— Polako, polako, prestani da brbljaš!

Uživajući u prizoru, domoroci su se kikotali i zadivljeno gurkali jer nikada do tada nisu videli živinu, niti su mogli da zamisle da tako nešto postoji.

Konkvistadori sa svojom pratnjom stigoše na trg prepun sveta.

Tada Indijanci nagrnuše prema pridošlicama, a Boka Negra zamaha petlom u ispruženoj ruci u znak pozdrava.

Baš u tom času petao snažno zakukurika, kao da je želeo da ga čuju svi koji se tu nalaze.

Iz gomile, zgranute i oduševljene, prolomiše se veseli uzvici.

Jedna Indijanka osmeli se povicima svojih saplemenika i priđe crncu. Obraćajući se u smehu petlu, reče:

— Pa i ti umeš da govoriš? Onda zamoli svoga gospodara da nam objasni šta hoće od nas.

Zatim poigravajući priće Alonsu de Molini, pruži ruku i potegnu ga za bradu.

— Ah, znači, nju ti je tvoj bog dao — reče bezočnica videći da joj dlaka iz brade belog čoveka ne ostaju u ruci.

Toga dana svi su se mnogo veselili i razićoše se vrlo raspoloženi.

ĆUDLjIBA ŽELjA PRINCEZE INKA

Fransisko Pisaro tek što je stupio na obalu kod Tumbesa. Karavela je ostala ukotvljena na pučini, u vodama Tihog okeana.

Osvajač nije prestajao da razgleda obalu na kojoj su bile sagrađene male kuće u kojima su živeli „dugouhi", kako su ljudi iz njegove pratnje nazivali Indijance zbog neobične izobličenosti ušiju usled nošenja umetnutog teškog zlatnog koluta.

Već su po celom tom kraju, čak do grada koji se nalazio nedaleko od sadašnjeg Santa Kruza, počeli da kruže glasovi o tajanstvenim strancima koji su se iskrcali u njihovoj zemlji. Pričali su o njihovim običajima, čudili su se boji njihove kože. Tako je i Kapiljana, princeza Inka, čula za njih. Ona je bila lepa i mlada i gorela od želje da upozna te bradate ljude.

Zapovednici karavela ukotvljenih kraj Tumbesa dobiše jednoga dana darove: voće i povrće, koji su od tada svakodnevno stizali u velikim količinama. Ove pošiljke pratile su poruke koje su dolazile od jedne princeze Inka; ona je uveravala strance u svoje dobre pobude,

tvrdila da prema njima gaji prijateljstvo, nudeći im sve moguće dokaze o svojoj dobronamernosti. Znala je da su osvajači nepoverljivi, ali je njihova opreznost bila opravdana neprijatnim iskustvima koja su do tada imali.

Princeza je bila uporna žena i imala je samo jednu želju: da se popne na španske brodove i vidi one koji njima upravljaju.

Zainteresovan upornošću mlade princeze Inka da sa njim i njegovim ljudima uspostavi dobre odnose, Fransisko Pisaro posla u Kapiljanin dvor nekoliko svojih časnika. Oni se vratiše oduševljeni posetom. Princeza ih je primila sa velikim počastima, dočekala ih sa već pripremljenim obedom. Prema običaju, princeza je lično hranila i napajala svoje goste: stavljajući jelo na zlatnu lopaticu, prinosila ga je njihovim ustima. Na isti način pojila ih je i pićima. Za vreme obeda plemenita Inka nije prestajala da uznosi njihovog gospodara. Po obedu diže se i reče jednom po Pisarovih poslanika:

— Recite svom gospodaru da sam usnila san i u tom snu videla ga moćnog i lepog kao boga mgnje.

Već posle dva dana, kapetan Pisaro, izlazeći u susret želji princeze Inka, posla po nju svoje ljude. Uz uobičajene Španske počasti ovi je dovedoše na brod.

Kad je ugledala prekrasnu lađu, princeza uzviknu zadivljeno; zabavljala se kao devojčica svim onim što je videla. Izgledala je velelepno onako bogato odevana i ukrašena nakitom.

Pratile su je dvorkinje, noseći nakit koji nije mogla da stavi na sebe, toliko ga je bilo. Prizor je bio neobičan, a pogotovo što su je pratile dve male životinje, noseći na lećima srebrne kovčežiće.

Na karaveli, Pisarovi ratnici gledali su sa čuđenjem ovu neočekivanu posetu.

— Gle — reče jedna od mornara — to su male kamile.

To je bilo prvi put da vide lame.

Drugi će na to:

— Znači da ima pustinja u ovoj zemlji.

Kapetan Pisaro primi posetiteljku sa svim počastima prema njenom rangu, pokazujući da je vrlo počastvovan njenim dolaskom. Poklonivši se duboko princezi Inka, reče joj:

— Gospođo, za mene predstavlja veliku čast da vas primim. No znajte da vas to prima moj gospodar, svemoćni Karlo Peti.

Po prvi put u istoriji osvajanja jedna žena iz zemlje zlata bila je primljena kod ljudi bledoga lika.

PRINCEZA PRIMA PISARA

Na žalu Tumbesa princeza Kapiljana, okružena svitom, čekaše Fransiska Pisara. Pozvan na gozbu pod prinčevskim šatorom, Španac je pustio da ga čekaju. Ipak, sve je proteklo u najboljem redu. Indijanci i Indijanke mahali su palminim grančicama i kukuruznim lišćem u znak pozdrava.

Dvanaest poglavica — kasika — u čamcima od drveta balze čekahu na znak svoje gospodarice. Na dati znak, zaveslaše prema karaveli. Princeza j₽, da bi uspokojila Špance, poslala ove poglavipe kao taoce. Tako su Španci mogli da se odazovu njenom pozivu uz punu sigurnost.

Princeza je priredila gozbu u hladu jedne šume. Videći zlatno posuđe i raskošno ukrašen prinčevski šator, osvajačima je bilo jasno da ona nije bila samo ljubazna, već i veoma bogata.

Predusretljiva Kapiljana ih je, u znak počasti, posadila za svoj sto. Ali Pisaro, čovek hladan i uravnotežen, jeo je ne govoreći ni reči. Ipak, kada su po završenom obedu svi već pomišljali da se dignu od stola, on se obrati princezi:

— Vrlo cenjena princezo — reče svojim grubim glasom — želeo bih da vam izrazim svoju zahvalnost, kao i zahvalnost mojih ljudi. Moj gospodar, vrli katolik Karlo Peti, prima istovremeno sa mnom ove počasti. Uveravam vas da će mu biti vrlo drago kada ga o ovome budem izvestio.

Pisaro nije propuštao nijednu priliku da podseti Indijance na ime onoga kome je verno služio.

Nasmejana, princeza je slušala ovog heroja mora. Mama Koča joj i nije mogla poslati drugačije do izuzetne ljude. No Kapiljana nije shvatila sasvim ko je taj kralj i gde vlada.

Govor Španca malo-pomalo uzimao je sve neočekivaniji obrt i ona se prestade cmerekati.

Pisaro je svojim visokim stasom nadmašivao celi skup i gledaše je netremice vrlo ozbiljnog izraza lica. Naglasi da on nije samo prost ratnik niti pljačkaš blaga: njegovo plemenito srce ožalostilo se kad je saznao za neke običaje Inka. Bio je i sam svedok prinošenja ljudskih žrtava u ovoj zemlji.

— Vaša milost — reče obraćajući se princezi — ne zna da vaša vera počiva na lažnim istinama i da se ne mogu prinositi na žrtvu bogovima nevini ljudi.

Lice princeze posta tužno.

— Ne žalostite se, gospođo, zbog ovoga što vam govorim — reče dižući glas. — Ne mogu vam bolje izraziti svoju zahvalnost što ste nas tako srdačno primili, nego otkrivajući vam postojanje jednog boga za koga vi još niste čuli.

Španac je smatrao sebe nosiocem uzvišene misije. Nije to ni za trenutak zaboravljao i njegova poseta princezi trebalo je da posluži hrišćanstvu. Sa zanosom nastavi:

— Plemenita princezo, uskoro će meću vaš narod doći sveštenici koje šalje kralj, moj gospodar.

I naklonivši joj se, tiho reče:

— Mi vam samo želimo dobro!

Dohvativši zastavu Kastilje na kojoj je bila ispisana deviza njenih vladara — „uvek još više" — on je naglo razvi. Zatim pozva sve Indijance koji su se nalazili oko njega da mahnu zastavom kao što je to on učinio, što ovi sa veseljem ispuniše.

Fransisko Pisaro, branitelj prava njegovog veličanstva vrlog katolika imperatora Karla Petog, upravo je postigao jednu od svojih mirnih pobeda.

„CEV KOJA BACA VATRU"

Kapetan Pisaro posla jednog svog časnika princu Inka koji je boravio u blizini Tumbesa.

Kada se Alonso de Molina vratio i ispričao šta je sve video, Pisaro mu nije poverovao, toliko je njegova ggriča izgledala nestvarna. Jer Molina nije prestajao da uznosi i hvali sve što mu je plemeniti Inka pokazao. Vodio ga je guverneru palate Sijoijok Apo u kojoj se nalazilo blago. Španac, zasenjen, imao je utisak da se nalazi u nekom raskošnom dvorcu Andaluzije.

Pisaro nije hteo da se osloni samo na te prve utiske. Zato posla još jednog od svojih pratilaca da proveri Molinina kazivanja. Odredio je da to bude Pedro de Kandija.

Naoružan od glave do pete, sa čeličnim šlemom, štitom u ruci, mačem o bedru, puškom arkebuzom o ramenu, Pedro je bio ponosan na samoga sebe. Gledajući ga kako prolazi, Indijanci su usklicima iskazivali svoje zadovoljstvo. Nikad se takvo stvorenje pred njima nije pojavilo. Špančev oklop sijao je hiljadama vatri i masa sveta koja se okupila putem kojim je prolazio šaputala je zaprepašćeno:

— To je bog Sunca, Virakoča osvetnik.

Kako se i moglo očekivati, jedna takva ličnost izazivala je oduševljenje i kod ostalih stanovnika Tumbesa. Kandiju su njegovi domaćini celoga dana vodili i pokazivali mu sve što je želeo da vidi. Kako je izrazio želju da vidi tvrđavu, odveli su ga i tamo.

Kao iskusan vojnik, Kandija je sa interesovanjem razgledao moćna utvrđenja. Tvrđava Pukara, trostrukih zidina, nagna ga da se dobro zamisli, jer je uvideo kolika je moć ovih ljudi, koju je većina njegovih drugova smatrala bednim divljacima. Nije bilo kraja sve

novim i novim iznenađenjima. Na kraju Kandija poče shvatati Indijance ozbiljno.

Otkako je njegov posetilac stigao, princ nije skidao očiju sa osvajačeve puške. Dok se njegov gost divio gradskim bedemima, princ ne izdrža više, već dotače rukom oružje.

— E, moj prinče, ova stvar ovde nije igračka! — i ratnički gestom Španac skide slavnu arkebuzu sa ramena.

Svestan utiska koji će među prisutnima proizvesti, vitez opali iz puške.

Princ odskoči unatrag i, očiju dignutih uvis, pratio je pogledom dim izazvan pucnjem.

Da, to je doista bila „cev koja baca vatru".

— Evo kako se u Španiji odaje počast prijateljima — izjavi Kandija hvalisavo.

Prisutni nisu mogli doći k sebi. Pavši na kolena, govorili su:

—To je Iljatiksi, bog Munje!

— Živeo Iljatiksi! Živela svetlost! — vikali su još.

Kad se Kandija vratio na karavelu i ispričao šta je video, Pisaro je morao da poveruje i Molininim kazivanjima.

BRAĆA NEPRIJATELjI

Huaskar i Atahualpa, po smrti svoga oca Huajne Kapaka, postali su, iako braća, smrtni neprijatelji.

Pokojni car imao je dve žene i od svake po jednoga sina. Po zakonu Inka, presto je imalo pripasti Huaskaru, jer je on bio prvorođeni sin carice, a drugi sin bio je od druge žene, koja je Huajni Kapaku bila milija.

Car je predao maskapaiču mlađem sinu Atahualpi. Zato je princ Huaskar poveo borbu protivu svog polubrata, carevog ljubimca, da bi mu preoteo ovo znamenje, znak carskog dostojanstva.

Jednoga dana, iskoristivši trenutak nebudnosti telohranitelja, Huaskar uhvati svoga polubrata i zatvori ga.

Uz pomoć svojih žena, Atahualpa uspe da pobegne. Našavši se ponovo na slobodi, nastavi borbu. Shvatio je da je u pitanju prestiž i carska moć, jer su plemena koja su se izjasnila za njega čekala dokaze da je on naslednik.

Jednoga jutra princ Atahualpa probudi se zle volje. Razmišljao je šta da radi. Uto mu pade na um jedna misao:

Brzo se diže i naredi svom glavnom komorniku da okupi sve njegove žene i sve dvorske velikodostojnike, a zatim mu naloži da sazove i Savet staraca.

Pred starcima i celim svojim dvorom Atahualpa uze reč:

— Ja, Atahualpa, Tiksi Kapak, gospodar sveta, naslednik sam maskapaiče voljom Sunca.

Govoraše očiju upravljenih prema svetlosti koja je padala sa tavanice, kao da je pogledom tražio boga koga je prizivao:

— Moj brat Huaskar ne može mi više ništa. Bog Inti mi se javio — reče ozbiljnim glasom. — Uspeo sam da pobegnem iz kužne mračne tamnice, gde su me zatvorili, jedino zahvaljujući Intiju, koji me je oslobodio.

Digavši gordo glavu, Atahualpa završi pretećи:

— ljudi, ovo što ću vam sada reći, baciće u očajanje one koji žele moju propast!

Svi prisutni padoše na kolena. Dostojanstveno, svestan utiska koji je proizveo na velikodostojnike svoga plemena, Atahualpa nastavi:

— Uzvišeni Inti gledao me je netremice i odjednom se zidovi moje tamnice obasjaše. Opazih kako mi se ruke i noge smanjuju, telo mi pokriva krljušt, lice postaje sve šiljatije. Za nekoliko trenutaka postao sam tako dug i tanak da sam, preobrazivši se u zmiju, uspeo da se izmigoljim iz tamnice.

Zaprepašćenje se ogledalo u očima savetnika, ali istovremeno i divljenje.

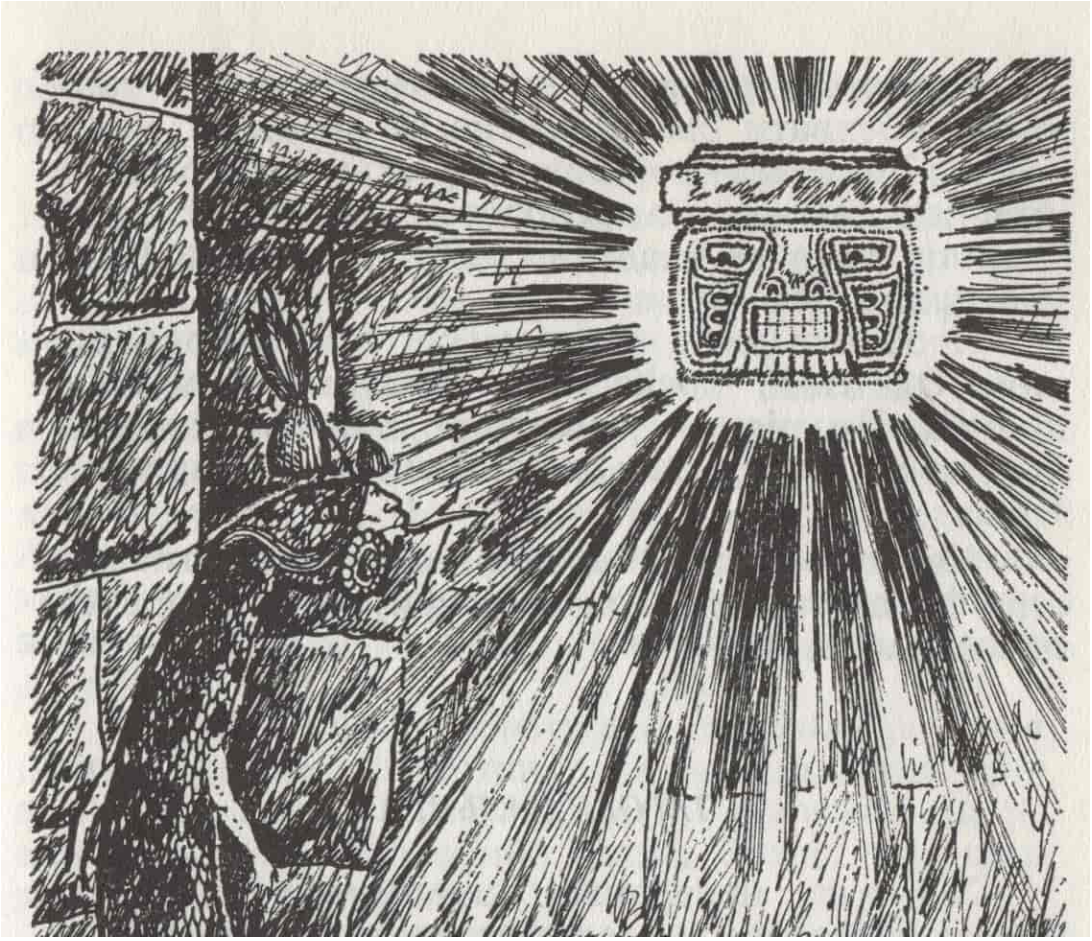

Atahualpa načini rukom zaštitnički znak, kojim obuhvati sve prisutne, i dodade:

— Više mi moj brat Huaskar ne može ništa, jer sam stekao mudrost i moć zmije, ja ću biti taj koji će vladati sudbinom naroda Inka, kao pravi bog Munje.

Neobična vest raširi se celim kraljevstvom. Od tada, sreća nije napuštala mladoga princa. Indijanci, sujeverni, poverovaše Atahualpi i priznadoše ga za naslednika prestola Inka.

Ali će se uskoro predskazanje ispuniti: carstvo će propasti a braća neprijatelji završiće nasilnom smrću.

ČAROBNA KNjIGA

Huaskar, nekadašnji pretendent na presto, bio je zatvoren, a cela njegova porodica pobijena. Atahualpa, njegov polubrat, preuzeo je zvanje vladara bez bojazni da će imati suparnika uprkos novoj opasnosti koja se nad njim nadnosila: dolazak stranaca, koji u njegovoj zemlji počeše da pokazuju ratoborne težnje. Ali Atahualpa nije gubio nadu u srećan ishod.

Večernja tama spuštala se nad Kuskom i sa sobom odnosila poslednje svetlo koje je slalo Sunce.

Atahualpa nije očekivao da će njegovi bledoliki neprijatelji, ne oklevajući, nastaviti započetu borbu. Nije mogao verovati da njegova velika vojska može biti poražena, a naročito da on, potomak boga Sunca, može postati zarobljenik smrtnika koji su došli iz krajeva do kojih, po njegovom mišljenju, bog Svetlosti nije dopirao.

Samouvereni Atahualpa potcenjivao je neprijatelja. A spremao mu se još veće poraz od onoga što je pretrpeo to isto popodne. Ne udostojivši se ni da digne pogled na grupu Španaca koji su mu prilazili, nije ništa preduzimao.

Kapelan, određen da zastupa Pisara pred plemenitim Inkom, zaustavi se ispred njega. Sveštenika je pratio Fernando Aldana i prevodilac Martiniljo. Ne obazirući se na prezrivo Atahualpino držanje, sveštenik otvori veliku knjigu povezanu crvenim velurom, sa srebrnim zatvaračem, i dade znak jednome od pratilaca da priđe.

Valverde poče pevajućim glasom da čita „zahtev" kojim se postavljao uslov da Inka prizna vlast kralja Kastilje, da se obavezuje da će lepo primiti izaslanike Karla Petog i da prihvata hrišćansku veru.

Martiniljo, prevodeći kako je najbolje znao, saplitao se stalno o pravne i verske izraze, ali bilo mu je glavno da nešto kaže.

Atahualpa je izgledao kao od mermera. U jednom trenutku, oborivši pogled, ugleda crkveni trebnik i lice mu ožive.

Prekinuvši reč Valverdeu, nestrpljiv i radoznao, vladar pokaza želju da pogleda knjigu. Prvi put u svom životu video je da neko čita i pretpostavljao je da ovaj, za njega tako neobičan predmet, sadrži neku čaroliju. A Atahualpa je hteo da upozna tajne svojih novih protivnika.

Pruži lakomo ruku prema Valverdeu. Videći da ga pogledom moli za knjigu, sveštenik mu je pruži. Atahualpa je dograbi grozničavo, pokuša da otvori zatvarač, ali u tome ne uspe.

Prinoseći knjigu uhu, uzalud je očekivao glasove koje je mislio da može čuti. Besan, Inka baci knjigu na zemlju, izražavajući tako svoje nezadovoljstvo.

— Pa ona i ne zna da govori! Možeš je uzeti natrag!

Ali uskoro je Atahualpa spoznao da ima zbog čega da se boji svojih neprijatelja, bradatih bledolikih ljudi.

PASULj

Premoreni drugim putovanjem Španci su trpeli glad i žeđ. Mali arapski konjići spoticali su se po kamenitom putu andske zemlje, a njihovi gospodari koji su ih jahali, izgubili su svako raspoloženje.

Obala je bila daleko a put, pun opasnosti, podsećao je osvajače da idu nimalo bezbednim predelom. Svi su ćutali. Samo nekolicina iz začelja tiho je među sobom razgovarala:

— Kako je to žalosno — reče jedan — ići ovako a ne znati kakav indijanski vrag može iskrsnuti pred nas.

— Vrag ili ne vrag, meni je trbuh prazan i krči od gladi.

— Kilometrima bez gutljaja vode, grozno.

— Zastanimo — reče jedan vojnik iscrpljen.

— Sačekajte me — reče Antonio. Bio je to mladić vedra izgleda. Jednim skokom skoči sa konja i spusti se niz padinu koja se protezala duž puta.

Španac dogledom pretraži celi horizont, ali ne ugleda nekakvu kolibu. Zatim se, iznenada, jedna devojka pomoli iza žbuna. Ugledavši četu, pobeže prestrašena.

Antonio, hitar kao i ona, potrča za njom. Devojka je poduže trčala, dok se ne zaustavi pred jednom kolibom i nestade je u njoj.

Pred kolibom je stara Indijanka mešala dugačkom drvenom kutlačom po velikom loncu. U njemu se kuvalo neobično jelo, neodređena mirisa. Španac je bio tako gladan da je malo mario šta se to krčka na vatri od uglja.

Žena, ugledavši vojnika, bila se tako preplašila da sve ostavi i skloni se u kolibu, sakrivši se u jednom kutu.

Španac, ostavši sam, promeša kutlačom. Zatim se odvaži i poče da jede jelo, koje su ove dve seljanke spremale za sebe. Takvo jelo do tada nije još probao, ali nađe da je ukusno.

Antoniovi drugovi, videći da se ovaj ne vraća i iskoristivši zastanak čete, pođoše da ga traže. Našavši ga kako sedi pored praznog lonca, povikaše:

— Lepo, dok ti tu sediš sit, mi neka pomremo od gladi!

Antonio se diže jednim skokom i odgovori smejući se:

— A, vi ste izgleda došli na gozbu! Suviše kasno, prijatelji. Sve sam pojeo. Ali, pričekajte.

Uđe u kolibu. Žena i mlada devojka, šćućurene u uglu, stiskale su uz svoje grudi nekakve vrećice, sa strahom su gledale kako im nametljivac prilazi.

— Hajde, stara veštice, daj mi to što si stegla uz sebe!

I ne sačekavši odgovor vojnik istrže vrećicu iz staričinih ruku. Otvori je, a unutra nije bilo ništa drugo do onakvi isti mali polumeseci, kakve je upravo jeo sa uživanjem. Bio je to pasulj, još nepoznat u Evropi.

— Ah, sveti Jovane! — uzviknu svojim promuklim glasom. — Jelo je bilo izvrsno. Sačuvaću ova zrna za uspomenu na dobar ručak.

Zatim dodade:

— Daću da se odsluži misa u crkvi, katalonske mi vere!

Četa nastavi svoje dugo jahanje. Uskoro je došlo do borbi između Inka i Španaca u kojoj su Inke bili pobeđeni.

Po završenom osvajanju, Antonio se vrati u Španiju. Prva mu je briga bila da ode u crkvu i ispuni svoj zavet.

Zatim, zadovoljna srca, pođe kući svoga brata. Porodica dočeka osvajača sa bučnom radošću.

— A, dragi Antonio, nebo te je štitilo. Zahvalimo mu — reče stariji brat.

Antonio im je pričao razne svoje doživljaje i nije zaboravio da ispriča i događaj sa starom Indijankom i izvrsnim jelom, koje ga je jednoga dana, kada su ostali bez hrane, spaslo da ne umre od gladi.

Vojnik se udari po bedrima i uzviknu:

— Imam jednu ideju! — Izvuče iz cepa nekoliko zrna koja je bio uzeo iz Indijankine vreće i brižljivo čuvao. Obraćajući se bratu, predloži mu:

— Tvoje polje još nije zasejano. Iskoristimo to da vidimo hoće li ovo seme proklijati u španskoj zemlji.

Što reče, to i učini. Vreme je prolazilo.

Jednoga dana kad je sunce naročito jako sijalo, nekadašnji vojnik uputi se svom bratu. Srete ga u polju.

— Dođi brzo, dođi brzo, Antonio!

Obojica potrčaše. Antonio vide da je semenje proklijalo i da se zemlja ukrasila novom biljkom. Grančice biljke nosile su duguljaste mahune, nabrekle od zrnevlja u obliku polumeseca, sjajnog i glatkog.

Kad su povrće obrali i skuvali, sva Antoniova rodbina poseda za sto pred ukusnim jelom koje je Antonio sam sebi darovao kada je bio u Peruu.

Pasulj je postao jedno od najtraženijih vrsta povrća u Španiji, a kasnije ga je upoznala cela Evropa(17), gde je postao veoma cenjen kao narodna hrana.

RAVNODUŠNI ATAHUALPA

Posle dugog iscrpljujućeg marširanja, vojska Fransiska Pisara stiže u Kahamarku. Na obližnjoj planinskoj padini ogroman logor prostirao se unedogled.

Tu je Atahualpina vojska bivakovala, a usred nje dizao se šator njenog vladara.

Grad Kahamrka izgledao je kao zamro i teški muk zavlada nad španskom vojskom, koja se smestila u obližnjoj dolini.

Atahualpa je saznao od ljudi iz Tumbesa da se stranci ponašaju kao ljudi i da nisu bogovi, kako ga je uveravao otac na samrtničkoj postelji. Princ Inka, čiju je radoznalost podstaklo sve ono što su mu kazivali o bradatim ratnicima, smatrao je da za njega, sina Sunca, mala španska vojska ne predstavlja nikakvu opasnost.

Imperator, kome je tada bilo oko trideset i pet godina, snažan i stasit, imao je ledeni pogled koji je uterivao strah u kosti svim velikodostojnicima carstva. Bio je naoružan od glave do pete kada je, vrlo hladno, primio Pisarovog izaslanika, Ernanda Sotoa. Shodno običaju koji je nalagao da niko sa vladarem Inka ne sme neposredno da saopšti, Atahualpino lice bilo je skriveno iza vela na kome su bile probušene dve rupe kroz koje je gledao.

Ali Soto je odlučno zahtevao da tu masku skine. Car otkri lice, ali saže glavu praveći se da i ne primećuje grupu stranaca koja je stajala pred njim. Preko prevodioca Martinilja Soto mu isporuči Pisarove pozdrave.

— Veličanstvo, moj gospodar Fransisko Pisaro pozdravlja vas preko mene i, po želji našega boga, moli vas da ga posetite.

Atahualpa, posle duge stanke, reče:

— Dobro.

Izaslaniku se učini da Inka nema veliku želju da se sretne sa njegovim gospodarem, sudeći po ovom lakonskom odgovoru.

Atahualpa ipak naloži svojima da mu kažu da će doći kroz dva dana.

— Ali u pratnji sve svoje vojske — naglasi. Zatim čudnim tonom dodade: — Neka kaže svome gospodaru da se nema čega bojati.

Špancu nije bilo do odugovlačenja ovog susreta i spremaše se da pođe, kada ga Atahualpa po prvi put udostoji svoga pogleda.

Tada Sotou pade na pamet jedna zamisao. Primetio je da Atahulpa pokazuje interesovanje za njegovog konja. Odluči da iskoristi svoj polazak da izvede nešto što će, po njegovom mišljenju, proizvesti snažan utisak na vladara. Lukavi Španac nije se prevario.

Uskoči u sedlo i prema najboljim običajima kastiljanske škole započe da izvodi niz lepih i veoma smelih vežbi od kojih je svima dah zastao. Svi su zadivljeno posmatrali prizor kakav do tada nikada nisu videli.

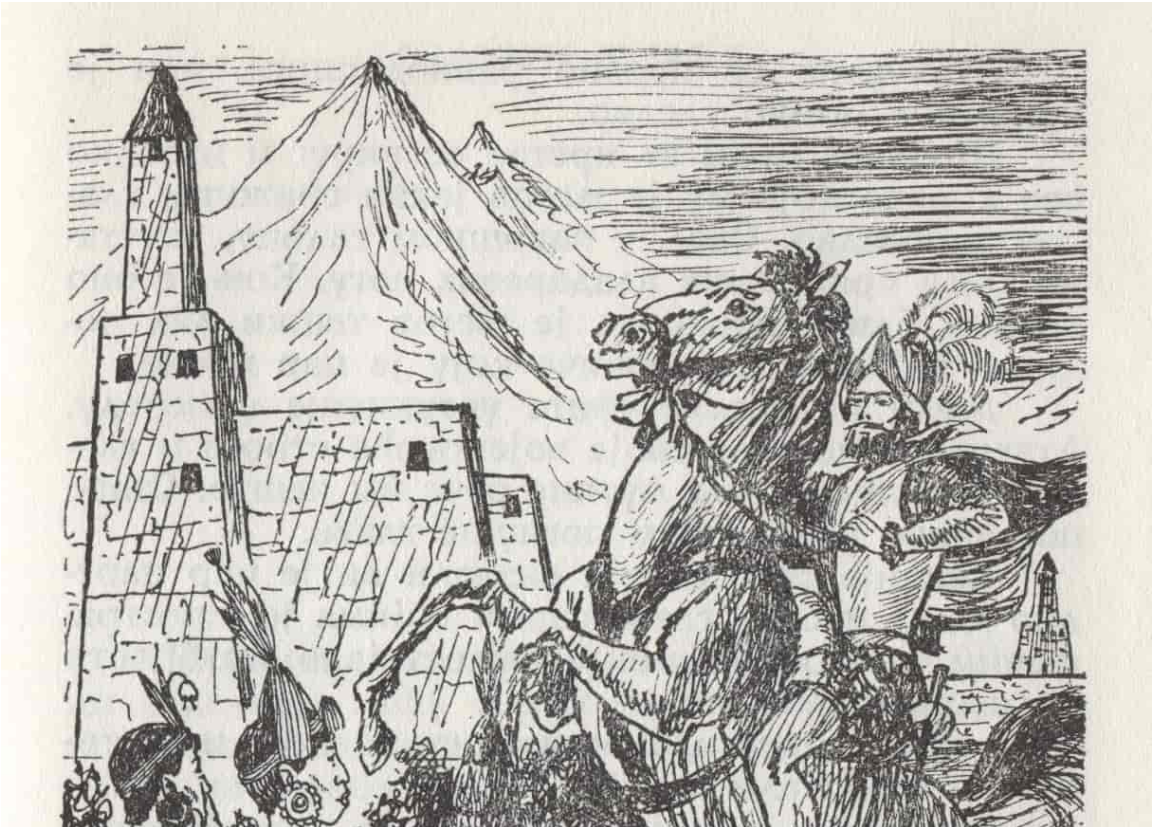

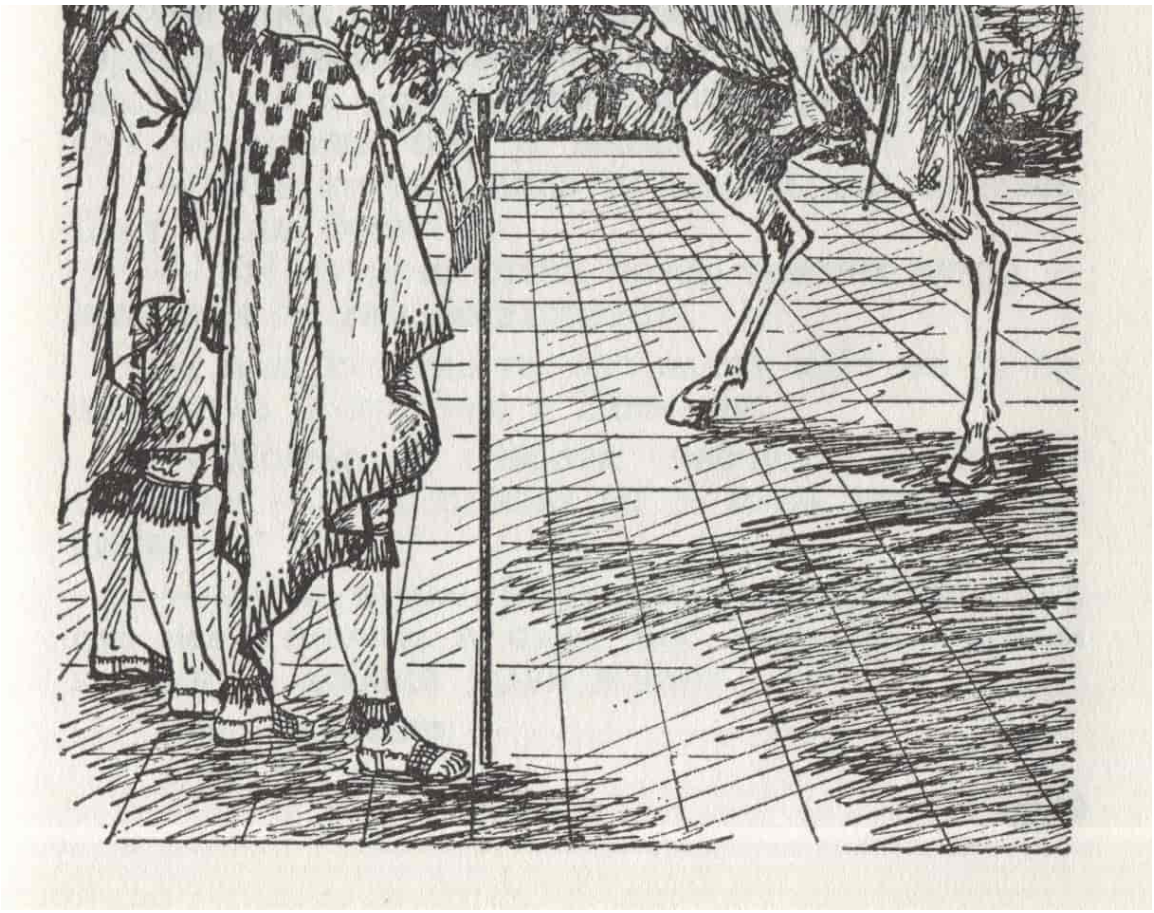

Atahualpa se pravio ravnodušnim, ali je kriomice pomno gledao.

Špančev crni at kretao se ukrug i izvodio sve korake koje mu je njegov jahač snažnim glasom zapovedao. Ovaj, u završnom galopu, zaustavi konja kraj samih vladarevih nogu. Konj je bio toliko blizu Inke, da je njegov teški dah podigao kićanke maskapaiče koju je car nosio.

Ljudi iz carske svite ustuknuše u neredu. Atahualpa pogleda svoje vojskovođe strogo i glasom zaglušenim od ljutine reče im nešto. Stare poglavice pokajnički pognuše glave.

Kasnije su osvajači saznali da je car naredio da se poseku glave svima kojima je, prestrašenim skokovima konja, nedostajalo hrabrosti i discipline.

— Zar nisu uzmakli pred jednom životinjom i vrištali kao babe?

Atahualpa je toliko držao do dostojanstva, da ni svojim podanicima nije dopuštao da na to ma i za trenutak zaborave.

ZLATNI KOLUT

Porazivši Atahualpu, vrhovnog Inku, Španci izdeliše među sobom basnoslovni plen. Nikad osvajači nisu videli toliko nagomilanog blaga na jednom mestu.

Evo šta se dogodilo u Kahamarki u palati svrgnutog cara. Nekoliko vojnika, koji su čuvali vladara, razgovaralo je. Mansio Sera, njihov starešina, bio je veoma radostan:

— Prijatelji, danas je veliki dan za mene. Postao sam bogat!

— Eh! — reče sitni čovek tužnih očiju — šta ćeš sa tim bogatstvom?

— Ali, pogledajte, ovo zlato koje mi je zapalo isto je kao ono u Španiji.

— Možda — odvrati čovečuljak sa omalovaženjem — ali hoćemo li se ikad vratiti kućama?

— Imaš pravo. Čemu nam sav taj plen ovde, gde nema ničega, a smrt nas vreba na svakom koraku — dobaci jedan vojnik.

Svi navališe:

— Hajde da se kockamo, da zaboravimo na sve naše tegobe.

Posedaše za sto.

— Hoće li ko da položi u igru svoj deo zadobijenog plena? — viknu jedan Španac.

Tada se diže Mansio Sera i reče:

— Upravo sam dobio od Pisara jedan zlatni kolut: Sunce.

— Znači ti si sada moćniji i od samog cara, jer poseduješ simbol njegovog božanskog porekla. Kladim se da nisi tako širokogrudan

kao on — reče jedan od njegovih drugova.

Mansio brzo odgovori:

— Kolut bi mogao pripasti tebi ili nekom od tvojih prijatelja, ali sreća je na mojoj strani i to ću vam sada dokazati.

Starešina izvadi kocke iz jedne kožne kutije iz Kordobe i zakotrlja ih po stolu.

Ali čovek koji nije verovao u sreću Mansija Sere dobi zlatni kolut. Sav srećan zbog toga dobitka ode, ne čekajući da primi ostalo.

No na tome se nije završilo. Vojnik koji je u igri dobio zlatni kolut, izgubio ga je.

Neki konjanik nađe skupoceni predmet. Dugo se divio krasno izrezanim zracima sa krupnim dragim kamenom u sredini, izvanredno čistim smaragdom. Veoma ponosit što je našao takvu retkost, pođe da ga pokaže svojoj dragoj.

Konjanik j(e bio mladić plemenita i dobra srca. „Ovaj zlatni kolut biće poklon dostojan nje", razmišljaše idući Čikinoj(18) kući. Tako je prozvao Indijanku, jer mu je bilo teško da izgovori njeno ime na jeziku Inka.

Čika je bila vrlo pobožna i obožavala je svoje pretke. Zadrhtala je kad je saznala od svoga verenika da je postao vlasnik simbola Sunca.

— Čika, pogledaj kakva divota! — reče dobri Španac pokazujući joj ga. — Ovaj divni kolut je tvoj. Ja ti ga poklanjam!

— Ti ne možeš da zadržiš ovaj, kolut, a još manje da mi ga pokloniš — reče Čika tužno.

— A ja sam mislio da te obradujem — tužno će Španac.

Devojka uzbuđeno prošaputa:

— Obećaj mi da ćeš poći sa mnom i učiniti sve što od tebe zatražim, i to bez pogovora.

— Dobro, obećavam — reče jadni mladić. — Kunem ti se.

Čika se spremi da poće, dok je njen dragi gledaše ne razumevajući u čemu je stvar.

— Hajde, poćimo. Zamotaj ovaj božanski sjaj nad sjajevima u belo platno i krenimo — reče ona nestrpljivo.

Krenuše odmah. Posle dugog hodanja stigoše na obalu jezera Titikake.

— Spusti za trenutak zlatni kolut i zahvalimo Suncu na nebesima.

Potom ovo dvoje putnika krenuše prema hramu. Upravo kad su hteli da pođu uz stepenište, Čika opazi četu španskih vojnika, koji su bivakovali kraj jezera.

— Izgubljeni smo — viknu mlada Indijanka — bežimo! Tvoji ne bi dozvolili da povratimo ovu svetinju prvosvešteniku.

Osvajači su se već uputili prema njima. Stadoše ih ispitivati.

Čika dade znak svome vereniku da će da beži, pa ne oklevajući pojuri.

Stežući uza se čudesno znamenje, devojka je trčala ka jezeru. I verenik potrča za njom i sustiže je.

Imati su oboje samo jednu želju: stići do obale, izmaći četi koja se dala za njima.

Dva begunca imala su samo toliko vremena da uskoče u čamac i otisnu se od obale. Kad su stigli do sredine jezera, baciše zlatno Sunce u talase.

„Prokockati sunce pre no što se digne", to je španska poslovica nastala u Peruu, posle istinitog događaja sa ratnim plenom Mansija Sere.

BLAGO INKA

Bledoliki stranci marširali su na Kusko. Osmatrači Inka dadoše znak na uzbunu Duvajući u svoje školjke. Ceo grad je bio u stanju ratne pripravnosti.

Dvoroupravitelj je već bio primio od cara pogrebna uputstva. Za tili čas svi dobrovoljci bili su okupljeni, jer je trebalo sakriti basnoslovno blago koje su tokom vekova vladari dinastije Inka sakupljali i gomilali u riznicama ogromne carske palate.

Uano je imao za dužnost da čuva to blago, smešteno u podzemnim prostorijama tvrđave. Uano je bio nepodmitljiv, a bio je isto toliko snalažljiv koliko i hrabar. Njemu je vladar dao sva ovlašćenja, govoreći mu:

— Tebi, koji si toliko vremena uvek bio moj verni sluga, poveravam sve što je najdragocenije u carstvu. Zar nisi ti sin moga veoma žaljenog telohranitelja? Tebi, mom glavnom nadzorniku, predajem ključeve škrinja. Pokupi što je moguće više svetih predmeta i postaraj se da ih zemlja skrije. Što ne možeš da skloniš, uništi.

Uano se povuče, pošto je poljubio skut odore svoga gospodara. Pođe svojoj kući, zagrli se i pozdravi sa ženom i decom i ode na zborno mesto.

Uano brzo okupi oko sebe grupu hrabrih vojnika pa sa njima krete prema pećini. Pošto je od svoga gospodara dobio ovlašćenje, razmišljao je kako da obavi svoj zadatak. Zlato Inka bilo je u opasnosti i on je po svaku cenu morao da nađe način kako da ga spase od pohlepnih osvajača.

Odluči da postavi svoje ljude duž puta koji je vodio od grada do pećine. Oni su imali da prebace blago u pećinu, dodajući skupocene predmete iz ruke u ruku.

Pod njegovim nadzorom, ljudi se ćutke dadoše na posao. U tamnoj noći izgledalo je kao da se ništa ne kreće, mada su krupni zlatni predmeti, ploče i izrezbareni kovčezi, prihvatani iz ruke u ruku.

Iznenada jedan mladić povika:

— Gospodaru, slušaj!

Nadzornik kroči natrag i upita ga, stežući koplje uza se:

— Šta je?

— Ja se zovem Aito i čuvar sam blaga iz hrama Kilje. Dobio sam nalog da pazim da sve u redu stigne do tebe, ali, avaj, upravo se dogodila velika nesreća: nestao je kip Manka Kapaka!

Uano ljutito pođe prema čoveku koji mu je saopštavao tu neugodnu vest, ali nije bilo vremena za gubljenje. On se okrete i pođe ka pećini.

Tamo V pećini bezbrojni lavirinti pružali su se pred njima. Ali Uano je dobro poznavao ovo mesto. Znao je da sve galerije vode u veliki središnji ponor. Krete napred.

Uto do njega dopre neko ječanje. Kroči nekoliko koračaji i nagazi na nečije telo.

Sagnuvši se, prepoznade na svetlosti buktinje čoveka koji je ležao kraj njegovih nogu. Bio je to jedan od njegovih najboljih pomoćnika.

— Šta je, Evo, prijatelju?

— Gospodaru — reče ovaj jedva čujnim glasom. — Smrtno sam ranjen braneći kip.

Tada nadzornik ugleda kako kraj sluge leži statua Manka Kapaka, osnivača dinastije Inka. Izgledalo je da iz Kapakovih očiju sevaju munje, dok se na lelujavoj svetlosti buktinje isticao njegov dostojanstveni lik.

Vojnici, koji su išli za Uanom, zaustaviše se kao skamenjeni, gledajući ovaj žalosni prizor. Dok jedan od njih ne priđe i prekide ćutanje:

— Nesako, izdajnik, hteo je da se dočepa guakija(19) i pobegne. Evo ga je opazio i pokušao da spreči to skrnavljenje. Životom je platio svoju odanost.

Nosači su i dalje dolazili do pećine i nestajali u lavirintu koji je vodio do ponora u kome će zauvek nestati sveti totemi i veliki idoli, ukrašeni dragim kamenjem.

Uano je gušio u sebi svoju beskrajnu tugu, jer je morao na sve budno da pazi. Cele noći su vojnici kao mravi dolazili i odlazili natovareni skupocenim teretom. U zoru stiže pojačanje.

Neki predmeti su se zadržavali u stenovitim zidovima grotla, a ostali, nabacivani jedni na druge, stropoštavali su se u ambis, lomeći se o kamenje.

Kada je sunce prvim zracima obasjalo sveti grad, premoreni vojnici okupiše se pred gradskim vratima.

Pošto je izvršio naređenje svoga gospodara, Uano je bio zadovoljan što neprijatelj neće više nikada moći staviti svoju ruku na blago Inka.

CARSKI GLASNIK

Kao što je to od vajkada bio običaj, stara Indijanka stavi na glavu šarenu maramu, upravi pogled na tavanicu i poče priču svojim slabačkim glasom:

Toga dana pošto je izašao rano ujutru iz kuće službenika vrhovnog Inke, Tuo iđaše žurno. Mladić je ponosito nosio svoju mrku kapu sa belim perom na vrhu — znak carskih skoroteča. Odeven u tuniku časkija(20), Tuo je izgledao lepo.

Na vidiku se ukaza viseći most, prebačen preko reke Apurimak. Velika reka zadavala je carskim činovnicima mnogo glavobolje, jer nije bilo lako preći preko nje, pa čak ni ovim mostom. Bio je to prvi put da je hrabri Tuo prelazio na drugu obalu reke i strah se očitavao na njegovom licu, dok je vetar duvao u naletima.

„Ovo mesto zaista nije lako dostupno", pomisli glasnik. Zatim u nekoliko gipkih skokova stiže pred most, delo preminulog cara.

Glasnik dohvati trubu i zatrubi u nju dva puta otegnuto.

Čuvar mosta ukloni se da propusti carskog slugu. Ispod oka osmotri palicu koju je Tuo nosio i shvati da je poruka morala biti važna. Mladić odvažno stupi na most. Morasereći da taj most preko reke Apurimaka nije baš ulivao poverenje. Na prvom mestu, ništa na njemu nije bilo stabilno. U stvari, most se sastojao od četiri konopca, pričvršćena na obema stranama reke gomilama kamenja, viseći veoma visoko iznad ambisa; užad se ljuljala tako opasno, da se niko nije laka srca odlučivao da njima krene.

Tuo, pomažući se nogama i rukama, poče da puzi. Krećući se tako, nije mnogo napredovao. Mladić je sa strepnjom gledao

provaliju pod sobom, dok ga je prskala voda sa svih strana a konopci se ljuljali.

Bio je prešao tek nešto više od polovine mosta, kad odjednom sa užasom opazi da palica koju mu je predao car klizi iz njegovog pojasa.

Sve zatitra pred njegovim očima. Seti se šta mu je rekao vrač:

— Umrećeš onoga dana kada budeš visio između neba i zemlje i tada ćeš me se setiti.

„A ja sam mu se podsmevao", pomisli mladić prestrašen. „Evo me upravo u takvom položaju. Ne smem više ni mrdnuti. Ako načinim i najmanji pokret, palica će pasti u vodu, ako ostanem i dalje nepomičan, osuđen sam na propast."

Glasnik se nalazio u bezizlaznom položaju. Zaista nije znao na šta da se odluči.

Carski časki, koji bi se vratio u carevu palatu bez dragocene palice, izlagao se smrtnoj kazni. I upravo dok je mislio na kaznu, nalazio se u najvećoj opasnosti.

Dok su Tua morile sumorne misli, čuvar mosta mu doviknu:

— Hajde, požuri, stiže skoroteča!

Na te reči glasnik zadrhta tako jako da uže, koje je bio čvrsto stezao, iskliznu iz njegovih ruku. Tuo sklopi oči i pomisli: „Propao sam!"

Kurakas, koji je za njega bio odgovoran pred velikim Inkom, bio je strog u vršenju svojih dužnosti. S njim nije bilo šale kada je bila u pitanju poslušnost.

No mladić je bio srčan i bogovi su mu bili naklonjeni. Prizva sile prirode i potraži očima Sunce, koje doču Tuovu molitvu i usliši je.

Grane drveta koje se nalazilo na obali reke počeše rasti takvom brzinom da za tili čas njihovo gusto lišće dostiže do nesrećnika. Tuo nije imao ništa drugo da uradi, već da pusti palicu da sklizne niz granu.

Mladić, rasterećen, nastavi da puzi. Stigavši na drugu obalu, nađe bez muke carsku palicu.

Pobednik reke Apurimak zaista je zaslužio da ga u zemlji Inka nazovu hrabrim.

„Čovek plemenit i hrabar poznaje se po svojoj istrajnosti u nevolji", kaže poslovica Inka.

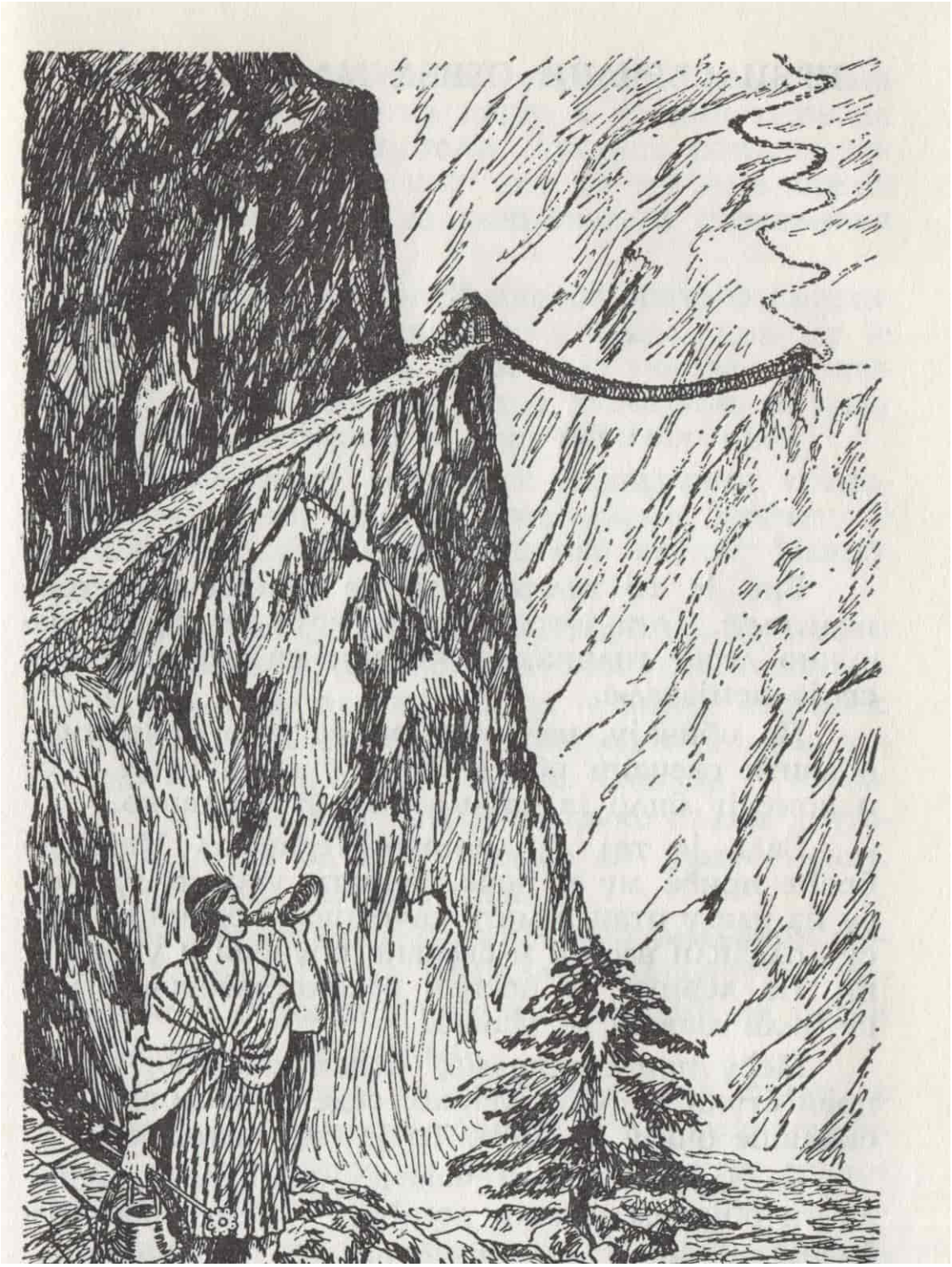

PRVI SVEČANI OBRED MALOGA MAINA

Bio je to veliki dan za Maina i njegove roditelje. Toga jutra Maino, koji je upravo napunio deset godina, očekivaše sa nestrpljenjem svoje prijatelje.

Po običaju, nad Mainom se toga dana imao obaviti svečani obred. Prvo podrezivanje kose i noktiju bilo je najavljeno već poodavno.

Sada je taj dan došao. Jedan od Mainove braće priđe mu i poče svirati u sviralu, dok su na ulazu otac i mati sačekivali zvanice. Ovi su dolazili veseli i svečano obučeni i ukrašeni. Na leđima su nosili velike zavežljaje. To su bili darovi za Maina.

Među pridošlicama, čovek snažnog glasa prvi stupi u kuću. Maino, sedeći poslušno, ne skidaše očiju sa njega. To je bio njegov kum.

— Zdravo, mladi čoveče, ja dolazim danas da ti objavim veliki događaj — reče čovek ozbiljno.

I dečakov kum stade nabrajati prve dužnosti koje će dete od sada morati da obavlja.

— Gonićeš ptice sa kukuruznog polja svoga oca. Vodićeš lame na pašu i trudićeš se da ti one postanu prijatelji. Duguješ potpunu poslušnost svom ocu, kao što je on ima prema državi. Slušaćeš sa poštovanjem sveštenika koji će te učiti.

Za to vreme malog Mianovog bratića smestili su u udubljenje načinjeno u zemlji, što mu je služilo kao kolevka. I beba je morala da prisustvuje ovom događaju, tako značajnom za celu porodicu: svečanosti u čast njihovog sina.

Poče obredna svečanost. Zašiljenim kremenom kum odseče pramen kose svome kumčetu i svečanim pokretom predade ovo

sečivo Mainovoj majci.

Indijanka je bila vrlo uzbuđena. Drhtavom rukom odseče i ona ggramen kose svoga deteta. Tada je došao red na ostale članove porodice da to isto učine. Kad je i poslednji pramen kose pao na tle, Maino se diže. Tišina je zavladala u odaji. Dečak ispruži ruke prema drugovima i svaki od njih odseče po jedan nokat. Time je obred bio završen.

Neki čovečuljak, sa metlom i zemljanom posudom u ruci, stade brižljivo da sakuplja ostatke kose i noktiju koji su popadali po tlu, i ode da ih zakopa u zemlju.

To je bio znak da otpočne veselje, stalo se igrati i pevati i po običaju u ovakvim prilikama svi navališe na jelo i piće koje je domaćica pripremila.

Maino je sad postao čovek. Najpre ode u tor. Izgledalo je kao da ga lame očekuju. Jedna od njih ispruži prema njemu glavu. Maino se saže:

— Draga lamice. Od danas ću se ja starati o tebi. Kako ti je meko runo, kako ti je pogled pametan!

Lama belih trepavica, riđe dlake mestimično svetlije boje, liznu ruke mladome Indijancu i stade skakutati oko njega.

Životinja je bila tako umiljata i slatka da Maino pozva roditelje i prijatelje da je vide. Oni su joj se divili, govoreći:

— Evo, evo tvojih prijatelja. Neka bogovi prate tvoje korake i korake ovih životinja.

No, trebalo je da dečak ostane sam sa svojim stadom. Znajući to, gosti se povukoše.

Mladi Indijanac postao je sada gospodar stada.

Na taj način je u zemlji Inka dečak postajao odrastao čovek. Možda će Maino jednoga dana, kad odraste, komandovati vojskom i izvršiti velika dela. No, ma šta da postane, jedino ispunjavanjem svojih dužnosti biće mu savest mirna i život spokojan.

RIBOLOV

Obale jezera Titikake izgledale su kao pozlaćene. Bujna trska ispunjavala je vazduh mirisom.

Sakupljeni na obali, ljudi su razgovarali. Sin najstarijeg među njima, koji je upravo navršio dvanaest godina, slušaše odrasle, a srce mu je uzbuđeno lupalo. Ruano je polazio na svoj prvi noćni ribolov.

Dečak se unapred dobro pripremio. Nije zaboravio ni strele, ni veliki fenjer koji, očišćen i sjajan, stajaše uza zid.

Pade veče. Rebolovci se ukrcaše. Ruanova majka došla je da isprati svoje. Dugo je sa obale pratila svetlu tačku fenjera, dok se barka udaljavaše.

Vetar je nadimao jedro i barka je veličanstveno klizila. Ruano s pažnjom gledaše oca kako vešto upravlja njome.

Promukli uzvik jednog od ribara označi početak ribolova. Ruano je bio srećan i ponosit na svoju opremu. Gledaše sa divljenjem kako ribe iskaču iz vode svuda oko barke. Mnoštvo

sitnih ribica, zaslepljenih svetlošću, pomaljalo se na površini jezera, praćakajući se nestašno.

Ruano je veselo skakutao. U jednom trenutku naže se toliko preko ivice, da izgubi ravnotežu i pade u vodu. Kako nije znao da pliva, poče da tone. Život mu je spasao otac koji mu, ne gubeći hladnokrvnost, dobaci uže.

Tako Ruana izvukoše. Dečak se iskašljavao ne bi li se oslobodio vode i pričao sa očevim pratiocima kako se to sve dogodilo.

Odjednom se jedna ribica praćnu iz odeće početnika ribolovca, nađe se ponovo u vodi i zaroni u dubinu.

Ali lov se zbog toga ne zaustavi. Ljudi izvukoše prepunu mrežu koja se srebrnasto presijavala.

Ruano posmatraše sa uživanjem ovaj prizor, kad nekakav glas prekide tišinu. Opet je to bila ona ribica što se maločas izvukla iz njegove odeće, i koju su bili spustili u vodu.

— Budi dobar, pomozi mi! Pazi da me se tvoj otac ne dočepa.

Glas dodade:

— Ja volim jezero i moram u njemu da živim: ja sam zaštitnica jednog božanstva koje mi je naložilo da izvršim važan zadatak.

Dete vrlo uzbuđeno upita:

— Koje je to božanstvo? Moram odmah da upozorim oca. Ako ti štitiš božanstvo, on će biti prvi koji te neće ni taći.

Ribar baci začuđen pogled na sina, pitajući se šta to govori sam sa sobom.

— Kome se obraćaš, sine?

— Ja ne znam — reče Ruano — zgranut sam svim onim što sam čuo. U ovom jezeru živi riba koja govori i upravo mi je ispričala čudnu priču.

— Šta to govoriš?

Ruano ponovi ocu šta je čuo. Uto ribica, koja se ponovo uhvatila u mrežu, stade jecati. Molila je Ruana za pomoć.

— Zaustavimo ribarenje — reče dečakov otac. — Duh jezera je upao u našu mrežu. — Na to ljudi brižljivo vratiše u vodu sav ulov, pazeći da ne čine nagle pokrete.

Ribica se hitro udalji od snopa svetlosti koju je bacao fenjer i ode u svoje kraljevstvo.

Te noći ribari se vratiše gunćajući, ali ipak srećni, jer su znali da će njihove kuće tokom cele godine štititi božanstvo koje živi u jezerskim dubinama i čije je ime Smaragd.

U ZEMLjI AMAZONKI

Bilo je to čudno kraljevstvo u koje ljudi nisu imali ggristupa i gde su žene vodile ratnički život, izazivajući strah miljama unaokolo. To kraljevstvo nalazilo se na obali velike reke.

Ta legendarna stvorenja, o kojima se samo šapatom govorilo, skrivala su se u srcu prašume. Indijanci u oblasti Čaka, koji su prvi čuli za njih, znali su da se samo izuzetno hrabri ljudi usuđuju da se približe ovim neustrašivim ratnicama. Nije im bilo nepoznato da se radoznali ratnici, koji su pošli da ih traže, nikada više nisu vratili.

Međutim, domoroci su saznali da su te Indijanke, koje su živele na drugoj obali i u močvarama punim krokodila, bile veoma bogate, da su čuvale basnoslovno blago i da ih je predvodila jedna žena.

Ta opasna stvorenja ne samo da su stupala u borbu već su začaravale protivnike, jer su poznavala mnoge čini.

U vreme osvajanja, španski kaluđer Gaspar de Karvahal pričao je da ga je jedna od njih bila opčinila.

Jednoga dana slavni osvajač, vrativši se iz jednog pohoda, pričao je šta je doživeo.

— Ah, prijatelji — kazivao je Špancima, željnim da čuju kaluđerove avanture — proživeo sam nezaboravne dane, ali, na nesreću, izgubio sam jedno oko u prokletoj prašumi.

Kaluđer sklopi ruke na molitvu, zatim pokaza na zavoj koji je pokrivao ranu.

— Sveta Bogorodice, zar da izgubim oko od ruku jedne žene! Ali vraška žena bila je vrlo osvetoljubiva, jer sam se bio usudio da pratim ta zla stvorenja.

— Moram da vam ispričam sve po redu kako je bilo. Svetoga mi Jovana, kunem se da vam govorim istinu! Uspeo sam, posle bezbroj muka i nevolja, da stignem do gornjeg toka velike reke. Seo sam na golemi koren nekakvog drveta da povratim snagu. Sunce se upravo rodilo. Bio sam nestrpljiv da što pre sustignem svoju malu četu koja je bila u pokretu. Tada, iznenada, jedna žena izađe između velikih lijana koje su padale sa drveta mahagonija. Imala je na sebi zlatni oklop, o boku nosila luk i strelu. Na svoje najveće iznenađenje ugledah da u desnoj ruci drži koplje preteći upereno u mene. Lice ratnice bilo je mrko. Odmeravala me je prezrivo prodornim pogledom. Indijanka mi stade prilaziti i govoriti nešto na dijalektu koji mi je bio potpuno nepoznat. Zatim se okrete prema šumi i snažno viknu. Odjednom se sa svih strana iz bujnog rastinja pojaviše žene, naoružane do zuba. Žena u zlatnom oklopu uze svoju praćku, nanišani na majmuna koji se premetao na jednom kokosovom drvetu i ubi ga na mestu. Zatim se dvaput pokloni pred ubijenom životinjom i, uspravljajući se, pusti strahovit krik, što izazva ogromno veselje kod njenih saplemenica.

Pitao sam se kako da se izvučem iz svega ovoga, jer mi ove žene zaista nisu bile drage, kad se, srećom, pojavi moj prijatelj Oreljana. Na žalost, bio je sam. Kad sam ga ugledao, osetio sam se sigurnijim, ali kako spazi ženski bataljon, moj siroti prijatelj poče drhtati celim telom. „Šta ti je, druže, što ti kolena udaraju jedno u drugo?" upitao sam ga. „To su amazonke, to su amazonke", vikaše preplašeno. Samo je to ponavljao. Navalih na njega da mi kaže šta to znači.

Otkako je Oreljana stigao, žene nas nisu ispuštale iz vida, a pogledi su im bili neprijateljski.

„Oh", povrativši se malo reče mi prijatelj. „Ove .gospođe' mrze muškarce i ne podnose njihovo prisustvo." Pa dodade: „Uostalom, kad naiđu na njih, traže otkup."

„Šta, na primer", upitah Oreljanu, pomalo i sam uznemiren. „Pera svetih papagaja, kandže krokodila, dlake iz brkova pantera", odgovori moj drug, „a do toga se teško dolazi."

Zatim, pokazajući na Indijanke, prošaputa:

„One po cele noći igraju i prizivaju boginju Kilju da bi saznale tajne ljudi i postale jače od njih, žive u dvorcima gde skrivaju silno blago.

U svojim svetilištima piju iz pehara ukrašenih dijamantima i rubinima."

Slušao sam sa sve većim interesovanjem Oreljanu, koji se mudro skrivaše iza mene, a dok je govorio nije skidao prste sa obarača svoje arkebuze, koju je bio već skinuo sa ramena.

Tada, kao nekim čudom, sve ratnice nestadoše kao što su i došle. Ja povikah: „Za njima, Oreljana!" Zatim se digoh i prešavši nekoliko koračaja u pravcu kuda su amazonke pobegle, padoh na zemlju pogođen odapetom strelom jedne od tih strašnih žena.

Posle nekog vremena kaluđer i Oreljana spustiše se velikom rekom na čijim su obalama ova dva osva jača bila naišla na žene bez ljudi. Na Karvahala je jako uticao ovaj nemili događaj kada 1e izgubio oko. lpak, smatrao je da je taj gubitak vredeo otkrivanja najveće reke na svetu, koju nazva Amazon.

Kada je po povratku u Španiju pričao o ovom istraživačkom podvigu, govorio bi:

— Dao sam oko za reku.

POGOVOR

Jedna od najvećih civilizacija u istoriji čovečanstva bila je civilizacija Inka. Tragovi ove civilizacije i danas se susreću na svakom koraku u ogromnim prostranstvima nekadašnjeg moćnog carstva Inka, koje se prostiralo na teritoriji sadašnjeg Perua, kao središta, zatim Ekvadora, dela Bolivije i severnog Čilea, i koje su srušili španski osvajači u XVI veku.

Ostaci veličanstvenih građevina, utvrđenja i hramova, sistema navodnjavanja, puteva po planinskim prevojima i vrletima Anda, koji su poslužili kao podloga savremenim autostradama, divovske figure idola, totemi, izvanredni zlatarski radovi, keramički predmeti neobičnih oblika punih simbolike, raskošne tkanine živih boja koje su i do danas sačuvale svežinu, nežne melodije, ostaci drevnih ritualnih igara u savremenom folkloru — svedoče o visoko razvijenoj civilizaciji Inka a takođe i drevnih civilizacija iz razdoblja pre Inka, koje su nastajale i nestajale na ovom tlu.

Sačuvana predanja — bajke, legende i mitovi — upotpunjuju naša saznanja o istoriji, običajima i životu ljudi, čije postojanje nam je otkrilo tek špansko osvajanje.

Predanja su se prenosila usmenim putem sa generacije na generaciju. Pisanih spomenika nema, jer ova civilizacija, prema dosadašnjim istraživanjima, nije poznavala pismenost. Ali je imala jedinstven način beleženja događaja sistemom čvorova. To je bio kipu (dšri), uže sa koga su visile rese raznih boja i dužina. Prema njihovoj boji i dužini, vrsti čvorova na njima i načinu kako su vezivani, specijalni znalci — kipukamaji — bili su u stanju da „pročitaju"

najdetaljnije statističke, astrološke i druge podatke, istorijske događaje i podvige vladara.

Španski osvajači, među kojima je bilo i vrlo učenih kaluđera, tako reći prvih dana po osvajanju dali su se na prikupljanje još živih predanja neposredno od pobeđenih Inka. Njihove hronike su najdragoceniji izvori za upoznavanje prošlosti nekada moćnoga carstva Inka i čuvaju se u mnogim bibliotekama širom sveta.

U Kraljevskoj biblioteci u Kopenhaginu pronađen je 1908. godine rukopis Nova istorija i dobra vlada). Autor Don Felipe Gvaman Poma de Ajala smatrao se potomkom dinastije Inka po majci, a po ocu vladara i iz razdoblja pre lika Garsilaso de la Vega, sin španskog kapetana i ma koji pružaju mnoge detalje iz života toga vremena. Inka Garsilaso de la Vega, sin španskog kapetana i Inkaggrinceze, nećake cara Huajne Kapaka, u svojoj knjizi Kraljevski komentari o Inkama pisanoj kad i Servantesov Don Kihot — iznosi istoriju carstva Inka kako je sačuvana u njegovom rodu. Pedro Sijesa de Aeon, španski osvajač, pisao je svoju hroniku petnaest godina po osvajanju ovih krajeva od strane Španaca.

Na osnovu hronika ovih i mnogih drugih autora, kao i nebrojenih ostataka, naročito iz oblasti arhitekture i umetničkog zlatarstva, može se rekonstruisati nastanak i razvoj moćnog carstva Inka, vera, običaji i život njegovih podanika.

Prema teoriji koja danas preovlađuje, prastanovnici Severne i Južne Amerike vode poreklo iz centralne i istočne Azije. Pre 15—20.000 godina neka azijska plemena prelazila su preko Beringovog moreuza u uzastopnim talasima i spuštala se na jug sve do Ognjene Zemlje, živeći nomadskim životom, da bi se kasnije grupisala u plemena i počela baviti zemljoradnjom.

Najstarijim spomenikom kulture na tlu Južne Amerike smatra se hram Kotoš, čije ruševine i sada postoje na planini Huanako. Izgrađen je oko 2300. godine pre nove ere. Prekrštene ruke na jednom od njegovih zidova smatraju se najstarijom skulpturom kontinenta. U tami vremena nastajale su i nestajale mnoge civilizacije. Među najstarijima poznate su visoko razvijene kulture Čavin i Tijahuanako.

Kultura Čavin, nastala milenijum pre naše ere, poznavala je sistem navodnjavanja; gajen je kukuruz, izrađivane tkanine, podizani monumentalni kipovi u obliku čoveka, životinja ili tajanstvenih simbola; građeni su veliki hramovi i utvrđenja, čije ruine i sada postoje. „Tvrđava Čavin" je bila ogromna granitna građevina ukrašena reljefima, pravi lavirint odaja, galerija i hodnika, duga 75 a široka 72 m, na nekoliko spratova, sa samo jednim vratima, bez prozora, ali sa sistemom cevi za ventilaciju.

Druga velika civilizacija pre Inka je civilizacija Tijahuanako. Savremena je Istočnom Rimskom Carstvu i cvetala je na obalama jezera Titikake između VI i XI veka. Još i sada postoje ruševine ogromnih zdanja njene prestonice. „Sunčeva vrata“„ skoro četiri metra široka a nešto manje visoka, sadrže neodgonetnute slikovne zapise na frizu sa bogatim reljefima. Prema legendi, Pačakamak, ljut zbog grehova stanovnika ove prestanice, pustio je na njih potop; po jezeru Titikaki, na kome se nekada nalazio sveti hram Sunca i za koji su bili vezani mnogi verski obredi, i danas plove čamci neobičnog oblika, načinjeni od svežnjeva trske totoro što raste na obalama jezera, sasvim isti kao čamci uklesani na drevnim reljefima.

Oko 1200. godine naše ere uzdigla se civilizacija Kečua-Ajmara. Manko Kapak i njegova žena Mama Oklo, „deca Sunca", položili su temelje novom carstvu. Prestonica im je bila Kusko, ili na jeziku Kečua, „pupak sveta".

Prema legendi — a verovatno je to bila i istorijska činjenica — jedno pleme sa visoravni Koljao iselilo se na sever tražeći plodniju zemlju, i nastanilo se u dolini Kuska. Tu je osnovalo svoju državu, koja je bila početno jezgro kasnijeg carstva Inka. Izgleda da je poglavica toga plemena bio Manko Kapak. Njegovi naslednici, sin Sinči-Roka i potom ostali vladari proširivali su carstvo pokoravajući mnoga indijanska plemena. Istorija Inka — očuvana zahvaljujući utvrđenom običaju poznatom pod imenom „panaka", da se sa generacije na generaciju usmeno prenose svi najvažniji događaji vladavine svakog pojedinog vladara, uz pomoć „pisma” kipu — zabeležila je imena samo najistaknutijih.

Najslavniji Inka, kako po mudrosti tako i po osvajanju ogromnih teritorija, bio je Pačakutek. Njegov naslednik Tupak Jupanči proširio

je granice države sve do današnjih argentinskih granica i severa Čilea, gde je naišao na žestoki otpor Indijanaca Araukana.

Huajna Kapak, poslednji od velikih careva, proširivao je zemlju prema severu, zauzevši delove sadašnje Kolumbije, pošto je savladao plemena Ekvadora i zauzeo grad Kito.

Po njegovoj smrti (1525), carstvo — koje je tada bilo gotovo trinaest puta veće od Jugoslavije — bilo je podeljeno između dvojice njegovih sinova — Huaskara i Atahualpe. Došlo je do sukoba i građanskog rata, u kome je pobedio Atahualpa. Te borbe su desetkovale kastu „dugouhih" (nazvanih tako zbog izduženih ušiju usled nošenja teških naušnica) — plemstvo iz Kuska, koje je ostalo verno Huaskaru.

U takvom stanju nalazilo se carstvo Inka kada ga je iznenadila vest da su se na njegovoj teritoriji iskrcali beli bradati ljudi na nekakvim četvoronožnim životinjama. To su bili španski osvajači, konkvistadori, na konjima, dotad neviđenim u ovoj zemlji.

Šaka Španaca srušila je u XVI veku ogromno carstvo Inka i njegovu veličanstvenu civilizaciju. Osvajanjem teritorije, započetim iskrcavanjem u gradu Tumbesu 1532, a završenim godinu dana kasnije zauzećem grada Kuska, prestala je da postoji najveća južnoamerička civilizacija, koja je sadržala u sebi obeležja mnogih ranijih civilizacija nastalih na ovom tlu.

Zauvek će ostati zagonetka kako je nekih dve stotine ljudi uspelo da pokori milionski narod vičan ratovanju, bez obzira što su Španci imali prednost novog oružja — puške arkebuze, i konja, za koga Indijanci do tada nisu znali.

Vladavina Inka bila je teokratska, sa celokupnom političkom i verskom vlašću u rukama vladara. Pleme Inka — „sinovi Sunca" — živelo je u kastinskoj izdvojenosti od ostalog Kečuastanovništva. Samo su Inke mogli biti sveštenici i državni službenici. Država je bila podeljena na četiri provincije, po čemu je carstvo Inka nazivano i imenom Tahuantinsujo, „četiri strane sveta". Političko ekonomsku i versku ekspanziju uspešno su vršili pomoću dobro organizovane vojske čije je glavno oružje bilo koplje, luk i strela, sekira i praćka, smrtonosno oružje u veštim rukama vojnika, kojom su izbacivali teško kamenje na veliku daljinu. Imali su izvanredno izgrađen sistem

puteva od kojih mnogi još i danas služe. Naročito p bila razvijena zemljoradnja sa sistemom za navodnjavanje. Zemlja je pripadala vladaocu i dodeljivana je porodicama na stalno obrađivanje: jedna trećina plodova išla je Inkadinastiji, jedna sveštenstvu, dok je treći deo išao seljaku koji ju je obrađivao.

Osnova društvenog uređenja bio je ajlju, što na kečua jeziku znači klan, pripadnost zatvorenoj skupini ljudi. Ova ustanova postojala je i pre Inka. Oni su je usvojili kao društvenu, političku i ekonomsku jedinicu, osnovu strukture prostranog carstva.

Ajlju sačinjava grupa porodica i suseda, povezana rodbinskim vezama, skupnim radom i zajedničkim dobrom. Verovali su da su potomci jednog totema19 — zmije, pume, kondora i dr., imali iste običaje, govorili istim narečjem. Prema potrebi jedna porodica je dobrovoljno pomagala u poslovima drugoj. Sem toga, obavezno je bilo obrađivanje zemlje i čuvanje stoke Inka.

Padom carstva i španskom kolonizacijom nestajalo je ajljua. Do tada vrlo dobro organizovana zemljoradnja počela je propadati. Osiromašeno stanovništvo napuštalo je zemlju i odlazilo u gradove, oko kojih su nastajali „pojasevi bede", problem koji zahteva savremena društvena rešenja.

Inke su ostavili veličanstvene spomenike arhitekture: hramove, tvrđave, gradove, koji i sada izazivar divljenje. Mnogi su dugo vremena ostali nepoznati, kao grad Maču Pikču, koji je otkriven tek početkom ovoga veka. Zadivljuje tehnika kojom su građena trajna i velelepna zdanja od ogromnih kamenih blokova, mada je poznato da Inke nisu znali za točak niti su upotrebljavali cement pri spajanju kamenih blokova.

Naročito su vredni i visokog umetničkog dometa predmeti izrađeni od dragog kamenja i plemenitih metala, zlata i srebra. Ovo neizmerno bogatstvo završilo je umnogome kao plen konkvistadora. koji su ga pretapali u ploče i šipke i slali u Španiju.

Inke su bili idolopoklonici. Vrhovno božanstvo bilo je Sunce; obožavali su Mesec, zvezde, munju, preminule pretke. Verujući u zagrobni život, mrtve su mumificirali, uglavnom metodom sušenja i provetravanja, uvijali ih u šarene tkanine i čuvali u nišama po

hramovima i zidovima svojih kuća, obično u sedećem položaju. Prinosili su i ljudske žrtve.

Bajke i legende koje ovde donosimo upoznaju nas sa istorijskim događajima iz vremena Inka i ranijih razdoblja, onako kako su očuvani kroz predanja. U njima se ogledaju verovanja i verski običaji, tumače prirodne pojave. Uz to, daju se mnoge pojedinosti iz svakodnevnog života i odnosa među plemenskim i kastinskim grupama, njihovi nazori o moralu, pravičnosti, plemenitosti, poštovanju starijih, nežnoj ljubavi.

Brojna su predanja o postanku sveta. Jedno od najrasprostranjenijih govori o tome da je sam KonTiki Virakoča — tvorac — izašao u ljudskom obliku iz jezera Titikake i obnovio ljudski rod nakon potopa koji je poslat na zemlju zbog grehova ljudi. U novostvorenom svetu vladala je tama, te se tvorac sažalio na ljude i stvorio sunce, mesec i zvezde. O postanku sunca i meseca govori i legenda ..Blizanci, ljubimci bogova". Bajka je puna dramatičnosti i kontrasta između" surovosti sudbine oca i majke i poetskih opisa dece. koju na nebu radosno dočekuju zvezde.

U strahu i nemoći pred prirodnim kataklizmama, ljudi veruju da žrtvovanjem i darovima mogu umilostiviti boga Intija Iljampua da stiša svoj gnev, od koga se zemlja trese i ruši, a vulkan izbacuje ognanj i reke lave. Usred toga užasa, ljubav daje hrabrosti mladome Rijaku da pronađe i spase svoju dragu Ajnu.

Iz davnih vremena je priča „Drugi Kon-Tiki" o dolasku ljudi žuta lica i kosih očiju među primitivna plemena koja su naseljavala obale Tihog okeana. Stranci su došli splavovima sa jugozapada, iz zemlje gde su svi ljudi bogovi — „sinovi neba". Njihov poglavica Najlamp doneo je sa sobom simbol božanstva Sunca, načinjen od zlata i dragog kamenja, ostao tu i zasnovao svoje carstvo.

Najlampova dinastija ugasila se kada je jedan od kraljeva, njegovih dalekih potomaka, uzeo JJZ hrama to najsvetije božanstvo i odneo u svoj dvor. Time je, kako se priča u bajci „Idolova osveta", navukao prokletstvo i pokrenuo sve sile prirode da unšpte njegov narod. To je jedna od verzija potopa, iz koga se spaslo malo ljudi, izbeglih u planine.

O poreklu Inka i zasnivanju njihovog carstva postoje mnoga različita predanja. Uglavnom se svode na božansko poreklo Inka, kojima su bogovi, navodno, dali moć da vladaju nad ostalim indijanskim plemenima.

Izabranik tvorca Virakoče, Manko Kapak, jedan od četvorice braće Ajara, postao je osnivač dinastije pošto je u takmičenju pobedio svoju silnu braću više veštinom nego junaštvom. Virakoča je sišao među ljude da obznani da je Maika Kapaka izabrao za prvoga vladara Inka. Uz Virakoču je uvek sveta ptica Inti, koja sve zna, bez koje se ništa ne događa, i koja će svoju mudrost staviti u službu prvog Inke i njegovih potomaka. Legende o Virakočinom silasku među ljude i dolasku u kuću Manka Kapaka obiluju podacima o poljskim radovima koje seljani obavljaju zajednički, o domaćim poslovima žeia, o odeći, odnosima između gospodara i njihovih robova,, slugu.

Priče o podvizima pojedinih vladara Inka u stvari su istorija carstva. Dok se Sinči-Roka, naslednik prvog Inke Manka Kapka, naziva preblagim, kasniji vladari su moćni osvajači o čijim se bitkama i pobedama govori sa ponosom. Tupak Jupanči deli slavu Kolumba, jer se usudio da se sa dve hiljade ratnika otisne na ogromni okean u neobični pohod radi istraživanja nepoznatih krajeva, sa koga se vraća sa velikim blagom. O plemenitosti toga vladara govori se u istoriji proslavljenog vojskovođe Oljantaja, kome Tupak Jupanči oprašta što je, iz ljubavi prema njegovoj sestri, prešao u neprijateljski tabor.

O dolasku ljudi bledog lica i propasti carstva Inka poslednji veliki vladar Huajna Kapak saznaje od proročanstva iz svetilišta hrama Sunca na jezeru Titikaki: da će doći kraj ne samo njegovom carstvu, već i veri, jer će beli ljudi širiti svoju veru. U pričama „Lama Sunčevih vrata” i „Kobni predznak" daju se opisi svečanosti i verskih rituala, gde je pomenut i detalj da se pri svečanim obedima za sto posađuju mumije preminulih vladara kojima se ukazuju počasti kao da su živi.

Postanak grada Kuska vezuje se za predanje da će se podići grad na mestu gde će jedan čovek koga vodi božja ruka, plemenit i dobar, pobosti štap u zemlju.

Razumljivo je zašto u pričama iz doba Inka ima i onih koje govore o blagodetima i čudesnoj moći vode. Zemlja je u to vreme obrađivana sistemom navodnjavanja, od čega je zavisila letina. V bajci „Car i mlada Indijanka" govori se o organizovanom radu vojnika na dovođenju vode do jednog sela, a u priči „Blagodeti vode" jedna devojčica spasla se od neizlečive bolesti ritualnim kupanjem u reci.

Živu istoriju predstavljaju priče o prvim susretima španskih osvajača sa indijanskim plemenima i vladarima Inka. Zadivljeni sjajem i raskošnim odelima konkvistadora, puškom koja baca vatru, petlom koji „govori", do tada neviđenom životinjom — konjem, Indijanci su miroljubivo primili došljake, smatrajući ih u prvo vreme bogovima. Iz tih susreta proističu zanimljive i često komične situacije. No ubrzo stvarnost donosi sa sobom nesreću. „Braća neprijatelji" — sinovi Huajne Kapaka kojima je ovaj podelio carstvo — smrtno se zavade. Huaskar gine u tom sukobu, a Atahualpu, i pored velikog otkupa u zlatu, Španci pogube. Basnoslovno blago Inka ipak nije sve dospelo u ruke Španaca, jer je veliki deo bio sakriven ili uništen, kako je opisano u priči „Blago Inka".

V obliku zanimljivih priča govori se o biljkama koje potiču iz Amerike — pasulj i paradajz — dok se pronalazak igle za šivenje pripisuje jednoj sirotoj indijanskoj devojci i crnoj lami.

Interesantan je nastanak naziva „Eldorado". Prvi španski osvajači imali su prilike da upoznaju obrede kulta Sunca. Bio je običaj da se Indijanci, želeći da upiju u sebe što više sunčeve topline pred zimske mesece, okupe na obali jezera Titikake gde ih je sveštenik posipao zlatnim prahom, da i sami postanu kao Sunce. Videći njihova naga tela kako se prelivaju pod sunčevim zracima, jedan od Španaca je uzviknuo ,,El dorado" što znači „zlatni". Vremenom je reč dobila značenje „raj".

Amazonke — žene ratnici — prema kazivanju dominikanskog kaluđera de Karvahala, živele su na obali ogromne reke, i u obližnjim neprohodnim prašumama čuvale veliko blago. Dominikanac je živo opisao taj prvi susret sa legendarnim ženama-ratnicima, a velikoj reci dao ime Amazon.

Uništena civilizacija Inka nastavila je da živi u sintezi sa civilizacijom koju su iz Evrope prsneli španski osvajači. Konkvistadori

su u veliki pohod otkrića Novog sveta pošli ne samo radi osvajanja novih teritorija za špansku krunu i prisvajanja velikog blaga, već i sa misionarskim žarom širenja hrišćanstva, prenoseći tekovine kulture svoga sveta, meću kojima i svoj jezik, koji je, izuzev Brazila gde su Portugalci nametnuli svoj, postao zajednički jezik celog kontinenta. U ovaj deo sveta su i dalje priticali novi tokovi života sa doseljenicima raznih rasa i naroda, stvarajući novi oblik civilizacije, kojoj je osnova kulturno nasleđe starosedelačkog stanovništva.

Veliki čileanski pesnik, nobelovac Pablo Neruda, govoreći sa zanosom o svom jeziku, najbolje je izrazio taj odnos između nemilosrdnog razaranja prilikom osvajanja i onoga što su španski konkvistadori dali novootkrivenom kontinentu, šireći svoju kulturu i svoj jezik:

„... Kako je lep ovaj moj jezik, kako lep jezik nasledismo od mrskih konkvistadora... Oni su krupnim koracima prelazili strašnim Kordiljerima, po džombastim Amerikama, tražeći krompire, pasulj, crni duvan, zlato, kukuruz, sa proždrljivim apetitom kakav nikada više .nije viđen na svetu... Sve su pohlepno proždirali, zajedno sa religijama, piramidama, plemenima, idolopoklonstvima sličnim onima koje su i sami nosili u svojim dubokim džepovima ... Gde god su prolazili, sve su sravnjivali sa zemljom... Ali divljim domorocima padale su sa čizama, iz brada, iz kaciga, iz potkovica, poput kamenčića, svetlosne rečn koje će tu ostati da zrače... jezik. Završismo kao pobeđeni ... Završismo kao pobednici... Odnesoše zlato i ostaviše nam zlato... Odnesoše sve i ostaviše nam sve ... Ostaviše nam reči."

Bajke i legende Inka otkrivaju nam bogatstva civilizacije Inka i podloga su za razumevanje tog dalekog sveta i vremena. U tome je njihova izuzetna vrednost.

3. L.

1 bola — andska praćka, pored luka i strele glavno oružje Indijanaca (prim. prev.)

2 vikunja — vrsta divlje lame; živi u Andima (prim. prev.)

3 pakarina — totem roda, jednostavni kameni stub (prim. prev.)

4 kapa maskapaiča bila je znak carskog dostojanstva Inka (prim. prev.)

5 poncho — vunena tkanina koja služi kao ogrtač domorocima (prim. prev.)

6 ljauto — carska kruna (prim. prev.)

7 koka — biljka narkotičnog dejstva, korišćena i prilikom različitih obreda (prim. prev.)

8 čiča — rakija od kukuruza (prim. red.)

9 pampa — travnata ravnica u Južnoj Americi (prim. red.)

10 utusi — srce, na jeziku Inka (prim. prev.)

11 sekoljo — jedna vrsta slavuja (prim. prev).

12 El dorado — zlatni (prim. prev.)

13 oka — vrsta krompira, (prim. prev.)

14 na južnoj Zemljinoj polulopti u decembru je leto (prim. red.)

15 opuncija — vrsta kaktusa (prim. prev.)

16 Konkvistator- osvajač

17 neke vrste pasulja, poreklom iz Indije i Afrike, bile su u Evropi poznate i ranije (prim. red.)

18 čika — na španskom jeziku: cura (prim. red.)

19 guaki — kip Inke koji služi kao totem roda (prim. prev.)

20 časki — carski glasnik (prim. prev.)